

NATURVÅRDS- PLAN

ÖRSKELLJUNGA
KOMMUN

Innehåll

Inledning	2
Metodik	4
Klimat	7
Berggrund	7
Jordarter	9
Kulturlandskapets utveckling	11
Myrar	19
Skogar	23
Sjöar och vattendrag	30
Lagans vattensystem	33
Helgeåns vattensystem	38
Stensåns vattensystem	40
Rönneåns vattensystem	48
Odlingslandskapet	63
Flora	68
Fauna	96
Beskrivning av värdefulla naturområden	77
Förteckning över utvalda större områden, 1 - 56	79
Förteckning över utvalda mindre områden, 101 - 133	124
Handlingsprogram	140
Källor och litteratur	143
Bilaga Lagstiftning för skydd och vård av naturområden	146

Inledning

I Örskelljunga kommun finns rikliga inslag med såväl skogar som sjöar och myrar. Odlingslandskapet hålls på de flesta håll ännu öppet även om hoten inför framtiden är påtagliga. Floran och faunans utseende beror till stor del på hur vi människor brukar och påverkar de naturtyper som vi har runt omkring oss.

Naturen med dess innehåll av växter och djur har alltid varit avgörande för människans existens. Samma förutsättningar gäller givetvis i våra dagar, även om en forcerad teknik-utveckling och urbanisering har fjärrat oss alltmer ifrån naturen och de grundläggande livsvillkoren. Industrialismen har medfört många allvarliga miljöproblem som drabbat i stort sett alla ekosystem. Dessutom har den snabba utveckling som ägt rum inom de areella näringarna under 1900-talet tillsammans med utbyggnad av tätorter och infrastruktur medfört drastiska förändringar i landskapet. En allt rationellare och mera storskalig drift inom jord- och skogsbruk har bl a fått till följd att många naturtyper och biotoper försvunnit eller blivit allvarligt sargade. Därmed har livsmiljön för många växter och djur gått förlorade och många arter är numera hårt trängda eller i sämsta fall hotade till utrotning.

Vårt ansvar gentemot andra arter måste bestå i att skydda och vårda naturen på ett sådant sätt att den biologiska mångfalden bibehålls. Med biologisk mångfald menas variationen såväl inom som mellan arter liksom rikedom av ekosystem och biotoper. Vi har också ett ansvar gentemot framtida generationer, så att dessa får uppleva en rik, omväxlande och spännande natur. Samtidigt ska naturen innehålla råvaror för överlevnad och välbefinnande även i framtiden. Sveriges regering har genom olika internationella åtagande förbundit sig att bevara arter och naturmiljöer. Bl a undertecknades konventionen om biologisk mångfald vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Till riktlinjerna i konventionen hör bl a bestämmelser om inrättande av skyddade områden, om utveckling av långsiktigt hållbara bruksmetoder och om miljöansvaret inom olika samhällssektorer.

Kommunerna har fått ett ökat ansvar för naturresursfrågor i och med att naturresurslagen och plan- och bygglagen trädde i kraft 1987. Ett viktigt steg på vägen i naturvårdsarbetet är att kartlägga och beskriva de områden i kommunen som är mest värdefulla ur naturvårdssynpunkt. Därtill behövs politiskt fastlagda mål och ambitioner för det framtida naturvårdsarbetet.

Syftet med naturvårdsplanen är bl a

- att beskriva och avgränsa de mest värdefulla naturområdena i kommunen
- att utgöra underlag för naturvårdande åtgärder i kommunen och styra tillgängliga resurser till de mest värdefulla naturområdena
- att fastlägga mål och riktlinjer för kommunens naturvårdsarbete
- att ge underlag för kommunens arbete med översiktsplan och övrig fysisk planering
- att öka intresset för naturvård hos politiker och allmänhet

- att utgöra underlag för information till markägare
- att ge underlag för skogsvårdsstyrelsens och länsstyrelsens naturvårdsarbete

Naturvårdsplanen är ett instrument för att skydda den mest värdefulla naturen. Dessutom ska den se till att områdena vårdas på rätt sätt genom att ge skötselråd och föreslå lämpliga åtgärder. Det bör dock påpekas att planen är översiktlig och en mera detaljerad planering kan kräva noggrannare inventeringar. Planen gör heller inga anspråk på att täcka in all värdefull och skyddsvärd natur i kommunen och förteckningen över värdefulla områden behöver fortlöpande kompletteras och revideras varefter ny kunskap kommer fram. Beskrivningarna rör främst kärlväxter och fåglar och de behöver därför fyllas på med andra organismgrupper i framtiden.

I naturvårdsplanen har endast de mest värdefulla naturområdena uppmärksamats. Det är emellertid viktigt att visa naturvårdshänsyn även i andra områden. Bl a finns en mängd värdefulla småbiotoper både i skogs- och odlingslandskapet. Det kan röra sig om en mindre våtmark, en liten bäck, ett gammalt träd, ett skogsbryn eller en blomsterrik vägren som behöver extra omtanke och vård.

Värdefullt naturvårdsarbete kan ske på många olika sätt och på många olika nivåer. Naturvårdsplanen innehåller förslag till framtida insatser inom flera olika områden och är således utgångspunkten för kommunens fortsatta arbete för att skydda och vårda växter och djur liksom olika naturtyper och biotoper.

Naturvårdsplanens avsnitt om sjöar och vattendrag har till allra största delen arbetats fram och nedskrivits av Ola och Karin Magntorn, Kristianstad. Vi tackar för ett väl utfört arbete.

Vid framtagandet av denna plan har därutöver ett flertal personer på olika sätt hjälpt till. En del av dem vill vi tacka särskilt. En speciell insektsstudie har genomförts av entomologen Mikael Sörensson, Lund. Leif Sigbo har välvilligt lämnat information om kärlväxtfloran i kommunen. Vidare har uppgifter om sjöfågel erhållits genom en inventering av Örkelljunga-bygdens Natur (f d Örkelljunga fältbiologer).

Faktagranskning av stora delar av texten har genomförts av Leif Sigbo. Sjöavsnittet har granskats av Lars Collvin, länsstyrelsen i Skåne län, medan Peter Hector, Nils Rosenlund och Patric Carlsson givit kommentarer över faunaavsnittet. Den sistnämnde har också granskat texten om geologin. Kjell Karlsson har givit allmänna kommentarer till flera textavsnitt.

På Örkelljunga kommun har synpunkter erhållits från framförallt Karl Åke Nilsson, Anders Stureson och Sven-Erik Svensson. Anita Carlström har varit behjälplig med olika saker vad gäller kartframtagningen, medan Tomas Lomvall har arbetat fram omslagssidan. Perry Vigelsbo har välvilligt bidragit med flertalet fina naturbilder.

Ett stort tack för all hjälp och uppmuntran.

Örkelljunga december 1997

Jörgen Andersson

Janne Johansson

Metodik

Förstudier och inventering

För att kunna välja ut de mest värdefulla naturområdena inom en region eller kommun måste man ha kunskap om de skilda områdenas innehåll och förutsättningar. Härtill krävs i första hand ett bra underlagsmaterial i form av olika inventeringar. Informationen som ligger till grund för urvalet av naturområden i Örkelljunga kommun har till en del kommit fram genom egna inventeringar under projektiden. Dessutom har information hämtats från ett flertal specialinventeringar, t ex myrinventeringen och ängs- och hagmarksinventeringen i länsstyrelsens regi, en översiktlig skogsinventering (ÖSI) och nyckelbiotopsinventering som utförts av skogsvårdsstyrelsen, fågelinventeringar genomförda av Örkelljungabygdens Natur samt kärlväxtinventeringar av Leif Sigbo.

De skilda naturtyperna behandlades ofta var för sig, så gällde exempelvis för sjöar, skogar, myrar och odlingslandskap. Inventeringar under projektiden är framförallt utförda under åren 1992-94. Här nedan följer en kort genomgång av metodiken vid dessa inventeringar.

Skogar

För urval nyttjades här framförallt de översiktliga skogsinventeringar (ÖSI) som skogsvårdsstyrelsen genomförde under 1980-talet. De skogar som ägnades mest tid var äldre barrskogar, ädellövskogar och björk/alskogar. De områden som besöktes i fält studerades med avseende på kärlväxter (speciellt hotade eller sällsynta) och vegetationstyper samt på förekomst av äldre och döda träd. Topografin noterades liksom hydrologiska aspekter som dråg, bäckar och sjöstränder.

Myrar

Länsstyrelsens myrinventering fungerade som ett bra underlagsmaterial. I regel besöktes bara områden som var större än 5 ha. Träd- och buskskiktens täckning i kanten och ute på mosseplanet antecknades och olika kärlväxters förekomst likaså. Mossens struktur och eventuella dråg, laggkärr och gölar noterades. Detsamma gjordes med olika ingrepp som torvbrytning och dikning, liksom avverkning i kantskogen eller omgivande skog.

Odlingslandskap

Stora delar av odlingslandskapet har besökts, varvid de stora dragen har studerats. De kriterier som sen använts för att välja ut olika områden har bl a varit kulturhistoriska spår och lämningar, struktur och småskalighet, inslag av oödslade ängs- och hagmarker samt vacker landskapsbild.

Sjöar och vattendrag

Sjöarna och vattendragen behandlas i ett särskilt kapitel och den metodik som använts vid undersökningar av dessa finns omnämnd där.

Urval och klassificering

Vid själva urvalet behövs ett antal kriterier som hjälp till att välja ut områden samtidigt som de beskriver de utvalda områdenas värde. De kriterier som ansetts särskilt betydelsefulla och därför spelat en avgörande roll har benämnts primära urvalsmotiv. Utöver dessa finns ett antal kriterier

som förhöjer områdenas värde ytterligare men som ensamma inte är tillräckligt starka för att välja ut ett område. Dessa har kallats sekundära urvalsmotiv.

Primära urvalsmotiv

Geomorfologi

Områden med särskilt väl utvecklade, sällsynta eller hotade landformer. Exempel på skyddsvärda landformer kan vara rasbranter, rullstensåsar, erosionsbranter och olika moränbildningar.

Botanik - växter

Förekomst av sällsynta eller hotade växtsamhällen eller enskilda växtarter är ett viktigt motiv för att skydda ett område. För de olika växtgrupperna finns listor över hotade arter i Sverige, så kallade rödlistor, som sammanställts av ArtDatabanken i Uppsala. Utöver dessa finns en lista över hotade kärlväxter i Skåne som sammanställts av Lunds Botaniska Förening.

Zoologi - djur

Förekomst av sällsynta eller hotade djur har också varit ett viktigt motiv för att välja ut ett område som särskilt värdefullt. Även för de olika djurgrupperna finns det listor över hotade arter i Sverige, vilka sammanställts av ArtDatabanken i Uppsala. För fåglar finns dessutom en lista över hotade arter i Skåne som ställts samman av Skånes Ornitologiska Förening.

Naturtyper

Områden med representativa, sällsynta eller hotade naturtyper. En viktig målsättning vid urvalet av områden har dessutom varit att så många som möjligt av kommunens naturtyper ska finnas representerade i planen. Exempel på naturtyper är olika myrar, lövskogar, barrskogar, oligotrofa sjöar och hagmarker.

Kontinuitet

Områden med lång kontinuitet. Områden som fått utvecklas under stabila ekologiska förutsättningar är ofta artrika och innehåller arter med speciella miljökrav.

Sekundära urvalsmotiv

Kulturhistoria

Förekomst av fornlämningar har förhöjt ett områdes värde. Även historiska lämningar har i vissa fall förstärkt ett områdes värde, främst gäller det odlingslandskapets olika lämningar i form av stengärdsgårdar, odlingsrösen, öppna diken m m som ger kunskap om och förståelse av områdets historia.

Opåverkan

Om ett område under senare tid inte varit utsatt för större ingrepp eller sådan påverkan att de naturvetenskapliga värdena skadats har värdet höjts.

Storlek

Stora områden med höga naturvetenskapliga värden är sällsynta och särskilt värdefulla.

Mångformighet

Områden som innehåller flera olika naturtyper, biotoper eller växtsamhällen ger förutsättningar för stor artrikedom och har bedömts som extra värdefulla.

Landskapsbild

När områden har särskild stor betydelse för landskapsbilden har värdet förstärkts. Det kan till exempel röra sig om öppna odlingslandskap intill sjöar, sluttningar med bokskog eller stora, öppna myrområden.

Friluftsliv

Vissa områden har utöver sina naturvetenskapliga värden även stor betydelse för friluftsliv eller som tätortsnära strövområde och får därigenom ett extra stort värde.

Forskning och undervisning

Ifall ett område används för vetenskapliga studier, miljöprovtagningar eller är särskilt lämpligt för skolans undervisning har värdet förstärkts.

Klassning

Slutligen har alla stora områden värderats i en tregradig skala. Värderingen utgår från ett huvudsakligen kommunalt perspektiv och jämförelser med värdefulla naturområden i andra delar av landet kan vara vanskliga.

I Särskilt högt naturvärde

II Mycket högt naturvärde

III Högt naturvärde

Att välja ut och klassificera naturområden är en svår uppgift. Det måste exempelvis hållas i minnet att även områden som inte kommit med i detta arbete kan vara mycket värdefulla, men kanske ur andra aspekter än de vi koncentrerat oss på. Således finns det många naturområden som är värdefulla för bl a friluftslivet, landskapsbilden eller kulturmiljön, men som inte har bedömts innehålla så höga naturvärden att de kommit med i planen. Själva klassningen av de utvalda områdena är inte heller lätt. Olika naturvärden har fått vägas samman och utgjort grund för placering i olika naturvärdesklasser. Det ska dock påpekas att skillnaden mellan klasserna ibland är hårfin och att någon absolut värdeskala inte finns i detta sammanhang.

Klimat

Klimatet i Örkelljunga kommun präglas av närheten till havet och läget intill Småländska höglandet. De dominerande västvindarna för med sig mycket nederbörd och de högsta nederbördssiffrorna erhålls på höglandets västsluttningar. Inom ett litet område i Halland uppgår årsnederbörden till 1000 mm, vilket är det högsta värdet utanför fjällområdena. Över 800 mm faller årligen över stora delar av Småländska höglandet men också över de inre delarna av norra Skåne. Medelvärde för årsnederbörden under åren 1961-90 har i Örkelljungatrakten uppmätts till 960 mm.

Lufttemperaturen i Sverige är i stora drag beroende av breddgraden och höjden över havet. Genom sitt läge tillhör alltså Örkelljungatrakten de varmaste områdena i landet. Ett något varmare och mera maritimt klimat finns bl a i ett smal zon utefter västkusten, vilket beror på inverkan från Skagerack och Kattegatt och den värme som havsströmmarna för med sig. Årsmedeltemperaturen har i Skånes Fagerhult uppmätts till 6,4 °C. Vintertemperaturen är något lägre än för västkusten och medeltemperaturen för januari ligger på -2,3 °C. Medel-temperaturen för juli har uppmätts till 15,4 °C.

Vegetationsperiodens längd, den tid då dygnets medeltemperatur är + 6 °C eller högre, ligger i norra Skåne på cirka 220 dagar/år.

Berggrund

Berggrunden består av olika bergarter, bildade under olika tidsepoker. I berggrundssammanhang talar man om väldiga tidsrymder. Gnejserna, som är de vanligast förekommande bergarterna i Örkelljungatrakten, är t ex mer än 1500 miljoner år gamla. De yngre diabaserna är däremot "bara" 200-300 miljoner år. Händelseutvecklingen genom dessa fantastiska tidsrymder innefattar bergskedjeveckningar och bergartsomvandlingar (metamorfos), nedvittringsperioder av bergskedjor, väldiga sedimentavsättningar och nya bergartsbildningar.

Berggrundsgeologiskt tillhör Örkelljunga kommun den Sydvästskandinaviska gnejsregionen. Denna region tillhör i sin tur den Fennoskandiska eller Baltiska urbergsskölden. I dessa trakter är berggrunden framförallt uppbyggd av gnejs, med inslag av större gnejsgranitsjok. Gnejs är en bergart som bildats genom omvandling av en äldre bergart under högt tryck (bergskedje-bildning) och hög temperatur (djupt ner i jordskorpan). De kraftigt omvandlade, ådriga gnejserna är finkorniga och rödgrå-grå i färgen. Ursprunget till gnejserna är sannolikt graniter eller sura vulkaniska bergarter. Gnejsgraniterna är svåra att skilja från gnejserna men är i regel mera grovkorniga. För gnejsgraniterna är det granitiska ursprunget mera säkert. De nu nämnda bergarterna är kiselsyrarika och fattiga på basiska näringsämnen. Kiselsyrarika bergarter har jämförelsevis låga tungmetallhalter.

Amfibolit finns i spridda delar av kommunen och förekommer både som tunnare skivor, hättor över underliggande gnejs eller som i gnejserna inlagrade mörka sliror eller körtlar. Amfiboliterna är omvandlade samtidigt som gnejserna och representerar gamla diabasgångar och basaltiska

lavatäcken. Vanligt är att amfiboliterna innehåller mineralet granat och de benämns då granatamfiboliter.

I södra och mellersta delen av Örkelljunga kommun finns ett stort antal NV/SO-gående diabasgångar. Diabaser är magmatiska bergarter som trängt upp från stora djup i jordskorpan och stelnat i sprickor i gnejserna. Amfiboliterna och diabaserna är rika på basiska näringsämnen (t ex kalcium och magnesium) och fattiga på kiselsyra. De har också förhöjda bakgrundshalter av tungmetaller som koppar, krom, nickel, kobolt och vanadin.

Alla de ovan uppräknade bergarterna kan påträffas i bergblottningar på skilda håll i kommunen. Detta är dock inte fallet med den sedimentära lersten-sandsten som finns på stort djup i området mellan Hjälmjön och Lärkesholmsjön. Den har upptäckts i samband med djupborrningar efter vatten. Inslag av kol finns i lerstenen. Dessa sediment är sannolikt ca 200 miljoner år gamla. Blottningsgraden i kommunen är generellt mycket låg och berggrunds-geologin är därför till sina detaljer ofullständigt känd. De viktigaste områdena med berg i dagen finns vid Rävahalla, på Åsljungaklippan, vid Ekholm i Örkelljunga, vid Hallen och Hövdingagraven i Årröd och på flera ställen i Åkarp.

Bergtäkter

Någon större bergtäktverksamhet har inte förekommit i kommunen. På något håll har dock mindre brytning till bl a kantsten gjorts. I framtiden kommer dock bergkrossprodukter att behövas som ersättning för de alltmer sinande grustäkterna, och på senare år har också en bergplintundersökning gjorts i kommunen.

Morfologi

Berggrundens morfologi har förändrats på olika sätt genom årmiljonerna. Exempelvis har långvariga nedvittringsperioder i ett mycket varmare klimat avlösts av mäktiga bergrörelser längs olika spricksystem.

En bred NNO-SSV-lig sprickzon, kallad protoginzonen, passerar bl a genom Hässleholm-Broby och vidare norrut upp genom Nässjötrakten. De väldiga spänningar och bergrörelser som givit upphov till detta spricksystem har även satt sina spår längre västerut. Den ganska markerade Pinnådalgången, med en fortsättning norrut förbi Fedingesjön, utgörs troligen av en sådan svaghetszon. Hallandsåsen genomkorsas också av ett antal sprickzoner med NNO-riktning. Ravinen vid Trolle hallar är ett tydligt sådant exempel. Protoginzonen beräknas vara en mycket gammal, bred sprickzon med sin upprinnelse för ca 1700 miljoner år sedan. Bergrörelser kring zonen har dock skett även under senare tidsepoker.

Nästan vinkelrätt mot protoginzonen finns ett annat, mycket mäktigare spricksystem, Tornquistzonen. Denna zon utgör gränsen mellan urbergsskölden i Skandinavien och Mellaneuropas sedimentbergarter. I NV-SO riktning genomkorsas stora delar av Skåne av diabasfyllda gångar och denna sprickzon fortsätter vidare mot sydost och kan följas ända ned till Svarta havet. Hela den södra och mellersta delen av Örkelljunga kommun ”strimlas” som tidigare nämnts av dessa NV-diabaser. Gångarna som oftast är mindre än 50 meter breda, upphör norr om en linje Vemmentorp-Värsjö.

Liksom fallet var med protoginzonen så har även Tornquistzonen varit aktiv under skilda tider. Den beräknas dock som klart yngre och de första kraftiga bergsrörelserna utmed denna NV-SO-linje har skett för ca 500-600 miljoner år sedan. De ovannämnda diabasfyllda gångarna tycks ha bildats i samband med en annan orosperiod för 200-300 miljoner år sedan. De skånska åsarna, horstarna, tros ha bildats under samma tidsperiod.

I sydvästkanten av Tornquistzonen har urberget, gnejsen, i samband med väldiga förkastningsrörelser sjunkit till väldiga djup och den skånska dansk-polska sänkan har bildats. Här har sen mycket tjocka lager med bl a kritkalksten bildats. Berggrundsmässigt är det här Mellaneuropa börjar.

Jordarter

Jordartsgeologiskt tillhör Örkelljunga kommun Sydsveriges moränområde, som till övervägande del ligger över högsta kustlinjen (HK). Den jordartsbildning som resulterat i våra dagars jordarter är i jämförelse med bildningen av bergarterna en väldigt ung företeelse. Olika mäktiga ismassor har under i alla fall de sista 100 000 åren dragit ”fram och åter” över bl a Nordeuropa. Den senaste istiden brukar benämnas Weichsel-istiden och den inlandsis som då härskade avsmälte från Skåne först för ca 13000 år sedan. De mindre ytformerna har till stora delar formats av de avlagringar som isen och isälvarna lämnade efter sig. Vidare har nog isen förstärkt vissa landformer betydligt, t ex i Pinnådalens sönderspräckta dalgång.

Stora delar av kommunens yta täcks av en oftast 2-5 m djup sandig-moig morän som bildats och avsatts från en väldig nordostlig isrörelse (NO-morän). Landisen ”rörde sig” alltså över landskapet och tog upp äldre jordlager som bearbetades men bröt också loss nytt material från berggrunden. Det var detta osorterade, i kornstorlek blandade material, som avsattes när isen smälte av. Blockhalten i moränen är låg p g a att gnejsen lätt spruckit upp och krossats ned. Vidare är näringsinnehållet lågt i de urbergspåverkade avlagringarna.

I samband med isens avsmältning uppstod på åtskilliga håll tunnlar och sprickor inne i landisen, där isälvar av varierad storlek vällde fram och förde med sig material av alla storlekar. De finare ler- och mjälfraktionerna fördes långt iväg med isälvsvattnet, medan sand, grus och sten ofta avsattes i nära anslutning till isranden. Rullstensåsar är långsträckta höjdryggar, ofta 5-10 m höga, som bildats på detta sätt. Intill dessa åsar har oftast annat isälvmaterial avsatts i mindre höjder, terrasser. Isälvsavlagringarnas mäktighet uppgår på en del håll till flera tiotal meters djup. Exempelvis har mäktiga plataområden avsatts vid bl a Skånes Fagerhult, Åsljunga, Örkelljunga, Grytåsa och Eket.

De vattentransporterade avlagringarna finns framförallt längs två huvudstråk i kommunen. Den ena sammanfaller med den tidigare nämnda svaghetszonen som i stort sammanfaller med Pinnåns dalgång och dess fortsättning åt NNO mot Fedingesjön och Köphultasjön. Det andra huvudstråket inbegriper den nordvästra delen av kommunen där olika isälvar rört sig i en SV-riktning, för att vid foten av Hallandsåsen tvingas rinna västerut. Även här längs en svaghetszon i berggrunden. Att dessa isälvar vissa tider varit mycket betydande märks inte minst av de mäktiga jordlager som exempelvis finns i trakterna av Örkelljunga och Hjälmjön, där djup på 30-40 m har uppmätts.

Svåmsediment, växlande från lera till sand, finns i en ofta ganska smal zon utmed Pinnåns lopp i den södra delen av kommunen. Sedimentens djup är emellertid måttliga.

Stora markområden i kommunen har under de årtusenden som följt på isens avsmältning överlagrats av torv. Detta har bl a berott på traktens geografiska läge i kanten av Småländska höglandet. Måttliga sommartemperaturer kombinerade med relativt hög nederbörd har lett till omfattande försumpning av från början frisk mark. På flertalet håll har denna torvbildning lett till uppkomsten av riktiga mossar. Vissa mossar har dock ursprungligen varit sjöar, vilka växt igen och slutligen överlagrats med vitmosstorv.

Torvdjupet i mossarna ligger i regel mellan 4-7 m, men djup ner till 9 m har påträffats i något fall. Betydligt grundare torvdjup finns på andra håll, t ex i marker som kan betecknas som kärr. Torven underlagras oftast av olika tjocka moränlager, ibland av isälvsavlagringar.

Grus- och torvtäkter

Isälvsavlagringarnas sorterade material både har varit och är utsatt för täktverksamhet. Tidigare har relativt stora täkter tagits upp i bl a V Ringarp och Persköp. I Höjalt/Sandhult och i Sonnarp finns idag brytning igång eller har nyligen varit så. Torvbrytning har under årens gång bedrivits på många håll. Aktuell brytning i större skala sker idag på Flåssmyr och Store mosse (Troedstorp).

Kulturlandskapets utveckling

Naturens växlingar har varit stora allt sedan inlandsisen lämnade landet och efterhand har människan och hennes olika verksamheter satt allt tydligare spår i landskapet. Nedan ges en sammanfattande bild av utvecklingen i hela Skåne, för att på så vis sätta in Örkelljungabygden i ett något större sammanhang. De äldre, funna lämningarna efter människan är visserligen relativt fåtaliga när vi fokuserar på endast Örkelljunga, men dessa fynd vittnar dock om att trakten ända sen jägarstenåldern, i alla fall stundom, varit bebodd.

Jägarstenålder (10 000-4 200 f Kr)

Den senaste inlandsisen beräknas ha lämnat norra Skåne omkring 11000 f Kr. Skåne var då förbundet med kontinenten genom en landbrygga, så när väl isen smält bort kunde snart de första växterna vandra in. Det arktiska klimatet och den öppna, näringsrika mineraljorden gynnade konkurrenssvaga arter och den tundravegetation som bredde ut sig hade en blandad sammansättning. Här fanns arktiskt-alpina arter som fjällsippa, fjällglim, dvärgvide och dvärgbjörk tillsammans med sydosturopeiska stäppväxter som ölandssolvända och såpört.

Så småningom började träden vandra in och glesa björkskogar utvecklades. Bland de tidigaste träden förekom även asp, rönn och tall. I växternas spår följde djuren där renen var ett av de första däggdjuren som kom till Skåne. Senare fanns även tex visent, varg, björn, lo, järv, vildhäst och jättehjort. De första människorna som vandrade in i Sverige var troligen kringströvande jägare och de äldsta spåren är daterade till ca 11000 f Kr.

Under den boreala tiden (7500-6000 f Kr) steg medeltemperaturen och på de bördiga jordarna i sydvästra Sverige utvecklades täta tall-hasselskogar. Ädla lövträd som ek, alm och lind nådde nu Sydsandinavien och uroxer och vildsvin blev nyttillskott i de skånska skogarna.

Under den atlantiska tiden (6000-3000 f Kr) steg temperaturen ytterligare och sommarens medeltemperatur beräknas ha varit 2-3 °C högre än idag. De ädla lövträden tog nu överhand och Skåne täcktes av ädellövskogar. I nordväst dominerade troligen ek med inslag av bl a lind. Klibbalen hade koloniserat sjöstränder och kärr och värmekrävande arter som murgröna, mistel och järnek var vanliga. Under den här tiden skedde en kraftig avsmältning av inlandsisen och havet steg över dagens nivå. Omkring 5000 f Kr strömmade saltvatten in i Östersjön och landbryggan mellan Skåne och Själland var borta.

Under den senare delen av jägarstenåldern (6 000 - 4 200 f Kr) levde människorna i tillfälliga bosättningar och försörjde sig på jakt och fiske samt insamling av nötter, bär m m. Sommarbostäderna låg ofta vid någon insjö medan vinterboplatserna var placerade vid fisk- och fågelrika kuster. I samband med undersökningar kopplade till nysträckning av E4:an genom Örkelljunga kommun har ett stort antal boplatser påträffats vid olika sjöar i trakten. Boplatserna tros bl a vara från 7-8000 f Kr, alltså från relativt tidig jägarstenålder. Vid Hjälmjöns norra strand, intill Pinnåns utlopp, har redan tidigare en boplatz från stenåldern påträffats. Eldstäder och mängder av flintredskap vittnar om att platsen varit bebodd från någon gång under

jägerstenåldern fram till början av bronsåldern (1800 f Kr). Periodvis har dock området övergetts för att under senare tider åter ha befolkats.

Bondestenålder (4 200-1 800 f Kr)

Omkring 4200 f Kr infördes de första formerna av jordbruk till Norden. Människorna började nu att fälla skog och röja mark för tillfälliga odlingar och betesgång. Rövningarna skedde sannolikt med hjälp av både yxa och eld. På den nyröjda jorden odlades olika varianter av korn och vete. Säden förvarades i lerkärl med karaktäristisk form, s k trattbägare. De husdjur som föddes upp var främst svin men även nötkreatur, får och getter förekom. Övergången från en nomadiserande jägar- och samlarkultur till en utpräglad jordbrukarkultur var dock en lång process och till en början var jordbruket mera ett komplement för jägarfolken.

Efterhand blev dock jordbruket mera betydelsefullt och man stannade hela året inom samma område. Men ännu hade människorna inga permanenta boplatser. Ty när jorden hade brukats några år och näringen var utsugen måste ett nytt skogsparti röjas och odlas upp. Då valdes en ny boplatz i närheten av de nya åkrarna. Utvecklingen av jordbruket förde med sig att befolkningen ökade och det sociala livet fick en ny gestaltning. Under den tidiga bondestenåldern började man begrava de döda i stenkammargravar.

Omkring 2800 f Kr inträffar en klimatförsämring och samtidigt blir boskapsuppfödningen mera betydelsefull. Stora områden röjs för betesgång och löv för vinterutfodring skördas i allt större utsträckning. Vid den här tiden introduceras årdret vilket ger förbättrade odlingsmöjligheter. Dessa förändringar leder i förening med befolkningsökningen till en betydande odlingsexpansion. Omdaningen av landskapet kom i sin tur att föra med sig en invandringsvåg av ljuskrävande kärleväxter, som idag förekommer på åkrar, ängar och betesmarker.

Under sista delen av bondestenåldern blir det allt vanligare med gravgåvor av metall, i första hand koppar. Fortfarande är dock flintan det dominerande materialet och det vanligaste fyndföremålet från den här tiden är flintdolken. Strax innan övergången till bronsåldern förändras gravskicket. De döda begravs nu i kistor av kantställda stenar, s k hällkistor. Mot slutet av stenåldern syns de första tecknen på mera permanenta byar i form av grupper av långhus. Lämningar i Örkelljungatrakten från denna tid har bl a hittats söder om Vårsjön, vid Hjälmjön och nere i Rya. Rester från enkla hus har noterats och ett primitivt jordbruk med odling av enkla vetesorter och hållandet av boskap har kommit till stånd. Själva odlingen bör mest liknas vid någon form av "trädgårdsodling". Troligen har människor vandrat upp genom Pinnåns dalgång och under skilda tider slagit sig ner och nyttjat ett relativt rikt naturskaffereri. Skogen närmast boplatserna har säkert påverkats, tagits bort eller glesats ur. Men i det stora hela har nog dessa urbergsbygder innehållit av människohand ganska opåverkade urskogar.

Bronsåldern (1 800-400 f Kr)

Under bronsåldern blir klimatet åter igen varmare. Boskapskötseln blir den dominerande näringsgrenen och alltmera skog ersätts av betesmarker. Nu börjar man också använda hästar som husdjur. Åkerbruket blir allt effektivare och man odlar huvudsakligen korn men även havre, vete och hirs. Fortfarande är emellertid jakt och fiske viktiga näringsfång. Utvecklingen av jordbruket förbättrar levnadsvillkoren och bronsåldern betraktas som en materiellt rik kultur. Vackra metallföremål av bl a brons importeras från kontinenten och de Brittiska öarna. Efterhand utvecklas också ett högtstående bronsantverk i Norden. Bronsen användes huvudsakligen till

vapen och smycken, främst av förmögat folk. De flesta verktyg och redskap av olika slag tillverkades dock alltså av flinta, sten och horn.

Under den äldre bronsåldern, ca 1500-1100 f Kr, inföll något av en storhetstid. Genom impulser från kontinenten förändras gravskicket och imponerande storhögar av jord och sten börjar resas i många regioner. Sannolikt var det bara samhällets ledande skikt som blev hedrade med dessa påkostade gravanläggningar. I storhögarna placerade man ofta praktfulla bronsföremål, där mansgravarna försågs med t ex svärd, yxor och spjutspetsar medan kvinnogravarna utrustades med bl a vackra smycken och klädedräktsdetaljer.

Under yngre bronsåldern, ca 1100-400 f Kr, blev likbränning mer allmänt förekommande i Norden. De brända benen lades i lerkärl som till en början grävdes in i de redan uppförda storhögarna. Längre fram placerades lerkärlen under en låg stensatt hög, en s k stensättning. I vissa områden, f a på Gotland, blev skeppssättningar den dominerande gravformen. Den yngre bronsålderns gravgåvor var oftast blygsamma och istället ökar antalet offerfynd utlagda i sjöar och vattendrag.

Människorna tycks under bronsåldern i stort ha koncentrerat boendet till ett antal centralbygder, oftast belägna vid kusterna eller vid vissa dalgångar. Bjärehalvön är mycket rik på bronsåldershögar, men även den närbelägna Klippantrakten är rik på dessa gravmonument. Dylika högar har inte hittats i Örkelljunga kommun, däremot har ett stort gravröse, kallat Hövdingagraven, uppmärksammats nere i Årröd. Det antas att röset är från bronsåldern, men någon närmre bestämning tycks inte ha gjorts. Fynden från denna tid är alltså få och sannolikt har trakten varit gles befolkad.

Järnåldern (400 f Kr - 1 050 e Kr)

Århundradena före Kristi födelse inträffade en betydande klimatförsämring. Svalare och humidare klimat ledde nu till att myrmarker bredde ut sig alltmer. Samtidigt gick alm, lind och ask tillbaka till förmån för bok och avenbok. Bokens största expansion skedde dock först omkring 500 e Kr då den blev det helt dominerande trädslaget i Skåne.

Tekniken att tillverka vapen och redskap i järn (bl a lie) utvecklades och fick efterhand mycket stor betydelse. Värmekrävande sädeslag som hirs och vete blev svårare att odla och ersattes av korn, havre och råg. Klimatförsämringen tvingade även fram vinterstallning av kreaturen. Det medförde att stora mängder vinterfoder måste införskaffas och lämpliga marker för slätter

fick därför röjas fram. Vinterstallningen innebar i sin tur att gödsel från djuren kunde tillvaratas och sedan spridas på åkrarna. Härigenom behövde inte jordarna sugas ut lika snabbt och åkrarna kunde göras mera permanenta. Efterhand kunde så en mera permanent bebyggelse växa fram och någon gång under yngre järnåldern, (ca 400-800 e Kr) anses de äldsta av våra nuvarande ortnamn ha tillkommit.

Gravskicket under äldre järnåldern, ca 400 f Kr - 400 e Kr, utgjordes huvudsakligen av brandgravar, oftast utan några markeringar ovan jord. Under yngre järnåldern uppträder alltså brandgravar men det kontinentala gravskicket med jordade lik hade nu vunnit inträde. Mot slutet av perioden, när inflytandet från kristendomen ökade, blev detta tillvägagångssätt allt vanligare.

Under yngre järnåldern blev det också vanligt att markera gravarna på olika sätt, t ex genom resta stenar, stensättningar eller domarringar.

Under järnålderns sista del som brukar kallas vikingatiden, ca 800-1050 e Kr, utvecklades jordbruket ytterligare, t ex infördes hjulplog och ryggning av åkrar. Det var en expansiv period med stark befolkningstillväxt. Nu skedde omfattande nyodlingar och nya byar anlades. Dessa fick ofta namn som slutar på -by, -berga, -tofta eller -torp (-arp, -rup). Under vikingatiden fick byarna en fastare organisation och utformning, vilket troligen berodde på att överheten (i form av stat och kyrka) började ålägga bönderna skatter och andra skyldigheter.

Odlings-/röjningsrösen från denna tid har påträffats i södra delen av kommunen. Vidare har man visat att järnframställning i enkla former har bedrivits i gränsområdena mellan Klippans och Örkelljunga kommun. I Rya, vid golfbanan, har fynd gjorts av en boplats, vilken också tidsbestämts till järnåldern. Fynd från denna tid tycks dock vara sparsamt förekommande i kommunen. I samband med den kraftiga befolkningsexpansionen under vikingatiden har sannolikt ett ökat antal människor slagit sig ned och börjat forma om landskapet. Betesmarkerna utvidgades och skogarna började på vissa håll omvandlas till öppna ljunmarker.

Bylandskapets tid (ca 1050-1800 e Kr)

Den organisation av byar som påbörjades under järnålderns senare del kom i stora drag att bestå ända fram till de stora skiftesreformerna i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Den här tiden brukar därför i vissa sammanhang benämnas bylandskapets tid. Marken i byn var då indelad i inäga och utmark. Inägan bestod av åkrar och ängar och var hägnad till skydd för kreaturen, som gick på sommarbete på den ohägnade utmarken. Åkermarken var uppdelad i ett stort antal långsmala tegar, där varje gård i byn hade sina bestämda stycken. Ängarna som bestod av naturliga gräs och örter låg ofta på den mest produktiva marken. Här samlade bonden vinterfoder till djuren, ofta i form av både gräs- och lövhö. Ängsmarkens areal var stor i förhållande till åkerns. Naturligtvis fanns stora skillnader mellan olika trakter och byar men förhållandet 8:1 brukar omnämnas som vanligt.

Det gamla ordstävets "äng är åkers moder" vittnar om ängens värde. Innebörden är att storleken och godheten på ängarna avgjorde hur mycket kreatur som kunde hållas stallade under vintern. Den gödselmängd som samlades ihop bestämde sedan hur stor åkerareal som kunde gödas och bli fruktsam.

I skogsbygderna odlades alla åkertegar varje år. Eftersom åkern inte lades i träda måste den gödslas varje år. Det här odlingssättet som brukar benämnas ensäde var därför vanligt i trakter där boskapsuppfödning var en viktig del av näringen.

Utmarken var framförallt gemensam betesmark men den användes också till mycket annat. Här kunde man röja och svedja för en tillfällig åker eller skaffa extra tillskott av vinterfoder genom att slå våtmarker och hämta lövhö. Vidare togs byggnadstimmer, material till pottaska och tjärbränning, stängselvirke liksom ris och torv m m.

Bykärnan var ofta placerad mellan inägan och utmarken och gårdarna låg samlade i klungor eller rader utmed en bygata. Till varje gård hörde en tomt som användes till odling av ärter, lin, humle m m. Från bygatan ledde en fägata, eller ett stråde, längs vilken djuren kunde föras till och från

utmarken. I ÖrkeUjungatrakten tycks emellertid de flesta byar ha bestått av bara några få gårdar. Enligt Dahl (1942) fanns på mitten av 1600-talet endast sex byar med minst tre gårdar.

Urbergsbygden blev till stora delar befolkad under de expansionstider som vikingatiden och den tidiga medeltiden (ca 800-1200 e Kr) bestod i. Mer permanent bebyggelse tycks ha kommit till stånd under denna tid. Om detta vittnar inte minst olika namnändelser på skilda byar. -hult (-alt), -torp (-arp) och -röd är exempel på namn som knyts till byar vilka uppkommit under medeltiden. Det ska dock noteras att ortsnamn som innehåller ordet torp kan ha uppkommit även under senare perioder. Äldre skriftliga belägg av ortsnamn är sällsynt förekommande och det tycks endast vara ÖrkeUjunga som finns omnämnt från medeltiden (1307, Öthknaelyung). Ett flertal av övriga ortsnamn dyker upp först på 1500-talet i samband med bl a olika jordeböcker och mantalslängder.

De olika namnen med "Ujunga" antyder att större områden, troligen redan på medeltiden, var kala och Ujungbeväxta (ÖrkeUjunga, Åsljunga och Ljungaskog). Möjligen kan det ha samband med den järnhantering som har bedrivits på åtskilliga håll i kommunen vilken hade sin begynnelse redan under järnåldern (ca 200 e Kr). Vid framställningen behövdes mycket skog, vilket alltså kan ha medverkat till uppkomsten av öppna Ujunghedar. Järnhanteringen bedrevs fram till andra hälften av 1600-talet, fram till den tid då Skåne blev svenskt.

Från och med 1500-talet lär en kontinuerlig expansion av bygden, även till de fattigaste markerna, ha kommit till stånd. Kulmen på denna mot överexploatering ledande utveckling nåddes först en bit in på 1800-talet och var en av bakgrundsorsakerna till de inträdande skiftena.

Bylandskapets senare tid i ÖrkeUjungatrakten

Skogen och förädlingen av dess produkter spelade efterhand allt större roll i denna skogsbygd. Genom handeln med slättbygdens folk kunde man införskaffa säd i utbyte mot träprodukter. Även i samband med inbetalning av statens och kyrkans skatter var inkomsten från skogen av stor betydelse (Asta Lundh 1943).

Hur skogen sett ut och vilken utbredning den haft i äldre tider är det mycket svårt att bilda sig en uppfattning om. Någon vägledning kan man få av den Skånekarta som Gerhard Buhrman utgav 1684, varpå förenklade vegetationsutbredningar finns markerade. I ÖrkeUjunga kommun urskiljs framförallt två slags vegetationsområden: furuskog i norr och bokskog, "med eller utan vångaskog av ek", i söder. Bokskogar finns framförallt markerade på Hallandsåsen och tallskogar finns utsatta på olika håll norr om en linje Tockarp - Värnsjö. Även surskog (al, björk m m), kärr och mossar, samt Ujung och enebackar finns utmärkta på denna sena 1600-talskarta.

Under 1700-talet påbörjades en kraftig befolkningstillväxt vilket bl a ledde till ökad efterfrågan på virke och skogsprodukter. Nu höggs mycket av utmarksskogarna ned vilket anses vara den primära orsaken till de stora hedlandskapens uppkomst. De raserade utmarkerna nyttjades i allt större utsträckning av de växande boskapshjordarna. Bete höll skogen borta och så småningom kunde Ujungen vandra in på de alltmer utmagrade markerna. Snart utbreddes sig betydande Ujungvidder i nordvästra Skånes skogsbygder.

Betet på Ujunghedarna var mycket magert och efter några år hade Ujungen växt sig grov och risig. Därför brändes hedarna med jämna mellanrum och på så vis fick man spåda Ujungskott samt en

bättre grästillsväxt. Ljungheden användes således främst till bete men under dåliga tider, även så sent som under andra världskriget, användes heden även för skörd av vinterfoder till djuren.

Från 1820 finns i en av Hushållningssällskapets skrifter uppgifter om Norra Åsbo härad, författad af Carl Fr. Kemner. Här får man en översiktlig bild av dåtidens odlingslandskap.

”Allt trädande af åkerjorden är här å orten nästan okänt Den besås hvarje år med Råg eller Potäter näst efter gödslingen, och derefter med korn, hafre och Blandsäd o.s.w. ...Lin och äfwen något hampa planteras väl öfwerallt, men endast för hwars och enskilda behof. Deremot sker humleplanteringen på en del ställen äfwen till afsalu.”

”...betesmarken till hvarje hemman... gemenligen ligger den samfällt ofta flere byar emellan. Allmogen visar och ingen serdeles håg och få den delad.”

”Denna ortens wanliga utfodringssätt, åtminstone bland Allmogen, är sådane, att Boskapen merendels måste beta året om, och för det mästa taga sin föda på Ljunghedarne... Som foderförrådet är ringa och icke tillräckeligt till full vinterföda åt Boskapen, drifwes den wintertiden ut om dagarne i bete, då marken är så bar, att Ljungen kan åtkommas.”

”Utom Säteriernas skogar, som ännu bära wittne om god och sparsam hushållning, äro skogarne i allmänhet mycket glesa och uthuggna.”

”Ängarne äro i allmänhet mindre bördig och nästan öfwerallt beklädda med ljung och mossa, hwada gräswäxten derå är ringa. Gemenligen äro de ock bewuxne med något eke, furuskog och buskar...”

Skiftetiden

Den kraftiga befolkningsökningen på 1700- och 1800-talen ledde till att jordbruket råkade i obalans. För att få fram mera mat var man tvungen att öka åkerarealen och på sina håll tog nu svedjandet ny fart. Det innebar att utmarksskogarna skövlades och i sydvästra Sverige bredde ljunghedarna ut sig alltmer. Ängarna utnyttjades allt hårdare och började ge sämre avkastning och gödseln räckte inte längre till för att föda åkermarken. Samtidigt klövs gårdarna i allt mindre enheter och på utmarken uppfördes många torp och backstugor. I de här svåra tiderna nödgades många människor att utvandra, främst då till Nordamerika.

Den här situationen tvingade fram nya lösningar och metoder. Hemmansklyvningen hade medfört en allt större uppsplittring av jorden på ett stort antal småtegar, vilket försvårade möjligheterna till effektivare brukningsmetoder. Därför kom redan 1757 förordningar om storskifte. Tanken var att samla varje gårds ägor till ett sammanhängande stycke. I storskiftesreformen fanns ingen förordning om att flytta ut gårdarna, utan den samlade byn var tänkt att leva vidare. Reformen stötte dock på hårt motstånd från bönderna och i norra Skåne genomfördes väldigt få storskiften.

Enskiftesstadgan, som för Skåne utfärdades 1803, var en långt radikalare reform. Även här var tanken att varje gård skulle ha sina ägor samlade till ett stycke, men reformen innebar också en splittring av byarna eftersom en del bönder måste flytta ut på sin nya mark. Enskiftet stötte också på hårt motstånd och i skogsbygderna kom inte skiftet igång på allvar förrän bestämmelserna

mildrats något i och med förordningen om laga skifte 1827. Vid laga skifte försökte man samla böndernas ägor till så få skiften som möjligt, dock inte tvunget ett enda.

De olika skiftenas genomförande i Örkelljunga kommun varierade mycket i tiden. Storskifte genomfördes bara för några få utmarker i norra delen av kommunen. Först ut var Yxenhult 1814 medan Trottatorps, Tranetorps, Björnholms, Fagerhults m fl utmarker storskiftades 1822. Enskiftesförrättningar som berörde både inäga och utmark gjordes i Ö Ringarp 1824, Ljungaskog och Ramnekärr 1825 samt Esborrarp och Troedstorp 1826. Därefter var det i stort sett endast laga skiften som genomdrevs. De flesta byar skiftades innan 1860, men så sent som 1891 (Svinstorp) och 1907 (Ö Spång) genomfördes de sista laga skiftena i kommunen.

Skiftena innebar efterhand en upplösning av bylandskapet och efter deras genomförande skedde en stor omvälvning av det svenska odlingslandskapet. Nu påbörjades omfattande nyodlingar och åkerarealen ökade kraftigt. Det var framförallt ängsmarken men även den bättre utmarken som sattes under plogen. En anledning till att åkermarken kunde öka så kraftigt var införandet av nya växtföljder. I dessa ingick olika sorters foderväxter, där inblandningen med kvävefixerande ärtväxter gav möjligheter till en högre produktion. Odlingen av vallväxter på åkermark gav så småningom både betesgräs och vinterfoder till djuren och ersatte således både ängs- och utmarken. De ängar som var svåra att odla upp omfördes ofta till permanent betesmark och mycket av de kvarvarande utmarkerna kom efterhand att växa igen eller planteras med barrträd.

Under andra hälften av 1800-talet började man dränera åkermarken genom täckdikning. Nu infördes också konstgödsel, vilket senare kom att spela en avgörande roll för att höja produktionen i jordbruket. Mot slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet genomfördes omfattande utdikningar av våtmarker och sänkningar av sjöar för att få tillgång till mera odlingsbar mark. I Örkelljunga kommun sänktes exempelvis Åsljungasjön och intilliggande Jälla sjö, liksom delar av Stensåns vattensystem med bl a Vemmentorpsjön i detta skede. Åkerarealen ökade alltså på olika sätt och under 1920-talet nådde åkerarealen i Sverige sitt högsta värde hittills med omkring 3,8 miljoner hektar.

I samband med skiftena anlades många nya stengårdsgårdar, oftast väldigt raka. Den omfattande nyodlingen och röjningen av sten gav också upphov till en mängd nya odlingsrösen. De flesta stengården och odlingsrösen vi ser idag är lämningar från den här tidens odlarmöda.

Dagens odlingslandskap

Efter andra världskriget har det skett genomgripande förändringar av kulturlandskapet. Den allmänna trenden i Skåne har varit att små gårdar slagits samman till stora brukningsenheter samtidigt som jordbruket har blivit alltmer specialiserat. Vissa gårdar har blivit helt inriktade på spannmålsodling medan andra genomgående ägnar sig åt djurhållning. En allt intensivare drift med större och effektivare maskiner har gett upphov till stora åkerfält. "Odlingshinder" som stengårdsgårdar, odlingsrösen och åkerholmar har tagits bort, öppna diken har fyllts igen och våtmarker har dikats ut. Samtidigt har de produktionsmässigt sämsta markerna tagits ur drift och planterats med gran eller lämnats att växa igen.

Växtförädlingen har tagit fram högproducerande sorter som ökat avkastningen. Men de nya sorterna har varit känsliga för skadegörare och konkurrens från "ogräs". Olika gifter har därför blivit allt mer nödvändiga i det moderna jordbruket. Men gifterna har inte verkat enbart på

skadegörare, utan även slagit hårt mot andra arter som haft sin hemvist i åkerlandskapet. Efter andra världskriget har också användningen av konstgödsel ökat oerhört, vilket fått många konsekvenser både för mark och vatten. Många av de naturliga fodermarkerna har konstgödslats för att öka gräsproduktionen men samtidigt har då många små och kväve-känsliga arter slagits ut. Som en följd av det moderna jordbruket har således odlingslandskapet förlorat mycket av sin variation och fått ett betydligt fattigare växt- och djurliv.

Ser man till förhållandena i Örkelljunga kommun kan man konstatera att många byar har kvar en mindre kärna med aktiva bönder. En jämförande studie av olika ekonomiska kartor ger vid handen att en stor andel av den på 1930-talet öppna marken ännu är i hävd. En del marker har dock tagits ur drift och i regel planterats med skog. Ofta är det mindre gårdar som varit "olönsamma" och som kanske efter ett generationsskifte lagts ned vad gäller jordbruksdriften. Risken är också stor att än mer odlingsmark kommer att skogsplanteras i framtiden.

Det som karakteriserar dagens kulturlandskap i Örkelljungatrakten är att en relativt stor andel av den öppna marken är åker. Merparten av denna används som slätter- och betesvall och det är endast en mindre del som används för spannmålsodling. Dessa marker sköts i regel med tillförsel av stall- eller konstgödsel och de plöjs upp med jämna mellanrum. Förekomsten av naturliga betesmarker är numera, som framhålls på annan plats, av ett mycket marginellt slag.

Djurhållning är den jordbruksform som dominerar förhållandena i bygden. Oftast är det nötkreatur av olika slag som betar och håller markerna öppna och som under den kalla årstiden förses med vinterfoder. Mjölkdjursbesättningar börjar bli relativt sällsynta, medan produktionen av köttdjur ökar. Det sistnämnda gäller inte minst hållandet av charolaise-djur. Hästgårdar förekommer på en del håll, ja även ett ganska stort stuteri, och ett mindre antal brukare har slagit sig på fårskötsel.

Den ekonomiska situationen är avgörande för den fortsatta driften och öppethållandet av odlingsmarken. Den framtida jordbrukspolitiken inom EU och priserna på exempelvis kött är härvid av stor vikt.

Myrar

I Örskelljunga kommun har myrmarkerna en betydande utbredning och bidrar i stor utsträckning till variationen i landskapet. Definitionsmässigt beskrivs myrmarker vanligen som blötmarker där olika växtsamhällen bildar eller har bildat torv (Sjörs 1971). Torvbildningen i blötmarkerna beror på att den höga grundvattennivån hindrar lufttillförseln, vilket medför en ofullständig nedbrytning av döda växtdelar. Torvjordarnas mäktighet kan växla avsevärt mellan olika typer av myrar.

Torvbildningen har pågått under lång tid och påbörjades i princip ganska kort tid efter den senaste landisens avsmältning. Myrmarkerna har bildats genom i huvudsak två skilda processer. Under tider med svalare och humidare klimat har grundvattenytan stigit så att vissa fastmarksområden försumpats och torvbildande växter vandrat in. Den här typen kallas försumpningsmyrar och de utgör merparten av Sveriges myrmarker. Den huvudsakliga försumpningen anses ha ägt rum för 2000-4000 år sedan (Sjörs 1971). Idag har emellertid försumpningstendensen avtagit och den omfattande skogs- och myrdikning som skett har snarare verkat i motsatt riktning. Men myrmarker har också uppkommit genom igenväxning av grunda sjöar, så kallade igenväxningsmyrar. Efter isens avsmältning fanns det gott om grunda vattensamlingar som efterhand växte igen när dy- och gyttjesediment avsattes på botten och strändernas vassar eller gungflyn vandrade utåt. Det här förloppet pågår in i våra dagar och har i många fall påskyndats av människan genom sjösänkningar och näringsutsläpp.

I Sverige har myrarna oftast delats in i mossar och kärr. Mossarna definieras då som myrar där kontakten med fastmarkens grundvatten brutits. Mossar får således hela sin näringstillförsel genom den nederbörd som faller direkt på dem samt genom den torrdeposition som uppstår genom vinddrift. De har därför en ytterst näringsfattig och starkt sur miljö. Myrar som däremot påverkas av vatten som passerat genom fastmarken brukar benämnas kärr. När vattnet passerar genom fastmarkens mineraljordar tar det upp olika näringspartiklar och kärren får därför en näringsrikare och mindre sur miljö än mossarna.

Mossarna uppdelas ofta i öppna mossar och skogsmossar. De öppna mossarna har ofta en mer eller mindre tydligt markerad välvning, vilket innebär att de är högst inom den centrala delen och sluttar mot kanterna. Mot fastmarken omges de vanligen av kärrvegetation, den så kallade laggen. Laggen fångar upp det fastmarksvatten som rinner till från omgivningen och fungerar därför som en buffert mot mossens extremt näringsfattiga grundvatten. Somliga mossar har dock en mera plan utformning eller ett sådant läge i terrängen att stråk med fastmarksvatten löper genom själva mossen. Sådana så kallade drag får följaktligen en större näringsrikedom och utbildar kärrvegetation. I den öppna mossens centrala del, det så kallade mosseplanet, är avrinningen dålig och grundvattennivån ligger nära ytan. I vissa mossar förekommer här vattenfyllda gölar, ofta omgivna av gungflyaktigt vegetation. På mosseplanet kan inte någon egentlig skog utbildas, emellertid uppträder ofta mer eller mindre täta bestånd av lågvuxna tallar och björkar. Mosseplanets yta brukar kännetecknas av en mosaikartad struktur med torra, högt belägna tuvor och blöta fördjupningar kallade höljor. Runt mosseplanet, på sluttningen ner mot laggekärret, är mossen bättre dränerad och här växer ofta en kantskog. I regel består kantskogen av en tallmosse men på en del mossar i Skåne, utanför tallens naturliga sydgräns, består kantskogen av glasbjörk.

I skogsmossarna är strukturen med tuvor och höljor endast svagt utbildad och grundvattenytan är mera växlande än i de öppna mossarna. Under sommarhalvåret står grundvattenytan relativt lågt vilket ger träden en möjlighet att växa till. Framförallt är det tallen som brukar bilda en gles, ofta ganska lågvuxen skog.

Myrvegetation i Örkelljungatrakten

Mossen är en mycket utbredd naturtyp i Örkelljunga kommun och samtliga i rapporten beskrivna mossar är av den öppna typen med mer eller mindre tydlig lagg - kantskog - mosseplan. Ibland innehåller de också dråg och myrgölar.

Kantskogen utgörs av tall, ofta med inslag av glasbjörk. Fältskiktet domineras vanligen av olika ris som ljung, lingo, blåbär, odon och kråkris. I övrigt hittar man bl a tuvull, hjortron och rosling tillsammans med ett antal mossor och lavar i bottenskiktet. Sällsynt i trakten uppträder också skvattram, som i södra Sverige har en östlig utbredning.

På mosseplanet ses ofta ett mer eller mindre glest bestånd av lågvuxna tallar och björkar. Mosseplanet tuvor är uppbyggda av vitmossor, där praktvitmossa *Sphagnum magellanicum*, rostvitmossa *S. fuscum* och rodnande vitmossa *S. rubellum* är vanligast. Fältskiktet domineras av ljung, klockljung och kråkris. Andra arter som brukar växa på tuvorna är tuvull, rosling, hjortron och tranbär. Höljorna kan variera avsevärt med avseende på djup och blöthet. I de grunda, mera fasta höljorna växer främst tuvull, tuvsäv, rosling, tranbär och rundsileshår tillsammans med vitmossor som praktvitmossa och rodnande vitmossa. Blöta höljor har ett mycket glest fältskikt där endast vitag, småsileshår och rundsileshår brukar växa. Ibland finner man dystarr och sällsynt också kallgräs. Av vitmossorna är det ullvitmossa *S. tenellum* och flytande vitmossa *S. cuspidatum* som trivs bäst i den riktigt blöta miljön. I somliga höljor saknas dock vitmossor och bottenskiktet består av gyttja och torvslam överväxt av alger. På några myrvarv förekommer också djupare, helt vattenfyllda höljor.

De gungflyn som ofta förekommer runt myrgölar är uppbyggda av vitmossmattor med ett lågvuxet och mycket glest fältskikt. Här hittar man arter som flaskstarr, vitag, tranbär, rosling, tuvull, dystarr och olika sileshår. Mera sällsynt växer också sumpstarr och kallgräs i denna säregna och vackra miljö.

I mossarnas laggar och dråg utbildas olika typer av fattigkärr. Typiska växter i fattigkärren är framförallt olika starrarter med ett bottenskikt av vitmossor. Vanligast är flaskstarr men även trådstarr, hundstarr, stjärnstarr, dystarr m fl påträffas ofta. Allmänna arter i fattigkärren är också ängsull, myrlilja, tuvull, blåtåtel, pors, vattenklöver, klockljung och tranbär. Sällsynt i några dråg återfinns korallrot och jungfru Marie nycklar. Ibland finns emellertid ingen tydlig lagg med kärrvegetation. Istället ses en bård med fukthedsvegetation där det växer karaktäristiska arter som blåtåtel, pors och klockljung.

Kärren har en mera begränsad utbredning i kommunen och består till största delen av lövkärr, vilka beskrivs närmare i kapitlet om skogar. Av de öppna kärren är det huvudsakligen fråga om fattigkärr som uppträder i form av laggar och dråg i myrkomplexen. På sina håll finns också små, ”isolerade” fattigkärr som ofta är belägna i svackor eller mindre fördjupningar i terrängen. Dessa har i regel en starrdominerad vegetation, liknande den i laggkärr och dråg.

På några få lokaler förekommer mera näringsrika, öppna kärr. De ligger för det mesta i sluttningar som är översilade av syresatt och relativt näringsrikt vatten. Då trakten saknar kalkrika jordarter finns inga rik- eller extremrikkärr utan det rör sig om så kallade medel-rikkärr. De här kärren är bland de artrikaste livsmiljöerna i kommunen och innehåller bl a många för trakten sällsynta och hotade kärlväxter. Här återfinns flertalet fattigkärrsväxter men även t ex darrgräs, ängsstarr, loppstarr, nålstarr, gräsull, tagelsäv och tätört.

De här kärren har i äldre tider nyttjats för slätter, vilket är en bidragande orsak till artrikedomen. Endast några få har tack vare beteshävd och/eller långsam igenväxning bevarats öppna fram till våra dagar. Men utan hävd kommer med tiden även dessa att växa igen till lövkärr.

Människan och myren

Genom åren har människan i någon utsträckning påverkat så gott som samtliga myrmarker i trakten. Många kärr användes tidigt, kanske redan under järnåldern men i vart fall under medeltiden, för slätterbruk. Mossarna däremot tillhörde under lång tid de markområden som var minst påverkade. Husdjuren på utmarksbete hade väl tillgång till dessa våtmarker, men höll sig nog hellre på fastare mark. Så småningom började det emellertid bli vanligt med olika typer av torvtäkt. Ofta var det fråga om husbehovstäckter i liten skala, där torven användes till bränsle och kanske även som strö i ladugården. Under 1800-talet ökade energibehovet samtidigt som bristen på ved var stor och nu började man bryta torv i allt större omfattning. Kring sekelskiftet uppges också bränntorv ha brutits för försäljning i städerna. Torvbrytningen lär sedan ha varit som intensivast i början på seklet samt under andra världskriget och troligen har alla mossar i trakten utsatts för torvbrytning i någon form. Brytning i större skala gjordes på vissa mossar bl a Svenske myr, Flåssmyr, mossarna väster om Fagerhult och på Store Ö mosse just norr om Örkelljunga. Järnvägens tillkomst spelade nog en väsentlig roll genom att den underlättade transportererna. Torvbrytningen sysselsatte, i alla fall säsongsvis, ganska många personer under tider när mycket sköttes för hand. Flera av dessa verksamheter var igång ännu en bit in på 1960-talet. Den äldre småskaliga typen av torvtäkt har lämnat spår i form av, ofta långsmala fördjupningar, s k torvgravar. Här har mossevegetationen bytts ut mot fattigkärrsvegetation eller rena klarvattenytor. På de övergivna större torvbrytningsplatserna har ofta björk vandrat in på de nya mosseplanen.

I modern tid har torven återigen blivit intressant som energikälla och i viss mån även som jordförbättringsmedel. Idag (1997) försiggår storskalig torvbrytning på två myrar i kommunen: Flåssmyr och Store mosse (Troedstorp).

Vid tiden efter skiftena var det många kärr och även mossar med grunt torvlager som dikades ut och odlades upp. Den här verksamheten pågick även in i nuvarande sekel och totalt är andelen mossodlingar ganska stor i flera av kommunens byar. I modern tid har också omfattande dikningar av torvmarker genomförts på många håll i syfte att förbättra skogstillväxten. På så vis har bl a flera kantskogar dikats ut för att om möjligt omföra den improduktiva torvmarken till en något växtligare tallskog. Många kärr har också dikats och planterats med barrträd. Utdikningen har på sina håll varit mycket kraftig och därmed påverkat myrens magasineringsegenskaper med en ojämnare vattenföring som följd. Vid omfattande torvbrytning och dikningsföretag frisläpps också stora mängder humuspartiklar som ackumuleras längre nedströms i bäckar, åar och sjöar och som kan ha menlig inverkan på djurlivet. Vid sådana allvarliga ingrepp föreligger också risk

för försurningseffekter på vattendragen, liksom att tungmetaller eller andra giftiga ämnen frigörs från mossarna.

Under de senaste decennierna har man observerat ett tilltagande uppslag av tall- och björk-planter på mosseplanen i södra Sverige. Orsaken till den begynnande igenväxningen är fortfarande okänd men troligen spelar det ökande nerfallet av bl a kväveföreningar en betydande roll.

Människans aktiviteter har således haft en avgörande inverkan på många myrar. Man måste dock framhålla att trots de vittgående verksamheter som pågått och fortfarande pågår, finns ett flertal mossar och några kärrmarker som bara påverkats i mindre omfattning.

Skogar

Vårskira eller höstfärgade bokskogar, blandskogar, mörka granbestånd, mossekantande tallskogar. Naturen i Örkelljungatrakten innehåller skogar av skilda slag och det är just förekomsten av ovanliga skogstyper, tillsammans med myrar och sjöar, som särskiljer denna del av Skåne från de stora slättbygderna. Nu på 1990-talet består bortåt 60% av kommunens yta av skogbevuxen mark och den skogliga dominansen gäller såväl norra som södra delarna. På många håll är det gran som dominerar både areal- och volymmässigt. I vissa områden i Fagerhults socken är dock andelen tall lika stor eller nästan större. Bokförekomsten är väsentlig i många delar av Rya och Örkelljunga socknar.

Historik

Skogarnas äldre historia är till mycket stor del sammankopplad med det klimat som varit förhärskande i Nordeuropa sedan den sista inlandsisens avsmältning. Genom analyser av pollenförekomster i framförallt mossar har man fått en ganska entydig bild av när olika trädslag började invandra i Norden. Mängden av pollen kan även ge uppskattningar av arternas vanlighet under olika tidsskeden.

Björk och kort därefter tall är de skogsbildande träd som tidigast efter isens försvinnande etablerar sig i det som senare kommer att kallas Skåne. Hasseln med sina näringsrika nötter bildade ett buskrikt underskikt i tallskogen. Även asp och rönn framträder tidigt i pollen-diagrammen. Efterhand som ett varmare klimat dominerade över hela norra Europa blev det de ädla lövträden som alltmer satte sin prägel på landskapet. Troligen var det ekskogar med rika lindförekomster som bredde ut sig i Örkelljungatrakten. I det något kyligare klimatet kring Kristi födelse vann boken allt större terräng, framför allt från 500 e Kr och framåt. Spontan invandring av gran norrifrån till Skåne började först på 1500 - 1600-talen, men nådde inte längre ner än till Värsjötrakten (Emanuelsson, U. m fl 1985).

Människans påverkan på skogarna var troligen ganska blygsam i de nordskånska regionerna längre tillbaks i tiden, i alla fall till en bra bit in i järnåldern och kanske ända fram till medeltiden. Men under medeltiden befolkades trakten alltmer och man röjde mark för att skapa åkrar och ängar. Befolkningen använde skogen och dess produkter i allehanda syfte och runt bosättningarna blev betande husdjur ett allt vanligare inslag. Den till synes utbredda järnhantering som förekommit under medeltiden (och även i liten utsträckning redan under järnåldern) i framför allt Örkelljunga och Fagerhults socknar tog sannolikt mycket skog i anspråk. Från skogen kom också material till olika redskap, byggnationer och stängsel. Användningen av olika trädslag i hantverkssammanhang för avsalu blev efterhand (in på 1600-talet och framåt) allt vanligare och det tillverkades stegar, kar, baljor, korgar, stavar till silltunnor, smördrittlar, möbler m m. En del skog gick också åt för tillverkning av pottaska, tjära och kol. Uppsågning av timmer i bl a vattendrivna sågar skapade goda inkomster till de bönder som skulle försöka dra sig fram i karg moräntrakt och när vi kommer fram i 1700 - 1800-talen blev värdet av grova timmerträd betydande. På vissa håll ledde detta till brist på äldre träd. Järnvägens tillkomst under senare delen av 1800-talet ökade lokalt avverkningen än mer. Samtidigt förhindrade det ökande betestrycket på utmarkerna förnygringen av de utglesade skogarna. På många håll vandrade med tiden ljunger in och ljunghedar började breda ut sig alltmer i Örkelljungatrakten. Störst utbredning hade antagligen hedarna under mitten av 1800-talet.

Men kring förra sekelskiftet började man från statens sida, med viss hjälp av privata, lokala fonder att organisera skogsplantering av de öppna markerna. Främst var det gran och i någon mån tall som kom att växa på de förutvarande hedarna. Vidare antogs den första skogsvårds-lagen 1903, som bl a föreskrev att ny skog måste anläggas efter avverkning. Senaste seklets förhållande till skogen har alltmer glidit dithän att hållandet av husdjur och skogsodling skilts åt. Odlingen av timmer och massaved är idag den mest betydelsefulla skogliga användningen och barrdominerade planteringar har blivit en allt vanligare syn. Genom olika stimulerings-åtgärder ökade skogsdikning och anläggandet av skogsbilvägar under 1950-, 60-, och 70-talen och glesa skogar, hagar och olönsamma åkerskiften ersattes efterhand med planterade barr-bestånd. Samtidigt blev trakthyggesbruk den allena rådande skogsodlingsmetoden och blädning, en form av luckhugning, försvann nästan helt. Allra sista decenniet har starka röster höjts för att mer naturvårdshänsyn ska tas i skogsbruket. Från den 1 januari 1994 gäller också en ny skogsvårdslag, där "naturvårdsmålet" framställs som lika viktigt som "produktions-målet". Bl a kan numera speciella biotopskydds- och naturvårdsavtal tecknas med intresserade markägare.

Indelningar

Man kan indela skogar efter flera olika grunder eller principer. Ett sätt som använts är begreppet **vegetationsregion**. Det visar sig då att Örskellunga kommun hamnar mitt i randområdet mellan två olika regioner: södra lövskogsregionen och södra barrskogsregionen.

Karakteristiskt för södra lövskogsregionen är just att området domineras av lövskog i naturligt tillstånd. Tall ingår till en mindre del, medan "vild" gran saknas. Här i Nordvästskåne är förekomsten av näringsfattiga jordar riklig vilket i sin tur leder till förekomst av hedskogar med bok och ek, klibbalskogor samt mossar och fattigkärr. Ofta har ovanstående skogar ersatts av planterade barrskogor.

Södra barrskogsregionen domineras av barrskog jämte olika typer av lövskog. Det är hedbarrskogor, ibland med inslag av björk och rönn som breder ut sig i regionen. De hed-lövskogor som förekommer här växer enbart i speciellt gynnade marker. Klibbalskogor kan förekomma i något näringsrikare marker, medan mossar och fattigkärr påträffas i urbergs-områdena.

Skogar kan också indelas efter det **näringsinnehåll** som jorden innehåller. Näringsrikare jordar ger upphov till ängskogor, medan de fattigare jordarna leder till hedskogor. Som redovisats på annat håll har den gnejsdominerade berggrunden och den näringsfattiga moränen skapat förhållandevis näringsfattiga jordar i kommunen. Detta innebär att de skogar som växer här nästan uteslutande kommer att föras till hedtypen. På några mycket begränsade områden finns, i anslutning till en ganska lättvittrad variant av diabas, skogsbestånd med inslag av näringskrävande flora

Vegetationstypen är en än mer detaljerad indelningsgrund, vilken fungerar som skiljelinje mellan exempelvis olika skogar. Beträffande skogar bestäms vegetationstypen ofta av det dominerande trädslaget.

Vegetationstyper

Bokskog

Den enda förekommande vegetationstypen i kommunens bokskogar är *bokskog av ris-kruståtel-typ*. Markvegetationen är mycket sparsamt utvecklad. Detta som ett resultat av den relativt näringsfattiga jordmån, bokens svårnedbrytbara löv och det dåliga ljusinflödet. Stora delar av markytan under bokarnas lövkronor består alltså av bruna, nästan helt onedbrutna löv. De kärlväxter som påträffas oftast är kruståtel, harsyra och ekorrbär. Men även skogsstjärna, vitsippa, pillerstarr, vårfryle och blåbär växer här och var. Dessa arter är typiska för den skedebokskogen.

I kommunen finns många exempel på skogar med enbart bok i trädskiktet. Det är dock inte ovanligt att man även påträffar andra trädslag i den bokdominerade skogen. Det rör sig vanligen om ek, avenbok, björk eller tall. Kombinationen bok - tall förekom på en del håll förr i tiden, varvid borthuggning av tallen ibland skapade rena bokskogar. Merparten av bokskogarna är ganska gamla och åldern ligger ofta mellan 80-110 år. Några riktiga gammelskogar förekommer dock inte i kommunen.

Bokskogarna uppträder framförallt i södra och mellersta delen av kommunen. Relativt stora sammanhängande bestånd finns på syd- och nordsluttningen av Hallandsåsen, exempelvis vid Drakabygget, Mattarp - Svinstorp, Turabygget och Åsljunga. Men även i Fagerhultstrakten finns spridda bestånd och en ganska stor bokskog är belägen intill Porkenahults by.

Under 1900-talets gång har mycket bokskog avverkats för att i regel ersättas av gran. För att skydda bokskogen antogs därför 1974 en speciell bokskogslag. Denna lag omformades 1984 till en generell ädellövskogslag, vilken numera ingår i den nya skogsvårdslagen.

Ekskog

Ekskogarna i kommunen hör liksom bokskogarna till den skogstyp som betecknas hedskogar. Den ekskog som dominerar brukar föras till *ekskog av örtfattig typ*. Fältskiktet är mer yttäckande än bokskogens, bland annat beroende på ett större ljusinsläpp. Antalet förekommande kärlväxter är dock relativt lågt. De arter som vanligen dominerar är kruståtel, harsyra, ekorrbär, skogsstjärna, blåbär och lingon. Men även andra arter kan påträffas, exempelvis liljekonvalj, vitsippa, ängskovall och örnbräken.

Några ekrika skogsbestånd vid Ingeborrarp har en avvikande flora med inslag av arter som blåsippa, vätteros, getrams, underviol, vispstarr och lundstarr. Denna förekomst beror på att en lättvittrad diabasgång här berikar jorden.

Eken uppträder såväl i rena bestånd som i blandskogar med bok och björk. Åldern på ekskogarna varierar mellan planterade ungskogar till medelålders bestånd. Några riktiga gammelskogar existerar inte, men på vissa håll finns ett antal träd med ansenlig grovlek.

Andelen ekskog i kommunen är klart mindre än andelen bokskog. Ekskogar förekommer mest i södra och i någon mån mellersta kommunedelarna. Exempel på byar som inrymmer dylika bestånd är Västrarp, Persköp, Åkarp, Rya och Örkelljunga. Dessa skogar ligger ofta nära den öppna kulturmarken och har ibland karaktären av hagmarksskog.

Annan ädellövskog

Bok och ek är de i kommunen klart dominerande ädellövträden. Övriga ädellövträd bildar knappast några egna bestånd av betydelse. Nedan följer en kort genomgång.

Avenbok. Ett ädellövträd som oftast påträffas i bokskogar. I vissa bestånd kan förekomsten vara relativt riklig. Detta träd kan ibland förekomma som pionjärträd.

Ask uppträder i mindre bestånd och som inslag i blandlövskog på fuktiga lokaler eller längs vattendrag. Trädet var av stor betydelse i det gamla jordbrukslandskapet.

Lind är också ett sällsynt trädslag i kommunen, omhuldat av bin och humlor under blomningstiden. Som vildväxande tycks den endast finnas som enstaka inslag i lövträdsdungar, medan fristående individer ses i några betesmarker.

Alm och **skogslönn.** Dessa två arter förekommer huvudsakligen planterade i enstaka exemplar intill bebyggelse. Möjligen kan enstaka individer ha spritt sig spontant. (Tysklönn är däremot under viss spridning i delar av kommunen).

Alskog

Den vegetationstyp som traktens alskogar tillhör är *sumpalskog av ört-typ*. Klibbalen växer i fuktiga kärr, vid sjöstränder och längs olika vattendrag. Fältskiktet är förhållandevis rikt och arter som ofta påträffas är kärrviol, älgört, humleblomster, maj-, skogs- och hultbräken, kabbleka, småvänderot, bäckbräsma, kärrfibbla, revsmörblomma och mannagräs. En avvikande flora finns i ett antal drågartade kärr där för kommunen mindre vanliga arter kan ses, såsom gullpudra, dvärghäxört, skärmstarr och skogsstjärnblomma.

Klibbalen växer ofta i rena bestånd, men uppträder också tillsammans med glasbjörk. På fuktiga marker utmed vattendrag påträffas ibland ask i sällskap med al. När markfuktigheten växlar kan även andra trädslag ses tillsammans med alen.

Förekomsten av albestånd är starkt begränsad i kommunen. Det är framförallt i södra delen och på Hallandsåsen som mindre, spridda alskogar kan ses. Dikningar och granplanteringar utmed vattendragen har bidragit till att alen minskat under senare årtionden.

Björkskog

Den förhärskande vegetationstypen med björk är *björkskog av ris-gräs-typ*, ibland förekommande i en sumpvariant. Björken finns som två olika arter, vårtbjörk och glasbjörk. Generellt sett växer glasbjörken på fuktigare mark och vårtbjörken på torrare. Fältskiktet är ofta väl utvecklat i rena björkskogar, bl.a. beroende på att björken släpper igenom mycket ljus.

Skogar med enbart björk är relativt ovanliga och har ofta utvecklats på igenväxande hagmarker. Vanligast förekommer istället de två björkarterna i olika blandbestånd. Torra, friska vegetationstyper med tall och gran innehåller vanligtvis björk. I mossarnas kantskogar växer gärna glasbjörk och tall om vartannat, medan björken har sällskap av klibbal i blötare kärr. Båda björkarterna uppträder som pionjärträd, föryngrar sig lätt på exempelvis kalhyggen och förekommer rikligt över hela kommunens yta.

Tallskog

Tall (fur) växer på både torra och fuktiga marker. Den vegetationstyp som oftast påträffas är *sumptallskog av ris-typ*, men på torrare marker är det mestadels *tallskog av lingonris-typ* som visar upp sig. Själva skogen är förhållandevis ljusöppen och fältskiktet är ofta rikt på olika risväxter. På den torrare marken är det i regel lingon och blåbär som tillsammans med kruståtel dominerar, medan det i fuktigare torvmarker tillstöter ljung, kråkbär, tuvull och blååtel. I norra delen av kommunen finns tallskogar och barrblandskogar där bl a orkidén knärot och den revande linnean kan påträffas.

Tallen förekommer på en hel del håll i rena bestånd. I norra delen av kommunen finns dock barrblandskogar (tall, gran), med skiftande ursprung. Tallskogar av sumpskogskaraktär, gärna med björkinslag, finns på många håll och omger bl a de många mossarna.

Arealen tallskog i kommunen är relativt stor. En avsevärd del ligger dock i anslutning till mossar. Dessa marker är utspridda över hela kommunen med viss övervikt för norra delen. Några områden med riktig gammelskog av tall finns inte, men ute på en del myrholmar finns relativt orörda tallskogar.

Granskog

Naturligt utvecklade vegetationstyper med granskog förekommer nästan inte alls i kommunen. Den planterade granskogen är den helt dominerande varianten, medan äldre gammelgranskogar saknas. Fältskiktet är i de täta ungskogarna mycket svagt utvecklat och det är först i medelålders och äldre bestånd som blad av kruståtel och några örter börjar visa sig. Olika mossor kan bilda riktiga mattor i äldre stadier av granbeståndets utveckling. Den knappa ljustillgången är den faktor som har störst del i att fältskiktet är synnerligen magert.

Blandskogar med gran och tall har ibland ett påtagligt inslag av björk. Dessa skogar har ofta likheter med granens *blåbärsris-typ* och i somliga kan arter som knärot, mattlumner och linnea påträffas - dock glest utspritt.

Rikliga förekomster av granskog finns över hela kommunens yta - från Årröd och Ingeborrararp i söder till Stjärneholm och Yxenhult i norr. Granskogens andel har ökat alltmer under 1900-talets gång. Trädslagsbyten i samband med kalhuggning samt igenplantering av gamla inägor är två faktorer som lett till denna granexpansion. Barrblandskog finns framförallt i Fagerhults socken, men risken är stor att denna skogstyp försvinner i framtiden.

Naturvården och skogen

Olika växt- och djurarter är anpassade till att leva hela eller delar av sitt liv i de skilda skogar som finns i landskapet. Det kan vara ljusa, solgenomsläppliga ekskogar, fuktiga alkärr eller mörka gran- och bokskogar. Vårt förhållningssätt till skogarna avgör till stor del vilka arter som kan trivas där.

Skötseln av skogarna har under det senaste halvsekle blivit alltmer rationell och likformig, vilket inneburit att åtskilliga både djur- och växtarter hamnat i strykclass. Skogar med äldre träd, gammelskogar, har blivit allt sällsyntare (man får nog gå långt tillbaka i tiden för att hitta egentliga gammelskogar), ädellövskogarna har minskat i areal, alkärr har avverkats, dikats och planterats med gran etc.

Bristen på död ved utgör kanske den viktigaste orsaken till utarmningen av växt- och djurarter i dagens skogar. Det kan nämnas att upptill 70 % av de växt- och djurarter som är hotade i skogen är beroende av död ved och/eller äldre träd. I riktiga urskogar gynnas dessa arter av att det finns cirka 20 % döda träd.

Många insatser kan göras för att förbättra livsmöjligheterna för hotade arter. I de generella föreskrifter om naturvårdshänsyn som skogsstyrelsen sen slutet av 1970-talet gått ut med nämns ett antal hänsynskrävande biotoper vilka bör lämnas utan ingrepp. Det gäller t ex:

- strandskog och skog vid vattendrag
- ö eller udde i vatten
- myrkant, myrholme
- impediment som kärr, hållmark, bergbrant
- ravin
- naturskogsartad skog

En zon närmast dessa biotoper bör också lämnas fri från skogsbruksingrepp. Allmänt sett är avsättandet av områden till utveckling mot orörda naturskogar en behjärtansvärd insats.

Stora insatser kan också göras i det praktiska skogsbruket för att gynna speciella växter och djur. Begreppet "evighetsträd" har lanserats under senare år och innebär att ett flertal trädindivider per hektar lämnas orörda, att bli gamla och långsamt få dö, multna ner. Detta gynnar åtskilliga insekter liksom mossor, lavar och svampar. I skötsel av lövskog bör variation, olikåldrighet och artrikedom eftersträvas. Variationer i fuktighetsgrad, jordart m m kan naturligt tas till vara vid val av trädslag. Något som vidare bör införas är att andelen löv i barrskogarna tillåts uppgå till minst 20 %. Skogsbrynen utgör viktiga miljöer och en buskrik zon mellan skog och öppen mark kan betyda mycket för olika arter. Vid upptagning av kalhyggen (föryngringsytor) ska vidare torrakor, högstubbar och lågor lämnas kvar, liksom grupper av träd och lövinslag i t ex fuktstråk.

Kunskapen om skyddsvärda biotoper har ökat med åren. Skogsvårdsstyrelsen genomför olika inventeringar varvid speciella nyckelbiotops- och sumpskogsinventeringar kan nämnas. Även ideella krafter har på många orter satsat tid och kraft på att inventera skilda djur- och växtgrupper. Härigenom har åtskilliga naturområden lyfts fram i ljuset. Genom att kunskapen om enskilda arters utbredning och ekologi ökat, har också möjligheten att ta speciella naturvårdshänsyn i skogsbruket i sin tur ökat. Vid ett mer traditionellt skogsbruk gynnas i regel ett fåtal vanliga arter, medan de ovanliga arterna missgynnas - varför behovet av hänsyn är stort.

Inrättandet av naturreservat med stora skogsinnehav är speciellt påkallat i södra och mellersta Sverige. Det gäller särskilt ädellövskogar. Nyckelbiotoper kan delvis skyddas genom att ersättningar utgår till markägaren enligt den sk biotopskyddslagen. Oftast får man dock hoppas på markägarens eget intresse av att bevara en rik förekomst av djur och växter.

Skogen och försurningen

Skogens växter är starkt beroende av den miljö de lever i. Klimatfaktorer som torka och vind påverkar inte minst träden och olika skadegörare kan nedsätta deras vitalitet högst påtagligt. Under 1900-talets gång har dessutom människans aktiviteter i form av olika utsläpp börjat förändra den kemiska sammansättningen av luft, mark och vatten.

När man talar om skogsskador kan alltså dessa ha olika orsaker. Vi ska här mest hålla oss till luftföroreningarna och dess följder. Kväveföreningar spelar stor roll både i samband med försurningen, vid bildandet av marknära ozon och genom sin övergödande effekt. Förutom kväve är det svavelföreningar som har en dominerande betydelse i den försurningsprocess som verkat under speciellt andra hälften av 1900-talet. Därvid har skogsmarkens pH-värden sjunkit i stora delar av landet. Förändringarna är mest påtagliga i sydvästra Sverige och i de värst drabbade områdena har även djupare marklager efterhand påverkats starkt.

Det ska dock konstateras att den svenska skogsmarken naturligt är svagt sur och näringsfattig på de flesta håll i landet. Detta beror framförallt på de svårvittrade mineraler som bygger upp marken. De förändringar som skett under senare decennier inbegriper ämnen som kalium, kalcium och magnesium. Dessa urlakas till viss del när vätejoner i större omfattning tillförs från atmosfären och minskningen tycks vara störst i de näringsrikaste skogarna. Utförseln av näringsämnen i kombination med tillskott av kväve ger en ökad näringsobalans i träden. Vid försurning ökar samtidigt tillgängligheten av aluminiumjoner i marklösningen, vilket tros vara skadligt för bl a trädens finrötter. Bedrivandet av skogsbruk påverkar också pH-värdena i viss mån.

Vegetationen i skogarna har delvis förändrats genom luftföroreningarnas fortgående. Olika risväxter, framförallt blåbär, har minskat p g a det ökande kvävenedfallet, medan exempelvis kruståtel tycks kunna vända situationen till sin fördel. Ett flertal lav- och mossarter är goda indikatorer på relativt opåverkade luftförhållanden och försvinner från sina växtplatser vid höga värden av svavel och kväve. Även bland svamparna sker en förskjutning mot försurningstoleranta arter som trattkantareller och spindelskivlingar.

För att tillfälligt komma till rätta med försurningen och dess effekter kalkar och/eller vitaliseringsgödselar man ibland skogsmarken. En minskning av själva utsläppen är dock den väsentligaste insatsen att få till stånd.

Sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag sätter sin tydliga prägel på landskapsbilden i kommunen. Hjälmjön, Lärkesholmssjön, Vårsjön och Åsljungasjön har väl inte undgått någon som varit ute och sett sig om i trakten. De är exempel på sjöar som används flitigt för fiske, bad eller kanske som mål för söndagsutflykten. Utöver sjöarna förekommer rikligt med vattendrag av olika storlek. Pinnån är det största och den å som de flesta kommit i kontakt med. Den sträcker sig från de skogrika delarna i norr via Örkelljunga samhälle och vidare mot sydväst genom ett mera öppet landskap. Pinnån är ett exempel på ett variationsrikt vattendrag med en rik fauna och flora knuten till sitt lopp. Landskapet är också genomkorsat av ett stort antal småbäckar som efterhand förenar sig med något av de större vattendragen.

Sjöar och vattendrag påverkas av flera olika faktorer. En viktig faktor är geologin. Berggrunden i området består i huvudsak av svårvittrat urberg med inslag av yngre sedimentära bergarter vid norra delen av Hjälmjön och vid Lärkesholmssjön. De lösa jordlagren består främst av näringsfattig, sandig-moig morän och de flesta sjöar ligger i isälvsmaterial som grus och sand. På dessa magra marker dominerar myrar och hedartade skogar och när dessa marker avvattnas bidrar de med ett näringsfattigt och försurnings-känsligt vatten som ofta är brunfärgat av humusämnen.

Försurningen

Motståndskraften mot försurning i kommunens sjöar och vattendrag är således låg och för att motverka denna process kalkas flera sjöar i den norra delen. Djupet i sjöarna är i regel ganska litet och avvattningsområdet stort varför omsättningstiden på vattnet blir kort. Detta medför att sjöarna inte hinner neutralisera det sura regnvatten som utgör stor del av vattenvolymen och sjön blir då försurad. Det genomsnittliga pH-värdet för kommunens sjöar vid vårprov-tagningar åren före kalkningsinsatserna, som i huvudsak kom igång i mitten av 1980-talet, låg runt 5,6. På sommaren höjdes motsvarande medelvärde till ca 6,7. Majoriteten av kommunens sjöar kan idag klassas som sjöar med svag buffertkapacitet enligt naturvårdsverkets riktlinjer.

Särskilt små vattendrag och sjöar är känsliga för skurstötter, kraftiga sänkningar av pH-värdet som uppkommer i samband med snösmältning eller kraftiga höstregn. Försurningen av sjöar och vattendrag medför att pH-värdet och alkaliniteten sjunker. En del metaller som aluminium, kvicksilver, järn och mangan får förhöjda halter efter att ha frigjorts i omgivande marker. Låga pH-värden och förhöjda metallhalter får sedan många effekter på växt- och djurliv och många organismer slås ut. Kviksilverhalten i fisk ökar och skador på djur och växter på höga aluminiumhalter är kännetecknande vid försurning. Hos fiskarna störs reproduktionen och arter som lax, lake, mört och elritsa är känsliga för försurning. Däremot klarar sig abborre relativt bra och brukar därför öka vid svag försurning.

I försurade vattendrag drabbas många bottenlevande smådjur hårt, särskilt snäckor, märl-kräftor och många dagsländor. En annan effekt som försurningen fört med sig är att tråd-formiga grönalger ökat i många näringsfattiga bäckar.

Även i försurade sjöar minskar artrikedomen markant, såväl utmed stränderna som i det fria vattnet. Förutom vissa fiskarter drabbas främst många växtplankton, kräftdjur, snäckor och musslor. Utslagningen börjar när pH sjunker under 6,0 och sedan ökar antalet utslagna arter med

sjunkande pH. Men vissa arter kan på grund av förändringar som inträffar öka i antal. Exempelvis innebär minskningen av växtplankton och utfällning av humus i sur vattenmiljö ett bättre ljusklimat. Det gynnar en del undervattensväxter som klarar försurningen och t ex vitmossor och löktåg kan breda ut sig. Även buksimmare och planktonmygglarver tillhör de organismer som ökar i försurade sjöar. Försurningen innebär också att konkurrensen mellan fisk och fågel förändras, vilket tycks gynna bl a knipa.

Annan påverkan

Ett annat miljöproblem som påverkar livet i vattensystemen är mängden lösta närsalter som i många fall är höga med övergödning som följd. I södra Sverige är detta ett mycket stort problem som bl a orsakas av läckage från åker- och skogsmark, nedfall från atmosfären samt utsläpp av mer eller mindre renat avloppsvatten. I Örkelljunga kommun är det i första hand gamla problem med avloppshanteringen och kväveföreningar i nederbörden som påverkar sjöar och vattendrag. Exempel på sjöar som varit recipienter för orenat avloppsvatten i större skala är Åsljungasjön, Fedingesjön och Prästsjön.

Vattensystemen i kommunen har i olika grad blivit påverkade genom sjösänkningar samt rätningar och rensningar av bäckar och åar. Den flikiga, öriska Store sjö har sänkts, liksom Sörsjöarna, Åsljungasjön och Hultasjön med omgivande mindre sjöar. Även Flinka sjö och Lönnsjön har fått minskad vattenyta och djup.

Stensåns större förgreningar inom kommunen är i regel inbegripna i ovannämnda sjösänkningar. Pinnåns lopp nedströms Örkelljunga samhälle ingår i ett stort dikningsföretag, men även upp- och nedströms Åsljungasjön har ån påverkats. På många andra håll har mindre dikningsföretag genomförts, oftast för att vinna eller förbättra odlingsbar mark, t ex i delar av Smedjeån, Harbäcken och Möllebäcken (norr Eket).

Redan innan sekelskiftet ändrades Pinnåns lopp ovan Åsljunga och Jälla sjö upphörde att fungera som sjö. En del av övriga regleringar kom till stånd under 1900-talets första hälft, men även senare har ingrepp gjorts, exempelvis rensningar i Pinnån.

Den dominerande markanvändningen i kommunen är skogsmark som tillsammans med de näringsfattiga jordarterna ger sjöarna en för skånska förhållanden relativt näringsfattig karaktär. I de flesta sjöar och vattendrag regleras växtproduktionen främst av tillgången på fosfor. Sjöarna i Helgeåns, Stensåns och Lagans vattensystem har halter av totalfosfor som ligger runt 20 µg/l (undantag för Gårdsjön vid Snapperup) vilket bedöms som måttligt näringsfattigt i naturvårdsverkets riktlinjer. I Pinnåns vattensystem är näringshalterna lite högre i flera av sjöarna. Majoriteten av kommunens sjöar kan klassas som måttligt näringsfattiga med svag buffertkapacitet mot försurning.

Fauna och flora

Stränderna är i flertalet fall flacka med grusigt eller stenigt material. I vikarna samlas ofta dy och vid badplatserna finns ibland utlagd sand. Stränder med klippor och berghällar saknas. De flacka strandkanterna är ofta beväxna med buskar som pors och olika videarter samt blåtåtel som är ett mycket vanligt gräs på näringsfattiga, fuktiga marker.

De oligotrofa eller näringsfattiga sjöarna har en låg biologisk produktion och vatten-vegetationen är därför sparsamt utvecklad. Således uppträder endast glesa bestånd av övervattensväxter och det är bara längs oexponerade stränder och i skyddade vikar som något ymnigare bestånd kan ses. Bland de vassbildande arterna förekommer bladvass och sjösäv i mer eller mindre glesa bestånd i samtliga undersökta sjöar. Det näringskrävande smalkavel-dunet hittas endast i Prästsjön medan bredkaveldun och jättegröe, som också indikerar lite mera näringsrika förhållanden, växer i Prästsjön, Åslungasjön, Flinka sjö samt i delar av Hjälmjön och Fedingesjön. Flaskstarr som ofta växer på näringsfattiga till svagt närings-påverkade sjöstränder påträffas vid samtliga sjöar. Några andra arter som är vanligt förekommande nära stranden är fackelblomster, knappsäv, kråklöver, sjöfräken, strandklo, videört, topplösa och trådstarr. De näringsfattiga sjöarna har dock en rikligt utvecklad rosettbladsvegetation. I kommunens sjöar rör det sig framför allt om notblomster, strandpryl och styvt braxengräs. Mera sällsynt växer också strandranunkel, sylört och vekt braxengräs. Rosettbladsväxterna uppträder på strändernas lägre delar och kan på fasta botten gå ut till flera meters djup om vattnet är tillräckligt klart. Under vattnet förekommer också s k långskottsväxter, vilka i oligotrofa sjöar främst består av hårslinga och långsträckta former av löktåg. Mera synliga och bättre kända är de växter vars blad flyter på vattenytan, s k flytbladsvegetation. De vanligaste och mest framträdande i kommunen är gul näckros, vit näckros och gäddnate i nämnd ordning. I några sjöar växer också olika arter av igelknopp och i den näringsrika Gårdsjön vid Snapperup växer det tätt med sjögull

Fågelfaunan i kommunens sjöar representeras av ett relativt fåtal arter, ofta typiska för näringsfattiga sjöar med klart vatten. Änder som gräsand, kricka och knipa ses i många sjöar, medan storskrake och skäggdopping förekommer mera sällan. Grågäsen är numera vanlig på många håll och får ibland konkurrens av kanadagäsen. Storlommen häckar i flera sjöar men har ofta svårt att få ut flygga ungar. Fiskgjusen är en annan duktig fiskare vilken också är känslig för störningar. Storlom och fiskgjuse är två arter med begränsad världsutbredning vilka bör skyddas och hållas under uppsikt.

Drillsnäppan är karaktärsfågel vid steniga stränder. Fiskmås, skrattmås och fisktärna finns representerade vid åtskilliga vatten. I ett par, något näringsrikare sjöar finns förutom grågås även sångsvan och trana. Enkelbeckasin och vattenrall kan här höras. De sjöar som mest uppmärksammas för sitt fågelliv är de större och relativt näringsfattiga Vårsjön och Store sjö, medan Flinka sjö och Långasjö hör till de intressanta, men igenväxande mindre sjöarna.

Beträffande fiskförekomsten i kommunen är gädda, abborre, mört, braxen och ål förekommande i alla de sjöar där fiskdata finns. I ett par av de större sjöarna förekommer även gös. I Lärkesholmsjön förekommer den i länet ovanliga siklöjan och i Vårsjön finns flodkräfta.

Undersökningen

Detta avsnitt om sjöar och vattendrag är till stor del en sammanställning av tillgängligt men inte sammanställt material på kommun och länsstyrelse. Som komplement till den tillgängliga informationen har vi under perioden 1990 - 1994 gjort följande undersökningar:

- översiktliga vegetationsundersökningar av stränderna runt alla större sjöar
- provtagning av närsalthalten i ett antal sjöar där uppgifterna behövde kompletteras
- provtagningar av bottenfaunan och försurningspåverkan i 6 vattendrag på 8 olika lokaler

- översiktliga vegetationsinventeringar längs stora delar av kommunens större vattendrag
- elfiske i Pinnån och Stensån tillsammans med personal från fiskefunktionen på länsstyrelsen
- kartstudier och flygbildstolkning av alla de större sjöarna för att uppmärksamma eventuella förändringar av markanvändningen runt sjöarna och eventuell igenväxning

*Förklaringar till använda beteckningar och begrepp finns på **sidan 83-84**.*

Målsättningen har varit att redovisa nuvarande kunskap om de olika vattensystemen. De 17 sjöar som beskrivits är alla större än 5 hektar med undantag för Prästsjön som är ca 1 hektar.

Inom kommunen finns 4 olika vattensystem representerade. Rönneåns och Stensåns vattensystem upptar störst avrinningsområde och omfattar tillsammans 13 av de 17 sjöar som redovisas i denna sammanställning. Lagans vattensystem finns representerat med Fedingesjön och Köphultasjön som är förbundna av Healtebäcken samt med Storesjö som via Smedjeån är förbunden med Lagan. Vårsjön i nordöstra delen av kommunen ingår i Helgeåns vattensystem.

LAGANS VATTENSYSTEM

Endast en mycket liten del av Lagans stora vattensystem ingår i kommunen. Huvuddelen ligger i Kronobergs och Hallands län. De sjöar som ingår i vattensystemet är Järingen och Fagerhultsjön i den södra delen av avrinningsområdet. Längre norrut ligger två större sjöar, Fedingesjön och Köphultsjön som sammanbinds av Healtebäcken. På den norra kommun-gränsen ligger Storesjö som via Smedjeån når Lagan strax innan dess utlopp i Laholmsbukten. På gränsen mot Markaryds kommun tillkommer också Kraxasjön som inte vidare kommenteras i detta arbete. Förutom Skånes Fagerhults tätort förekommer inga större samhällen eller industrier inom avrinningsområdet. Healtebäcken är försurningspåverkad och även sjöarna visar upp låga pH-värden (<5,5) och låg alkalinitet på våren.

A FEDINGESJÖN

By	Björnholt, Fagerhult, Fedingshult, Killhult, Sandhult
Ek.karta	4D0b Fagerhult
Vattensystem	Lagan
Yta	1,00 km ²
Flikighetsvärde	2,3
Djup	9,6 m
Siktdjup	1,5 m
Omsättningstid	ca 0,5 år
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	abborre, braxen, gädda, karp, lake, mört och ål
<i>fågel</i>	drillsnäppa, fiskmå, fisktärna, grågås, gräsand, kanadagås, knipa, kricka, skrattnås och storlom

Klass

Försurning

pH 5,6 (vinter) - ca 6,5
alk. ca 0,05 (vår) - >0,1 mekv/l (sommar)

3 - 4, svag - mycket svag buffertkapacitet

Näringsrikedom (uppmätt 92-07-20)

totalkväve 2,5 mg/l
total fosfor 25 µg/l

5, mycket höga kvävehalter
4, näringsrikt

Allmän beskrivning

Fedingesjön ligger i den södra delen av Lagans vattensystem och angränsar i söder till Skånes Fagerhult. Fedingesjön tar emot vatten från Fagerhultsjön och den lilla sjön Järingen. Vattnet är svagt brunfärgat av humusämnen och har höga halter av fosfor och kväve. Näringsrike-domen beror troligen på att dåligt renat avloppsvatten från samhället förr rann ut i sjön. Försurningen påverkar sjön som har dålig buffringsförmåga under vintrarna. Alkaliniteten förbrukas då helt och

pH-värdet kan gå ner till låga 5,5. Sjön hämtar sig dock väl till varje sommar. Omgivningarna domineras av blandskog med fuktlövskog utmed stranden. I den norra delen växer tallskog. Vid sjöns nordvästra sida finns ett parti med betesmark och en flygplats. Förutom Fagerhults bebyggelse förekommer enstaka hus längs stränderna. Sjöns stränder är sandiga, grusiga eller småblockiga med flera badplatser och bryggor. Det är endast i den sydöstra delen stranden är dyig.

Vegetation

Längs stränderna växer vanligen glesa bestånd av bladvass och sjösäv. Utmed vissa sträckor saknas sådana bestånd helt, men i den södra delen är de på sina håll täta och flera meter breda. Här finns också bestånd av jättegröe som en följd av de tidigare avloppsutsläppen. Nära strandkanten växer främst flaskstarr men man hittar också exempelvis trådstarr, ryltåg, löktåg, ärtstarr, spikblad, notblomster och strandranunkel. I sjöns sydöstra del finns ett parti med näringsfattigare dy och kärrartad flora med bl a dybläddra, rundsileshår, missne, kärrviol och myrtilja. Vid Fedingens stränder finns också en lokal för det sällsynta gräset vildris och man kan också hitta arter som tätört och granspira.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har inte förändrats någonting så när som på en svag igenväxning med bladvass i sjöns södra del. Markanvändningen är i stort sett densamma men på jordbruksmarken längs nordvästsidan har dock hävden upphört på flera håll och markerna är idag starkt igenväxande.

B KÖPHULTASJÖ

By Yxenhult
Ek.karta 4D1b Örnalt

Vattensystem Lagan
Yta 1,25 km²
Flikighetsvärde 1,4
Djup 1,5 m
Siktdjup 0,6 m
Omsättningstid ca 0,05 år

Biologiska observationer

fisk abborre, braxen, gädda, lake, mört, sutare och ål
fågel drillsnäppa, gräsand, knölsvan och kricka

Klass

Försurning
pH 5,1 (vinter) - ca 6,3

4 - 5, ingen buffertkapacitet under stora delar av året

alk. ca 0,05 (vår) - <0,1 mekv/l (sommar)

Näringsrikedom

totalkväve 1,2 mg/l (vinter)

4, höga kvävehalter

total fosfor 18 µg/l (vinter)

3, måttligt näringsfattigt

Allmän beskrivning

Köphultasjön är belägen i kommunens nordöstra hörn och ca 3/4 av sjön ligger i Markaryds kommun. Sjön är mycket grund med kort omsättningstid vilket gör att den är starkt påverkad av nederbörd. Dessutom är det vatten som tillförs sjön söderifrån försurat. Närsalthalterna är relativt låga och sjön kan betecknas som en näringsfattig skogssjö som är tydligt försurat.

Vattnets färg är starkt brunt av humusämnen från den omgivande myr- och skogsmarken, där torvbrytningen på Flåssmyr spelar en stor roll. I sjöns sydvästra kant finns myrmarker med öppna torvgravar och här växer björk och lite tall. Skogen söder om sjön består främst av barrträd men ner mot vattnet dominerar al, björk och asp. På vissa håll går även gran och tall ner till stranden. Närmast stranden växer pors och videbuskar och blåtåtel dominerar fältskiktet. Sjöns stränder är till största del sandiga med inslag av dy i den västra delen.

Vegetation

Längs sjöns stränder växer mestadels glesa bestånd av bladvass och sjösäv som inte bildar några riktiga bestånd. Nära strandkanten växer också flaskstarr, notblomster och dysäv samt någon enstaka sjöfräken. I den sydvästra viken av sjön är bladvassen rikligt utvecklad och innanför växer främst flaskstarr men även kräklöver, vattenklöver, strandklo, brunag, ärt-starr, ältranunkel, kärnsilja, dybläddra och fackelblomster. Vid myrmarken intill Skarviken växer bl a ängsvädd, myrlilja, klockljung, vitag, småsileshår, spikblad och rundsileshår. Gul- och vit näckros uppträder främst inne i den sydvästra viken men även glest längs sjöns stränder.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har inte förändrats någonting så när som på en svag igenväxning av bladvass i sjöns nordvästra del (utanför kommunen). Markanvändningen är i stort sett oförändrad.

C STORE SJÖ

By

Jänneholm, Trottatorp, Trulsabygget, Örnalt

Ek.karta

4D1a Norra Össjö, 4D1b Örnalt

Vattensystem

Lagan

Yta

1,90 km²

Flikighetsvärde

3

Djup

6,8 m

Siktdjup

1,4 m

Omsättningstid

ca 0,2 år

Biologiska observationer

fisk

abborre, braxen, gädda, gärs, mört och ål

fågel

drillsnäppa, enkelbeckasin, fiskmå, fisktärna, grågås, gråtrut, gräsand, knipa, skrattmå och storlom

Klass

Försurning

pH ca 6,0 (vinter)- ca 6,2

alk. ca 0,05 (vår) - ca 0,1 mekv/l (sommar)

4, svag buffertkapacitet men tydlig förbättring sedan kalkning påbörjades 1986

Näringsrikedom

totalkväve 0,9 mg/l (årsmedelvärde)

total fosfor 19 µg/l (sommar)

3, höga kvävehalter (3,4 mg/l vid provtagning 92-07-20)

3, måttligt näringsfattigt

Allmän beskrivning

Storesjö är belägen på länsgränsen mellan Skåne, Hallands och Kronobergs län och ca 2/3 av sjöarealen ligger i kommunen. Vattnets färg är brunt av humusämnen från den omgivande myr- och skogsmarken. Sjön är i huvudsak omgiven av skog, främst barrskog men även par-tier med lövskog. Utmed sjöns norra delar, utanför kommunen, finns det betesmarker som sträcker sig ner till stranden. Endast gles bebyggelse kantar sjön. Store sjö ingår i ett kalkningsprojekt och kalkdoserare finns vid Smedjeåns tillflöde söderifrån samt vid ett tillflöde från nordost.

Kalkningen har medfört att de stora variationerna i pH-värde nu utjämnats på en nivå strax över 6. En viss buffertkapacitet finns under hela året även om sjön fortfarande bör betraktas som försurningskänslig. Vattendjupet varierar och strandlinjen är mycket flikig med många öar. Strändernas karaktär skiftar från vassrika, dyiga i söder till steniga och grusiga i öster. På några sträckor utmed sydsidan består stranden av myrmark.

Vegetation

Vegetationen utmed stränderna är i huvudsak sparsam men i söder breder ett brett bälte av bladvass ut sig. Förutom bladvass ingår sjösäv, bredkaveldun, knappsäv och sjöfräken. På de steniga, grusiga stränderna växer främst flaskstarr och notblomster men också ärtstarr, löktåg, spikblad, kråklöver, videört, fackelblomster, kranssvalting och knappsäv. Innanför stranden dominerar pors och blåtåtel. Gul och vit näckros växer dels inne i den sydvästra viken men även glest ute i sjön. I nordost finns strandpartier med sandblandad dy med arter som kärrspira, strandlumner, dvärglin och olika silesår.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har inte förändrats någonting så när som på en svag igenväxning med bladvass i sjöns sydvästra del (utanför kommunen). Markanvändningen är i stort sett oförändrad.

HELGEÅNS VATTENSYSTEM

Ett västligt källflöde i Helgeåns vattensystem finner man i Vårsjön. Osbäcken som avvattnar Vårsjön ansluter till Verumsån som i sin tur har förbindelse med Helge å. Osbäcken och Verumsån avvattnar främst skogs- och myrmarker. Vårsjön är vattensystemets enda sjö i kommunen. Helgeåns huvudfåra har sin upprinnelse på Småländska höglandet i Jönköpings län.

Avrinningsområdet inom kommunen domineras av skog. Varken Vårsjön eller Osbäcken utnyttjas som recipient av större industrianläggningar eller samhällen. Osbäcken är påverkad av den kalkning som sker i Vårsjön.

OSBÄCKEN

Osbäcken är ett litet vattendrag som avvattnar Vårsjön. Den rinner i nordostlig riktning ca 1,5 km innan den lämnar kommunen och fortsätter sen österut via Boaltssjön. Vattnet är brunfärgat av de humusämnen som tillförs från omgivande myr- och skogsmarker. Innan kalkningen av Vårsjön påbörjades 1979 visade Osbäcken tidvis på tydlig försurningspåverkan med mycket låga pH-värden på vårarna (pH 4,5). Tidvis är motståndskraften mot försurning fortfarande dålig och det händer att alkaliniteten försvinner. Närsalthalterna är låga vilket är naturligt då Vårsjön är näringsfattig och Osbäcken enbart rinner genom myr- och skogsmark.

En bottenfaunaundersökning i februari 1992 visar att vattnet är påtagligt försurningspåverkat. En dagsländelarv (*Lephtophlebia vespertina*) är landets vanligaste och förekommer främst i kraftigt försurad vatten. Denna dagsländelarv utgjorde hälften av alla individer i proverna som togs i bäcken. Artantalet var ganska lågt (26 st) och de arter som påträffades är vanliga och tåliga mot försurning. Vid elfiske i Osbäcken under sommaren 1993 påträffades lake, abborre, gädda och flodkräftor.

Bäcken rinner fram i ett obetydligt slingrande men inte rätat lopp, där vissa rensningar dock har gjorts. Djupet är oftast inte mer än en halvmeter och man ser oftast den sandiga och småsteniga botten. Stränderna är flacka med en låg kant mot vattnet. Utmed bäcken finns oftast en flera meter bred bård av pors på den sankta, myrartade marken. Tallskog är den dominerande skogstypen. I bäckkanten växer blåtåtel, mannagräs, flaskstarr och ofta hjortron. I vattnet växer bredkaveldun, sjöfräken, gul näckros och gäddnate. Ut mot kommungränsen vid Bäckalid finns en ca 800 m lång rätad sträcka kantad av granskog.

D VÄRSJÖN

<i>By</i>	Sjöholma, Vårsjö
<i>Ek.karta</i>	3D8a Slättsjö, 3D8b Änglarp, 3D9a Vårsjö, 3D9b Bjärabygget
<i>Vattensystem</i>	Helge å
<i>Yta</i>	2,80 km ²

Flikighetsvärde	1,5
Djup	4,5 m
Siktdjup	2, 5 m
Omsättningstid	1,9 år
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	abborre, gädda, gärs, gös, lake, mört, sutare och ål
<i>fågel</i>	drillsnäppa, fiskgjuse, fiskmå, fisktärna, gråtrut, gräsand, kanadagås, knipa, knölsvan, kricka, skogssnäppa, storlom (flera par) och storskrake
<i>övrigt</i>	flodkräfta

Klass

Försurning

pH ca 6,0 (vinter) - ca 6,5

3 - 4, svag/mycket svag buffertkapacitet

alk. ca 0,04 (vår) - ca 0,08 mekv/l (sommar)

Näringsrikedom

totalkväve 1,1 mg/l (sommar)

4, höga kvävehalter

total fosfor 14 µg/l (sommar)

2, näringsfattigt

Allmän beskrivning

Värsjön som är belägen ca 2,5 km sydost om Skånes Värsjö är en av kommunens större sjöar. Den ingår i Helgeåns vattensystem och avvattnas norrut via Osbäcken. Kalkning har skett vid ett flertal tillfällen sedan 1979, både i sjön och dess tillflöden. Efter kalkningsinsatserna ligger pH-värdena över pH 6 men annars sjunker de i allmänhet ner till drygt pH 5 på våren. Vattnet är klart och näringsfattigt med låga fosforhalter. Omgivningarna längs sjöns västsida utgörs främst av äldre barrskog. Utmed den södra delen finns myrmarker och igenvuxna betesmarker. Sjöns östsida består huvudsakligen av lövskog och fuktigt växande blandskog men har även inslag med öppna betesmarker. Enstaka hus och gårdar kantar sjön, främst i dess norra del där även en badplats är belägen. Stränder och bottnar är mestadels steniga-grusiga och i den norra delen storblockiga med sand mellan blocken. Den numera mycket ovanliga flodkräftan har här en stark population. Sjön är rik på öar och uddar och i vikarna är botten ibland dyig. Inslag av dy finns också vid sjöns västra stränder.

Värsjön är som enda sjö i kommunen klassad som *riksintresse för naturvård*.

Vegetation

Stränderna kantas av glesa bestånd av bladvass och sjösäv. På de dyiga stränderna uppträder ofta en tät, högvuxen fattigkärrsflora som domineras av flaskstarr med inslag av strandklo, kråklöver, spikblad, löktåg, sjöfräken och ängsull. Sällsynt förekommer också dysäv. På de magrare grus- och stenstränderna växer förutom stora mängder notblomster även styvt braxengräs och strandpryl samt i den norra delen enstaka bestånd av strandlumner och brunag. Den sällsynta algen Nostoc setterstedti har påträffats vid sjöns utlopp. På några ställen utmed södra stranden finns pors och blåttåtel ända ut till sjökanten och i den sydvästra delen växer tranbär, ängsull och rundsileshår på en myrartad strand. Gul och vit näckros förekommer glest intill stränderna.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln är i stort densamma och någon egentlig igenväxning har inte ägt rum. Markanvändningen runt sjön är i stora drag oförändrad, men vissa små förändringar har dock skett. Utmed östra sidan växer idag ren barrskog på ytor som tidigare varit löv- eller blandskog. Den sammanlagda arealen är dock mindre än 5 ha. En sidvallsäng och en åkerlapp i den sydöstra delen har vuxit igen till fuktlövskog och i söder har några små åkrar vuxit igen till blandskog. Hela västra sidan av sjön är skogbevuxen med främst barrskog i likhet med den gamla kartbilden.

STENSÅNS VATTENSYSTEM

Källflöden och avrinningsområde för Stensåns vattensystem finner man i den norra delen av kommunen, väster om Skånes Fagerhult. Avrinningsområdet består av stora myrmarker och barrskogar. Ån passerar inga större samhällen och nyttjas inte heller som recipient av några större industrier. De översta sjöarna i vattensystemet är Svarta sjö, Vita sjö, Gårdsjön och Kallrasjön. Men även i en sydligare gren hittar vi sjöar som Hultasjön, Gårdsjön och Vemmentorpasjön. Ån rinner sedan till övervägande del i västlig riktning genom kommunen.

STENSÅN

Stensån skiljer sig från de flesta andra åar i länet genom en betydligt lägre halt av närsalter, vilket beror på att ån inte rinner genom så mycket jordbruksmark. Vattnet är för skånska förhållanden elektrolytfattigt med konduktivitet under 10 mS/m. Inom kommunen är vattnet färgat av humusämnen (80 - 120 mg Pt/e).

I stora delar av åns övre lopp rinner vattnet långsamt fram i en oftast rätad fåra. Vattnet är meterdjupt och brunfärgat med dyg eller sandig botten. Avvattningsområdet består främst av myrmarker och barrskogar men också en del odlingsmark. I den västra delen av kommunen är ån ibland grund och strid med grovt grus eller sten som bottenmaterial. Den är ofta bara meterbred och på något ställe uppdelad i flera fåror. På vissa sträckor rinner den emellertid djupt nergrävd med vallar vid sidorna. Omgivningarna är här jordbruksmark eller lövskog och vattnet är mindre brunfärgat. Stensån rinner ut ur kommunen vid Drakabygget och fortsätter sitt lopp västerut mot utloppet i Laholmsbukten.

Vid elfiske i Stensån under sommaren 1993 påträffades bland annat öring, elritsa, ål, gädda och abborre. Ser man till hela Stensåns sträckning, till mynningen vid Laholmsbukten, förekommer samtliga tre svenska nejonögearter; bäck-, flod- och havsnejonöga. Här finns också viktiga reproduktionslokaler för lax, men vandringshinder gör att laxen aldrig når åns östligare delar.

Stensån är i sitt övre lopp tämligen ren m a p närsalter och humusämnen och är näringsfattig till sin karaktär. Ån är relativt motståndskraftig mot försurning och det genomsnittliga pH-värdet

under de senare åren ligger runt 6,5 med värden strax under 6 på våren. Andra försurningsparametrar visar också på nederbördspåverkan under våren, men värdena hämtar sig snabbt igen.

Vattnet i den västra delen av kommunen är klart och visar god syresättning och låga närsalhalter men mot källflödena ökar halten av humusämnen som ger vattnet en brun färg. Humusrikt vatten finns främst uppströms Vemmentorpasjön.

Bottenfaunan i Stensån är måttligt undersökt och djurlivet upp mot källflödena är ganska magert p g a ogynnsamt bottenmaterial, litet siktdjup och långsamflytande vatten. Mot väster ökar naturvärdena i och med att åns vatten klarnar samtidigt med att vattenföring, bottenförhållanden och omgivning blir mer omväxlande. Här finns stor artrikedom och rikligt med arter som indikerar rent vatten, både med avseende på organisk förorening och försurning.

Östra Tockarp

Mellan Östra och Västra Tockarp rinner Stensån i en eller flera grunda fåror genom en fuktlövskog av främst al och videbuskar. Fuktlövskogen är en skyddsvärd biotop med kärlväxter som storrams, kransrams och ormbär. Träden ger skugga åt det grunda åvattnet, vilket annars kan bli för varmt och syrefattigt under varma somrar.

Undersökningen av bottenfaunan vid kvarnen nära Östra Tockarp (utförd i februari 1992) visade på en sammansättning med stor andel skrapande och filtrerande djur. Detta indikerar rikligt med näringsämnen och organiskt material. Lokalen har delvis ett lugnflytande vatten med en ansamling av organiskt material och är inte helt representativ för ån i stort. Artantalet var högt (38 olika taxa) men försurningskänsliga arter saknades, varför lokalen bedöms vara försurningspåverkad. Bäcksländan *Isoperla obscura* är en ovanlig art som förekom här. Vid mätning av försurningskänslighet i februari 1993 visade ån pH-värdet 6,2 och alkaliniteten 0,064 mekv/l, vilket visar relativt god motståndskraft mot försurning vid detta tillfälle. Tidigare analyser har visat att värdena stiger under sommarhalvåret.

Ytterligare information om denna lokal finns på sidan

E SVARTA SJÖ

By	Onsena, Porkenahult
Ek.karta	4D0a Porkenahult
Vattensystem	Stensån
Yta	0,24 km ²
Flikighetsvärde	1,6
Djup	5 m
Siktdjup	1, 5 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	jämför Vita sjö

fågel

drillsnäppa, fisktärna, gräsand, kanadagås, knipa, knölsvan, kricka och tofsvipa

Klass

Försurning

pH 6,2 (vinter) - 6,8 (sommar)
alk. mer än 0,07 mekv/l året runt

3, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom

totalkväve ca 1,0 mg/l

4, höga kvävehalter

total fosfor ca 10 µg/l

2, näringsfattigt

Allmän beskrivning

Svarta sjö är näringsfattig till sin karaktär med ett brunfärgat, humusrikt vatten. Uppströms sjön finns en kalkdoserare utplacerad som gör att sjön fått en relativt god motståndskraft mot försurningen. Sedan kalkningen påbörjades 1985 har medelvärdena för pH och alkalinitet höjts under vintertid, från ca pH 5,5 till pH 6,3 respektive 0,2 mekv/l till värden över 0,6 mekv/l. Omgivningarna består i huvudsak av blandskog med ren barrskog utmed sjöns östra sida. Vid den sydvästra sidan finns jordbruksmark och enstaka hus. Stränderna är flacka med grusigt och stenigt material.

Vegetation

Längs de grusiga-steniga stränderna dominerar notblomster, strandpryl, knappsäv och flaskstarr med inslag av bl a braxengräs, löktåg och strandranunkel. I skyddade vikar i de norra och östra delarna av sjön växer dessutom, sjöfråken, bladvass, trådstarr, strandlummer, rundsileshår, småsileshår och brunag. Innanför stranden växer mycket blåtåtel och pors. Flytbladsvegetationen är sparsam och utgörs i huvudsak av gul och vit näckros.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln är lika stor idag, men tecken på svag igenväxning med vassar och flytbladsvegetation kan skönjas i sjöns nordöstra del. Markanvändningen runt sjön har ändrats genom att lövskog har ersatts med barrträd på små partier vid sjöns norra och västra sida. Cirka 5 ha av åkermarken på norra sidan har planterats med barrskog.

F VITA SJÖ

By

Krångelbygget, Porkenahult

Ek.karta

4D0a Porkenahult

Vattensystem

Stensån

Yta

0,27 km²

Flikighetsvärde

1,5

Djup

7 m

Siktdjup

1,4 m

Omsättningstid

uppgift saknas

Biologiska observationer

fisk
fågel

abborre, braxen, gädda, mört och sutare
drillsnäppa, fiskmå, fisktärna, grågås, gräsand, kanadagås,
knipa, knölsvan och kricka

Klass

Försurning

pH 6,2 (vinter) - 6,8 (sommar)
alk. mer än 0,07 mekv/l året runt

3, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom (uppmätt 920720)

totalkväve ca 1,1 mg/l
total fosfor ca 14 µg/l

4, höga kvävehalter

2, näringsfattigt

Allmän beskrivning

Sjön ligger ca 3,5 km sydväst om Skånes Fagerhult. Vita sjö är mesotrof till sin karaktär med ett brunfärgat, humusrikt vatten. Sjön påverkas av den kalkdoserare som sedan 1985 finns i vattensystemet uppströms Svarta sjö och har en relativt god motståndskraft mot försurning. Sjön tar dock emot försurat vatten från Kallrasjön. Omgivningarna består huvudsakligen av blandskog med al och björk som dominerande trädslag. Runt hela sjön finns en bård av träd, men på sjöns södra och nordvästra sida finns öppen jordbruksmark innanför trädbården. Även på östra sidan finns områden med åkrar och betade lövdungar. Utmed sjöns norra strand finns bebyggelse och en badplats. Stränderna är flacka med sandigt, grusigt eller stenigt material. Vita sjö är viktig för friluftsliv och landskapsbild.

Vegetation

Stränderna har oftast ett smalt och ganska glest bälte med vegetation. De arter som främst ingår är notblomster, flaskstarr, sjöfräken och sjösäv. Längs sjöns norra och östra sida växer även löktåg, ryltåg, topplösa, vattenmåra, frossört, spikblad, knappsäv, vekt braxengräs och på sina håll rikligt med strandranunkel. Nära tillflödet från Svarta sjö finns en lokal för borstsäv och på en udde i nordväst har sylört och nålsäv påträffats. Den enda sträcka som innehåller rikligt med bladvass är den igenvuxna viken i sjöns sydvästra del, där bladvassen dominerar totalt. Utmed västsidan finns betesmarker med lite mer dyig strand och här förekommer arter som hundstarr, brunven, vattenklöver, kråklöver, mannagräs och ältranunkel. I kanterna mot lövskogen växer blåtåtel och pors.

Jämförelse med 1930-talets karta

Strandlinjen har samma sträckning idag som på 1930-talet om man bortser från sjöns sydvästra hörn som växt igen fullständigt och numera saknar öppet vatten. Markanvändningen är i stort sett oförändrad förutom alla nytillkomna fritidshus utmed den norra stranden.

G GÅRDSJÖN (vid Krängelbygget)

By

Krängelbygget

Ek.karta

3D9a Värnsjö, 4D0c Porkenahult

Vattensystem

Stensån

<i>Yta</i>	0,13 km ²
<i>Flikighetsvärde</i>	1,7
<i>Djup</i>	2 m
<i>Siktdjup</i>	1,4 m
<i>Omsättningstid</i>	uppgift saknas
<i>Biologiska observationer</i>	
<i>fisk</i>	uppgift saknas
<i>fågel</i>	gräsand, grågås, kanadagås och knipa

Klass

Försurning

pH 5,7 (vinter) - 6,2 (sommar)

3 - 4, svag/mycket svag buffertkapacitet

alk. ca 0,01 (vår) - > 0,1 mekv/l (sommar)

Näringsrikedom (uppmätt 920720)

totalkväve ca 0,6 mg/l

2, måttligt höga kvävehalter

total fosfor 23 µg/l

3, måttligt näringsfattigt

Allmän beskrivning

Gårdsjön är belägen ca 3,5 km sydväst om Skånes Fagerhult och alldeles söder om Vita sjö. Den tar emot vatten från Hanasjön som ligger ett stycke söderut. Gårdsjöns vatten rinner sedan norrut in i Vita sjö. Omgivningarna består i den norra och östra delen av betesmarker som går ända ner till vattnet. I övrigt växer barrskog på sydsidan och fuktlövskog på en igenväxande betesmark i sydvästra delen. Sjön har ett relativt brunfärgat, humusrikt vatten trots att omgivningarna till stor del består av öppen mark. Halterna av närsalter i vattnet är låga och sjön är påverkad av försurning med låga alkalinitets- och pH-värden på vintern. Den kalkdoserare som finns i vattensystemet norr om Svarta sjö berör inte Gårdsjön.

Vegetation

På den ofta dyiga botten växer en bård av strandvegetation. Längs västsidan och delar av östsidan dominerar bladvass. Utanför betesmarkerna växer en del bladvass och sjösäv ytterst och innanför, där djuren betat, rikligt med flaskstarr och vecketåg. På sjöns stränder hittar man också arter som trådstarr, kråklöver, hundstarr, kärrsilja, topplösa, ängsull, missne, brunven, hirsstarr, kärrviol, mannagräs och sjöfräken. Vid viken i sydväst finns myrartade partier med bl a myrlilja och tranbär. Gul och vit näckros växer det rikligt av i vikarna.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har minskat något. Framst är det i sjöns nordöstra och sydvästra hörn som igenväxning ägt rum. Markanvändningen har förändrats utmed sjöns sydöstra sida. Här växte tidigare lövträd som idag har ersatts med barrträd, främst tall. En tidigare öppen betesmark i det sydvästra hörnet hävdas inte längre och håller på att växa igen med al och björk.

H HULTASJÖN

By Järnbläst, Sjöhultet, Åsljunga
Ek.karta 3C9j Sonnarp, 3D9a Värnsjö

Vattensystem Stensån
Yta 0,21 km²
Flikighetsvärde 1,2
Djup uppgift saknas
Siktdjup 1,3 m
Omsättningstid uppgift saknas
Biologiska observationer
fisk abborre, braxen, gädda och mört
fågel gräsand och kricka

Klass

Försurning
pH 6,1 (vinter) - 6,7 (sommar) **3**, svag buffertkapacitet
alk. ca 0,05 (vår) - >0,15 mekv/l (sommar)

Näringsrikedom
totalkväve ca 1,6 mg/l (vinter) **4**, höga kvävehalter
total fosfor 26 µg/l **3 - 4**, måttligt näringsfattigt - näringsrikt

Allmän beskrivning

Hultasjön, som är belägen ca 2 km norr om Åsljunga, tar emot vatten från den lilla Långasjö. Hultasjöns vatten rinner sedan vidare till Gårdsjön vid Snapperup. Omgivningarna närmast sjön består av en ca 50 m bred bård av fuktlövskog med inslag av tall. På den västra sidan växer barrskog och på den östra sidan finns åkermark utanför fuktlövskogen. I norr och sydost finns områden med fritidshus och i öster ligger en badplats. Sjön är mesotrof med förhållande-vis höga halter av kväve men något lägre halter av fosfor. Försurningspåverkan är inte så stor och motståndskraften mot försurning är ganska god även under våren. Stränderna är blockrika och steniga med inslag av dy i vikarna.

Vegetation

Stränderna har en vanligen smal bård av bladvass och sjösäv. Innanför denna växer bl a flaskstarr, topplösa och kråklöver. I strandkanten växer pors och blåtåtel bland björk- och videsnår. Vid badstranden finns några konkurrenssvaga växter som kräver någon form av störning för att överleva, exempelvis kärrsälting, borstsäv och pysslingtåg. Flytbladsvegetationen är sparsamt utvecklad och består främst av gul och vit näckros.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har minskat något, framför allt i den västra delen. Enligt den gamla kartan har sjön varit kantad av blandskog i sydöst och av ren barrskog i söder, vilket stämmer väl med dagens bild. Hultasjön var innan större sänkningar genomfördes sammanbunden med Gårdsjön.

I GÅRDSJÖN (vid Snapperup)

By	Järnbläst
Ek.karta	3C9j Sonnarp
Vattensystem	Stensån
Yta	0,1 km ²
Flikighetsvärde	1,5
Djup	uppgift saknas
Siktdjup	0,5 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	uppgift saknas
<i>fågel</i>	enkelbeckasin, grågås, gräsand, kanadagås, kricka och vattenrall

Klass

Försurning

pH 6,1 (vår) - 6,5 (sommar) **3**, svag buffertkapacitet
alk. ca 0,05 (vår) - >0,15 mekv/l (sommar)

Näringsrikedom (uppmätt 920720)

totalkväve ca 2,0 mg/l **4 - 5**, höga/mycket höga kvävehalter
tidigare analyser visar ca 0,8 mg/l **3**, höga kvävehalter

total fosfor 60 µg/l **5**, mycket näringsrikt

Allmän beskrivning

Gårdsjön vid Snapperup är belägen ca 2 km norr om Åsljunga. Sjön tar emot vatten från Hultasjön och förser i sin tur Krokasjön som avrinner mot Vemmentorpsjön. Omgivningarna består främst av skogsmark. Fuktlövskog med al och björk närmast sjön och i huvudsak barrskog en bit ifrån. Vid den östra sidan växer barrplanteringar ända ner till sjökanten. Gårdsjön har ett starkt färgat vatten och siktdjupet under sommaren är endast ca 0,5 m. Halterna av närsalter är mycket höga och den grunda sjön har karaktären av en näringsrik sjö med breda vassbälten och gott om flytbladsvegetation. Den har en relativt god motståndskraft mot försurning med alkalinitetsvärden som sällan sjunker under 0,05 mekv/l på våren.

Vegetation

Runt sjön växer en bred bård av bladvass med inslag av bredkaveldun, topplösa, flaskstarr, kalmus och svärdsilja. Bården är som bredast på sjöns västra sida. Utmed den sydöstra och nordöstra stranden uppträder en mager myrartad vegetation med bl a myrlilja, klockljust, pors, ljust och ängsull. Vattenytan är nästan helt täckt av gul och vit näckros och sjögull.

Jämförelse med 1930-talets karta

Sjöytan har minskat med mer än 50% och idag finns breda vassbälten. Utmed hela södra delen av sjön var det tidigare åkermark, vilken idag är omförd till barrskog (ca 8 ha). Ett stort barrskogsparti öster om sjön var tidigare blandskog. I sjöns nordvästra hörn fanns slåttermark (hård- och sidvallsäng) som idag är bevuxen med fuktlövsog. Gårdsjön var innan större sänkningar genomfördes sammanbunden med Hultasjön och kallades då Skandalssjön.

K VEMMENTORPASJÖN

By	Järnbläst, Sonnarp, Tockarp, Vemmentorp
Ek.karta	3C9j Sonnarp
Vattensystem	Stensån
Yta	0,60 km ²
Flikighetsvärde	1,8
Djup	8 m
Siktdjup	1,4 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	abborre, braxen, gädda, mört, sarv och sutare
<i>fågel</i>	drillsnäppa, fiskgjuse, fiskmå, gräsand, kanadagås, knipa och skäggdopping

Klass

Försurning

pH 6,1 (vinter) - 6,8 (sommar)
alk. mer än 0,04 mekv/l under hela året

3 - 4, svag/mycket svag buffertkapacitet

Näringsrikedom (uppmätt 920720)

totalkväve ca 3,1 mg/l
tidigare analyser ligger runt 0,8 mg/l,
vilket är mer troligt som genomsnittsvärde

6, mycket höga kvävehalter
3, höga kvävehalter

total fosfor 20 µg/l

3, måttligt näringsfattigt

Allmän beskrivning

Vemmentorpasjön, som är belägen ca 11 km NO om Örkelljunga samhälle, är störst av de sjöar som ingår i Stensåns vattensystem. Den är mesotrof med ett svagt brunfärgat vatten. Vattensystemet kalkas uppströms Svarta sjö men på vintern sjunker pH-värdet, som normalt inte understiger 6, liksom alkalinitetsvärdet kraftigt. Sjön har dock viss motståndskraft mot försurningen även under våren. De närmaste omgivningarna består till stora delar av blandskog, men i söder och sydväst sträcker sig jordbruksmark ner mot stranden. På den västra och östra sidan ligger fritidshusområden och vid Vemmentorpasjön finns också ett stort lägerområde, flera bryggor och en stor badplats. Stranden är ofta sandig eller stenig men dyiga partier finns i vikarna och sjöns djupare delar. Ett par skogsklädda öar skapar variation i landskapet.

Vegetation

Sjön kantas i regel av pors och blååtäl och strändernas vegetation är mestadels gles eller begränsad till smala bårder. Notblomster växer på många ställen och arter som flaskstarr, sjösäv, bladvass och topplösa är vanliga. Ofta förekommande är också fackelblomster, videört, strandklo, kranssvalting och trådstarr. Ett sjökärr i söder innehåller bl a trådstarr, hundstarr, kråklöver, vattenklöver, tranbär och kärrviol. Flytbladsvegetationen är sparsam och utgörs huvudsakligen av gul och vit näckros.

Jämförelse med 1930-talets karta

Sjöns öppna vattenspegel är i stort sett oförändrad. Åkermarken har fortfarande samma utbredning, men utmed hela sydsidan låg förut en sidvallsäng som idag är betesmark med en bård av fuktlövskog. Längs östra sidan fanns tidigare blandskog och denna skogstyp dominerar även idag. Dock har en ca 10 ha stor yta planterats med gran. På den västra sidan har en del barrskog smugit sig in i den tidigare rena lövskogen.

RÖNNEÅNS VATTENSYSTEM

PINNÅN

Pinnån som har sina källflöden i den norra delen av kommunen ingår i Rönneåns vattensystem. Rönne å mynnar så småningom ut i Skälderviken. De översta sjöarna i Pinnåns avrinningsområde är Brödjasjön, Stjärneholmssjön och Skinningeholmssjön. Ån rinner sedan i sydvästlig riktning genom kommunen, varvid Åsljungasjön, Hjälmssjön, Lärkesholmssjön, Lillsjön och Flinka sjö ingår i systemet. Avrinningsområdet, som är dominerat av skogs- och myrmarker i den norra delen och öppen mark i den södra, är relativt tätbefolkat. Tätorter är Åsljunga, Örkelljunga och Eket. Pinnån utnyttjas som recipient av Örkelljunga reningsverk. Den är också reglerad på flera ställen.

Pinnån är relativt väl dokumenterad och prov tas årligen på uppdrag av ”Kommittén för samordnad kontroll för Rönne å”. I den norra delen av kommunen är ån oftast bara någon meter bred och slingrar sig fram i ett lövskogskantat lopp. Vattnet är grunt och ganska strömt och bottensedimentet består av grovt material. I den södra delen är ån flera meter bred och lugnflytande i stora, vida krökar med sand eller dy som bottensediment. Här genomförs också årensningar med jämna mellanrum. Omlandet är varierat med barrskog, rika blandskogar, ädellövskog och öppna kulturmarker. Stationär öring förekommer liksom bäcknejonöga och elritsa.

Trots att avrinningsområdet i den övre delen till stora delar består av barrskog och myrmark är Pinnån relativt motståndskraftig mot försurning. Det genomsnittliga pH-värdet under de senare åren ligger runt 7 med värden strax under 6 på vårvintrarna. Vattnet har låg grumlighet med god syresättning. Under sommaren kan syrgasvärdena nedströms Örkelljunga samhälle dock vara

låga. Vattnet är humusfärgat, framför allt norr om Hjälmjön. Halterna av kväve och fosfor ligger relativt högt under perioder med lågvatten, men sjunker igen under senvintern. Årsmedelvärden för fosfor nedströms Örkelljunga har under början av 1990-talet varit mellan 30 och 60 µg/l och för kväve mellan 1 och 2 mg/l.

Bottenfaunan i Pinnån är välstuderad på flera platser och djurlivet visar på stor artrikedom och rikligt med arter som indikerar bra vatten både med avseende på organisk förorening och försurning.

Utmed Pinnån finns flera naturområden som är värda att uppmärksamma. De områden som beskrivits i detta arbete är Vanås (sid), Jälla sjö (sid), Spinneriet (sid) och Bruket (sid).

LÄRKESHOLMSÅN

Lärkesholmsån är ett smalt vattendrag som rinner från Lärkesholmssjön/Lillsjön och så småningom mynnar i Hjälmjön. Åfåran omges av i huvudsak öppen våtmark och blandskog. Utefter den största delen av den totalt ca 2 km långa åsträckan är landskapet öppet och ån rinner fram i en högstarräng som under någon period varit slåttermark (Flyet). På båda sidor om denna våtmark växer i huvudsak granskog. Längst i öster är ån delvis rätad och kanaliserad, i övrigt är loppet naturligt. Träd- och buskskiktet intill åfåran utgörs av al, björk, ask, sälg och brakved. Fältskiktet i sankområdet består av bladvass men också av tråd-, flask- och bunkestarr, kråklöver, vattenklöver, strandklo, topplösa, kärnsilja, sjöfräken m m. I kanten på sankområdet, bland en del mindre björkar växer korallrot och granbräken. Längs åfåran längre västerut förekommer för trakten ovanligare arter som blåsippa, storrams, ormbär, skogsbingel och lundelm. Längst i öster, nära Lillsjön, finns varphögar från gammal järntillverkning ur myr- och sjömalm.

Vattendraget avvattnar Lärkesholmssjön som är en försurningspåverkad sjö där pH-värdet under de senaste årens vintrar gått ner under pH 6. Årsmedianvärdet under perioden 1983-1987 var pH 6,5. Alkaliniteten är låg och vissa år försvinner den helt under vintrarna. Vattnet i Lärkesholmsån är svagt humöst och näringsfattigt och vid de lugnflytande partierna sedimenterar en del organiskt material.

Den undersökning av bottenfaunan som gjordes 1992 visar på ett försurningspåverkat vattendrag. På provtagningslokalerna dominerar djur från lugnflytande vatten (*Oligochaeta sp*, *Nemoura cinerea* och *Leptophlebia vespertina*) men här finns också djur som trivs i snabbt rinnande vatten, vilket indikerar ett varierat vattendrag med både lugnflytande och strömmande partier. Trots de skiftande miljöerna är bottenfaunan ganska artfattig och den saknar dessutom rariteter.

Hela åsträckan är trots detta skyddsvärd, bl a genom den opåverkade åsträckan närmast Hjälmjön samt den långsamt flytande sträckan genom de öppna starrmarkerna vid Flyet. Vid den senare lokalen förekommer bl a häckande grågåås liksom stundtals vattenrall.

FLINKABÄCKEN

Bäcfåran är oftast smal med ett opåverkat, slingrande lopp. Vattnet är grunt och sedimentet grusigt. På några platser blir bäcken bredare och lugnflytande med sandig botten. Ner mot Pinnån är den uppdelad i flera strömfåror med porlande vatten över stenig och grusig botten. Omgivningarna är skogsklädda och jordbruksmark förekommer endast utmed en kortare sträcka i övre delen. Bäcken utgör sydgränsen för "Möllers skog", vilken är värdefull ur naturvårdssynpunkt genom sin betespåverkade karaktär. Området är beskrivet under rubriken Grytåsa (sid 188). Blandskogar eller alskog med socklar är vanliga längs bäcken men vid Flinkasjö är vattendraget omgivet av tät granskog. Stränderna varierar mellan breda flacka partier och partier med korta, branta sidor. Floran är relativt rik med bl a kärrfibbla, hultbräken, kabbleka, kärrviol, strandklo som vanliga arter och i blöta sluttningar ner mot bäcken är kambräken inte ovanlig.

Vid en försurningsprovtagning i februari 1993 var pH-värdet 6,6 vilket var relativt högt jämfört med kommunens övriga undersökta småvattendrag. Alkaliniteten var 0,08 mekv/l. Ledningsförmågan var 109 mS/m vilket kan indikera en lite förhöjd halt av närsalter.

Resultatet från bottenfaunaundersökningen (1992) visar att sönderdelare dominerar medan andelen skrapare och filterare är måttlig, vilket tyder på relativt rikligt med organiskt material men måttligt med näringsämnen. Inga ovanliga arter hittades vid provtagningen. Dominerande art är en bäckslända (*Leuctra nigra*) som är vanlig i små vattendrag där den lever av växtdelar och detritus. En annan bäckslända (*Brachyoptera risi*) är en mycket syrekrävande art. Bottendjuren visar också på tydlig försurningspåverkan. Att näringsvärderna skulle vara måttliga är positivt men något förvånande då Flinka sjö uppvisar höga värden av närsalter.

RYABÄCKEN

I sitt övre lopp är bäcken opåverkad och rinner genom barrskog och myrmark. Längre nerströms förändras landskapet till jordbruksbygd. Här rinner bäcken fram mer eller mindre rätad, ofta kantad av buskridåer och omgiven av öppen jordbruksmark. Efter en dryg kilometer i denna terräng når bäcken fram till en vacker lövträdsrik hage där den slingrar sig fram innan den rinner ut i Pinnån vid golfbanan. Den värdefullaste sträckan är den uppströms golfbanan med välhävdad betesmark, olika lövträd och kuperad terräng.

Resultat från analyser av bottenfauna och kemi tyder på att bäcken har god motståndskraft mot försurning men att det tycks förekomma en förhöjd halt av närsalter. pH-värdet vid provtagningstillfället i februari 1993 var 6,7 vilket är bland de högsta av de småvattendrag i kommunen som undersöktes vid detta tillfälle. Alkaliniteten var 0,14 mekv/l, vilket var det högsta värde som uppmättes bland dessa småvattendrag och visar att bäcken är relativt tålig mot försurning. Ledningsförmågan i vattnet är lite förhöjd, 124 mS/m, och kan vara ett tecken på en viss övergödning av vattnet.

Vid provtagningen av bottenfaunan (1992) fanns sötvattensmärlan (*Gammarus pulex*) i stora mängder. Den utgjorde mer än 50% av det totala antalet djur vilket visar att pH-värdet är högt under hela året. Men en sådan massförekomst kan också betyda att vattnet är övergött. En ovanlig dagslända (*Rhyacophilla oblitterata*) påträffades.

HARBÄCKEN

Detta mindre vattendrag har huvuddelen av sitt tillrinningsområde i östra delen av Harbäckshult. Från sin början i skogliga omgivningar går den relativt smala bäckfåran därefter fram mellan olika betesmarker. En mer omväxlande sträcka tar vid längre västerut, där bäcken bl a rinner fram genom alskog. Vattnets lopp är här mer strömmande och sten och block finns på den sandiga-grusiga botten.

Den bottenfaunaundersökning som gjorts (1992) i den sistnämnda sträckan visar på ett rikt syresatt vatten med bäcksländor som *Leuctra hippopus* och *Brachyptera risi*. Något ovanligare sländ-arter som *Nemoura dubitans*, *Nemoura avicularis* och *Rhyacophila nubila* ökar ytterligare Harbäckens naturvärde.

Vid försurningsprovtagningar i februari 1993 uppmättes pH till 6,7, alkaliniteten var 0,11 mekv/l vilket tyder på ganska goda förhållanden, medan ledningsförmågan på 120 mS/m indikerade en något förhöjd halt av närsalter.

Bäcken byter, efter det att den lämnat kommunen, namn från Harbäcken till Snäckebacken och rinner efter ett tag ut i Rössjön. Därifrån går Rössjöholmsån vidare och rinner ihop med Rönne å, just innan Skälderviken nås.

Ett område som kallats just Harbäcken (sid 124) beskrivs bland de större områdena.

L STJÄRNEHOLMSSJÖN

By	Stjärneholm, Sällersås
Ek.karta	3D9a Vårsjö
Vattensystem	Rönne å
Yta	0,07 km ²
Flikighetsvärde	1,5
Djup	uppgift saknas
Siktdjup	0,5 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	uppgift saknas
<i>fågel</i>	grågås, gräsand och kanadagås

Klass

Försurning

pH 5,8 (vinter)- 6,4

alk. 0,074 mekv/l (sommar)

3, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom (uppmätt 92-07-20)

totalkväve ca 2,3 mg/l
total fosfor 30 µg/l

5, mycket höga kvävehalter
4, näringsrikt

Allmän beskrivning

Denna långsmala sjö är belägen i den översta delen av Pinnåns vattensystem, ca 2,5 km sydväst om Skånes Fagerhult. De höga närsalthalterna vid provtagningen under sommaren 1992 visar att sjön är näringsrik. Karaktären på sjön i övrigt tyder dock snarare på en mesotrof till oligotrof skogssjö med ett brunt, humusrikt vatten. Omgivningarna består i huvudsak av barr- och blandskogar med insprängda myrmarker. Bebyggelse saknas utmed sjön och endast i norr finns betesmarker som når ner till stranden. Det är möjligt att läckage av närsalter från betesmarkerna till viss del kan förklara de höga kväve- och fosforhalterna. Sjön är försurnings-känslig och pH-värdet varierar från under 6 på vintern till strax under 7 på sommaren. Alkaliniteten var ganska hög vid provtagning under sommaren men förmodas i likhet med pH-värdet sjunka till låga värden under vintertid.

Sjön har karaktären av en typisk skogssjö och den är relativt opåverkad av direkta mänskliga ingrepp. De höga närsalthalterna är dock förvånande och stämmer inte in i bilden varför dessa kan misstänkas vara felaktiga. Dock har ännu högre värden uppmätts tidigare år.

Vegetation

Buskar och träd, främst björk och tall men även smågranar når ner till sjöstranden. Sjön har en öppen vattenspegel med endast en gles, smal bård av bladvass på den västra sidan och enstaka små vassruggar på den östra. Förutom bladvass är flaskstarr, trådstarr, topplösa, vattenklöver och missne vanliga utmed stränderna. På något ställe växer notblomster. Innanför stranden växer ofta pors och blåtåtel med inslag av kärviol, tuvull, frossört och kärrsilja. Artsamman-sättningen är typisk för en relativt näringsfattig miljö och utmed stora delar av sjökanten är terrängen myrartad med vitmossor och kärlväxter som flaskstarr, klockljung, rundsileshår, tranbär och kråkris. I en liten vik förekommer dessutom brunag, vitag, myrlilja, småsileshår, grönstarr, dybläddra, ängsull och ängsvädd. Endast mycket sparsamt växer vit och gul näckros längs stränderna och längre ut i sjön förekommer lite gäddnate.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegelns yta har inte förändrats och markanvändningen verkar vara oförändrad. Kärrmarkerna har fortfarande öppna sank partier så någon utdikning tycks inte heller ha skett.

M SKINNINGEHOLMSSJÖN

<i>By</i>	Sandsjöholm, Skinningeholm
<i>Ek.karta</i>	3D9a Vårsjö
<i>Vattensystem</i>	Rönne å
<i>Yta</i>	0,08 km ²
<i>Flikighetsvärde</i>	1,1
<i>Djup</i>	uppgift saknas

Siktdjup	0,3 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	uppgift saknas
<i>fågel</i>	drillsnäppa, gräsand, knipa och skogssnäppa

Klass

Försurning

pH 5,5 (vinter)- 6,6

alk. >0,1 mekv/l (sommar)

3, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom

totalkväve ca 1,8 mg/l (vinter)

total fosfor 30 µg/l (vinter)

4, höga kvävehalter

4, näringsrikt

Allmän beskrivning

Skinningeholmssjön ingår i de övre delarna av Pinnåns avvattningsområde och är belägen omedelbart väster om Skånes Vårsjö. Sjön har karaktären av en något näringspåverkad skogssjö. Vattnet är brunfärgat av humusämnen som kommer från den omgivande barrskogen och myrmarken på västra sidan. Sjön är försurningskänslig och provtagningar har visat att pH-värdet kan variera från strax över 5 på vintern till över 6,5 under sommaren. Motståndskraften mot försurningen är god under sommarhalvåret men alkaliniteten förbrukas snabbt på våren. Närsalthalterna är ganska höga och en av källorna till detta kan vara betesmarkerna på sjöns östra sida. Stränderna är grusiga och steniga men på många ställen dyiga med gungflyn.

Sjön är relativt opåverkad av direkta mänskliga aktiviteter och bryggor och sommarstugor saknas runt sjön så när som på en stuga på sjöns västra sida.

Vegetation

Utmed sjöns östra och södra sida växer en bård av bladvass med inslag av bredkaveldun, kråklöver, sjösäv, topplösa, vattenmåra, kärnsilja, missne och bitvis rikligt med bunkestarr. På den östra sidan finns också ett parti med sandig strand och betesmark ända ut i vattnet. Här växer bl a kärnsälting, spikblad, hirsstarr, flaskstarr, trådtåg, ältranunkel, brunven, kärriol, ängsvädd och stagg. Den västra stranden har samma karaktär men är inte betad. Ovanför stranden växer här pors och videarter. Gul och vit näckros växer som spridda öar i sjön och även gäddnate förekommer.

Jämförelse med 1930-talets karta

Sjöytan har minskat något genom att vegetationen vuxit in från flera håll. En tidigare öppen fuktmark utmed sjöns västra sida är idag bevuxen med barrträd. Lövskogar dominerade på 1930-talet men är idag ersatta av barrträd. Åkermarken har ökat något.

N ÅSLJUNGASJÖN

By

Åsljunga

Ek.karta	3C8j Östra Spång
Vattensystem	Rönne å
Yta	0,40 km ²
Flikighetsvärde	2,7
Djup	5,8 m
Siktdjup	1,5 m
Omsättningstid	uppgift saknas
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	abborre, björkna, braxen, gräskarp, gädda, gös, karp, mört, sarv, sutare och ål
<i>fågel</i>	drillsnäppa, gräsand, grågås, knipa, kricka och sångsvan

Klass

Försurning

pH 5,5 (vinter) - 7,0
alk. 0,03 (vinter) - >0,1 mekv/l

3 - 4, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom

sjöns NV-del (uppmätt 92-07-20)

totalkväve ca 4,5 mg/l

total fosfor 48 µg/l

7, mycket höga kvävehalter

4, näringsrikt

sjöns Ö-del (uppmätt 92-07-20)

totalkväve 0,9 mg/l

total fosfor 11 µg/l

3, höga kvävehalter

2, näringsfattigt

Allmän beskrivning

Åsljungasjön ligger ca 5 km nordost om Örskelljunga samhälle och dess norra del gränsar till samhället Åsljunga. Omgivningarna består dels av skogsmark, dels av villor och stugor som ligger nära stranden längs stora delar av sjön. I väster förekommer blandskogar och utmed sjöns sydsida växer bokskog. Närmast vattnet finns ofta en bård av al och björk.

Sjön är delvis igenväxande p g a att den tillförts mycket näring, framförallt genom orenat avloppsvatten från Åsljunga. Det är främst den s k Kaptensviken i sjöns nordvästra del som snabbt växer igen med breda vassbälten. Närsalthalterna var vid provtagning under sommaren 1992 ca fem gånger högre i Kaptensviken jämfört med andra delar av sjön. En bidragande orsak till igenväxningen är att sjön vid sammanlagt tre tillfällen sänkts, totalt med 1,5 m.

Vattnet är brunfärgat och ganska påverkat av försurning. Under somrarna stiger vattnets pH-värde till över 7, men under vintern kan det sjunka ner till låga värden. På vintern sjunker också alkaliniteten kraftigt, men en viss motståndskraft har hittills alltid funnits kvar.

Åsljungasjön är en tydligt människopåverkad sjö med flera bad- och båtplatser. Fiskrikedomen avslöjar ett rikt insektsliv i sjön.

Vegetation

Stränderna varierar från dyiga och finkorniga med breda vassbälten i sjöns nordvästra del till i övrigt steniga och grusiga med sparsam vegetation. I de vassbältena växer förutom bladvass även rikligt med jättegröe. Övriga vanliga övervattensväxter är bredkaveldun, sjösäv, knappsäv och flaskstarr och dessutom förekommer sprängört, kärrsilja, kråklöver och enstaka kalmus m fl. I Kaptensviken dominerar bladvass, bredkaveldun och sjöfräken men även näringsindikerande arter som kransslinga och grodmöja växer här. Flytbladsvegetationen är sparsam och består endast av några partier med gul och vit näckros. Invid strandkanten på de mer steniga och grusiga ställena saknas de rosettväxter som annars är vanliga i denna typ av sjöar. På dyblandad sand förekommer nålsäv. Innanför strandvegetationen växer ofta blåtåtel och pors samt björk, al och olika videarter.

Jämförelse med 1930-talets karta

Sjön har minskat en del i storlek. Det är framförallt i sjöns nordvästsida som igenväxningen varit kraftig. Även i den södra delen har en viss igenväxning skett. Den senaste av de tre sjösänkningarna gjordes 1944, då Åsljungasjön sänktes 0,2 m. Omgivningarna har förändrats kraftigt sedan samhället byggts ut. Där södra delen av Åsljunga samhälle ligger idag fanns till stor del åkermark på 1930-talet. Vid den sydöstra delen av sjön låg också åkermark som senare antingen bebyggts eller vuxit igen med lövträd.

O LÄRKESHOLMSSJÖN

By	Lärkesholm
Ek.karta	3C8j Östra Spång, 3D8a Slättsjö
Vattensystem	Rönne å
Yta	0,75 km ²
Flikighetsvärde	1,6
Djup	8 m
Siktdjup	1,4 m
Omsättningstid	0,3 år
Biologiska observationer	
<i>fisk</i>	abborre, braxen, gädda, karp, mört, siklöja samt ål
<i>fågel</i>	drillsnäppa, grågås, gräsand, häger, knipa och storlom

Klass

Försurning

pH 5,7 (vinter) - 6,6

alk. <0,02 (vår) - >0.07 mekv/l (sommar)

3 - 4, svag buffertkapacitet

Näringsrikedom

totalkväve ca 1,4 mg/l (årsmedelvärde)

total fosfor 17 µg/l (årsmedelvärde)

4, höga kvävehalter

3, måttligt näringsfattigt

Allmän beskrivning

Lärkesholmssjön ligger i vattensystemets östra del, ca 5 km öster om Örkelljunga samhälle. Sjön är försurningspåverkad med stora variationer i pH-värdet. Alkaliniteten är låg och försvinner helt

vissa vintrar. En viktig orsak till försurningskänsligheten är sjöns korta omsättningstid som gör den nederbörds känslig. Sjön är mesotrof med ett svagt brunfärgat vatten. Omgivningarna har kuperad topografi och varierad markanvändning. I söder och nordost är det huvudsakligen jordbruksmark och i övrigt dominerar olika skogar. Främst är det lövskogar med ek och bok men även en del granplanteringar. Stränderna är grusiga och sandiga med dy på enstaka platser.

Sjön är referenssjö i länsstyrelsens försurningsprogram. De skiftande omgivningarna runt sjön är värdefulla och det är viktigt att landskapsbilden med öppna betesmarker omgivna av lövskogsområden behålls och förstärks. Sjön med omgivningarna är ett mycket viktigt rekreativt område. Här finns flera strövstigar och Skåneleden går utmed sjöns norra strand.

Vegetation

Vattenspeglarna är öppna och endast utmed delar av stränderna finns ett tätt, smalt bestånd av framförallt bladvass och i viss mån sjösäv. I vassbältet växer topplösa, knappsäv, sjösäv, sjöfräken och närmast stranden är strandpryl, löktåg och strandranunkel vanliga. Även de ovanliga arterna myrtåg och dysäv förekommer vid Lärkesholmsjön. Innanför stranden dominerar pors, blåtåtel, sälg och gråvide. På sjöns dyiga stränder förekommer dybladträ och småsleshår och innanför tar högstarrvegetationen över med flaskstarr, trådstarr, hundstarr, ängsull, kråklöver och enstaka spikblad i botten. Flytbladsvegetationen är sparsam i sjön och det är främst gul och vit näckros som finns i vikarna tillsammans med gäddnate. I Lillsjön finns två bestånd av flotagräs, en i Skåne mycket sällsynt igelknoppsart.

Fågellivet i sjön är sparsamt på långa sträckor med branta strandkanter, den ofta glesa strandvegetationen samt bristen på skyddade vikar. Detta missgynnar insektsätande änder och vadare. Grågås häckar vid Lärkesholmsån och nyttjar ofta sjön och intilliggande betesmarker. Storlommen ses ofta och även om den endast tidvis häckar så utgör sjön en viktig födoplats för fågeln.

Jämförelse med 1930-talets karta

All skog som omgav sjön på 1930-talet var lövskog, främst bokskog. Idag har bokskogsbestånden blandats upp med en del barrplanteringar. En tidigare åkermark mellan Lillsjön och Lärkesholmsjön är idag lövskog och en sidvallsäng öster om Lärkesholmsjön har växt igen till fuktlövskog. I övrigt har jordbruksmarken övergått från åker till betesmark på flera ställen.

P HJÄLMSJÖN

<i>By</i>	V Ringarp, V Spång, Ö Ringarp, Ö Spång
<i>Ek.karta</i>	3C8i Örkelljunga, 3C8j Östra Spång
<i>Vattensystem</i>	Rönne å
<i>Yta</i>	1,28 km ²
<i>Flikighetsvärde</i>	1,9
<i>Djup</i>	10 m
<i>Siktdjup</i>	1,5 m
<i>Omsättningstid</i>	mindre än 0,3 år
<i>Biologiska observationer</i>	

<i>fisk</i>	abborre, björkna, braxen, gädda, gös, karp, mört, sarv, sutare och ål
<i>fågel</i>	drillsnäppa, fiskmå, fisktärna, gräsand, knipa, skattmå, skäggdopping och storskrake
<i>övrigt</i>	enstaka flodkräftor

Klass

Försurning

pH 6,2 (vinter) - 7,0

alk. 0,05 (vår) - >0,1 mekv/l (sommar)

2 - 3, svag - god buffertkapacitet

Näringsrikedom

totalkväve ca 1 mg/l

total fosfor 20-40 µg/l

3 - 4, höga kvävehalter

3 - 4, måttligt näringsfattigt - näringsrikt

Allmän beskrivning

Hjälmsjön som är den största sjön i Pinnåns vattensystem är belägen strax öster om Örkelljunga tätort. Tillflödena kommer främst från Åsljungasjön via Pinnån samt från Lärkesholmsjön/Lillsjön via Lärkesholmsån. Vattnet från Åsljungasjön är mycket näringsrikt vilket bidrar till att Hjälmsjön har något förhöjda närsalthalter. Det försurningspåverkade och svagt humösa vattnet från Lärkesholmsån bidrar i sin tur till att Hjälmsjön har ett humusrikt och förhållandevis försurningskänsligt vatten. Under vintern sjunker pH-värdet till relativt låga värden och buffertkapaciteten minskar då också kraftigt för att under sommaren hämta sig igen. Någon omedelbar risk för försurningskador finns dock inte idag.

Omgivningarna runt sjön består framförallt av olika lövskogar. Utmed den östra sidan växer ren bokskog. Spridda barrskogsdungar förekommer också. Endast en liten andel av omgivningarna består av betesmark, i huvudsak liggande norr om sjön. Många fritidshus ligger på sluttningarna ner mot sjön. Stränderna är grusiga och småsteniga och i vikarna finns ofta dy.

Sjön är mycket viktig för friluftslivet och fisket, bl a förekommer aktiv tränings- och tävlingsverksamhet i rodd och kanot. Värdefulla områden finns främst vid Pinnåns inlopp och utlopp med intressanta åsträckor och rik lövskog samt vid de bokskogar som ligger vid sjöns östra sida.

Vegetation

I de flesta grunda vikar växer mer eller mindre glesa bestånd av bladvass, inte sällan tillsammans med sjösäv och bredkaveldun. Innanför vassarna växer ofta flaskstarr, strandklo, videört, rörflen, ryltåg, trådstarr, kråklöver och fackelblomster. Jättegröe och sjöranunkel förekommer på några ställen som ett synligt resultat av det näringsrika "Åsljungavattnet". På grusiga, steniga stränder växer ältranunkel, strandranunkel, notblomster och strandpryl. Utmed stranden förekommer även nålsäv, klockgentiana och flera bestånd av vildris. Flytbladsvegetationen är sparsam i sjön och utgörs främst av gul och vit näckros samt gäddnate.

Jämförelse med 1930-talets karta

Sjöns yta har inte förändrats märkbart. På den östra sidan har många fritidshus byggts i bokskogsområdet. Ett fuktparti utmed sjöns sydöstra sida är idag bevuxet med lövskog. I sjöns sydvästra hörn har ett par f d sidvallsängar vuxit igen med buskar och lövträd och den lilla Abborrasjön har minskat i yta med ca 1/3. I norr har en ca 6 ha stor kärrmark övergått skog och en ca 4 ha stor åker har halverats i yta och blivit betesmark. Vid Pinnåns inlopp i norr fanns förr en sidvallsäng som idag är ohävdad öppen mark.

R PRÄSTSJÖN

By V Ringarp, Örkelljunga
Ek.karta 3C8i Örkelljunga

Vattensystem Rönne å, men sjön är i huvudsak en grundvattensjö
Yta 0,01 km²
Flikighetsvärde 1
Djup 6 m
Siktdjup 0,8 m
Omsättningstid uppgift saknas
Biologiska observationer
fisk uppgift saknas
fågel gräsand, knipa och rörhöna

Klass

Försurning
 pH 6,3 (årsmedelvärde) 3, svag buffertkapacitet
 alk. 0,2 mekv/l

Näringsrikedom
 totalkväve ca 1,0 mg/l 4, höga kvävehalter
 total fosfor 50 µg/l 4, näringsrikt

Allmän beskrivning

Prästsjön är en grundvattensjö och står inte i förbindelse med Pinnåns avvattningsområde genom något ytvattendrag. Sjön är troligen bildad som en dödisgrop vid den senaste istiden. Den är liten och nästan cirkelrund och ligger i en markerad sänka, omgiven av bebyggelse. Den har under en tid, när kommunalt reningsverk inte fanns, fått ta emot stora mängder av avloppsvatten från närliggande bebyggelse. Resultatet av dessa gamla synder har visat sig under vintrar med isläggning då syrebrist uppkommit med fiskdöd som följd. Under början av 1990-talet genomfördes en restaurering av Prästsjön varvid de övre delarna av det näringsrika bottensedimentet bortfördes för att få bort källan till övergödningen. Resultatet tycks vara positivt med lägre halter lösta närsalter i vattnet och betydligt bättre syrgasförhållanden i bottenskiktet. Sjön har ett svagt brunfärgat vatten med litet siktdjup. Omsättningstiden är förmodligen ganska lång i denna lilla men förhållandevis djupa sjö, som inte är direkt försurningshotad. Värden från mars månad visar att pH ligger en bit över 6 och alkaliniteten över 0,2 mekv/l. Detta är ganska

högt för att vara under denna del av året då värdena ofta är som lägst. Näringsvärdena har som nämnts minskat sedan muddring skett men sjön är fortfarande att betrakta som näringsrik.

Kyrkan ligger intill sjön och en av kyrkans klockor finns enligt sägnen begravd i botten-sedimentet. Sjön kan utnyttjas för naturstudier i skolundervisningen. Om en brygga eller eventuellt en spång anläggs utmed den norra stranden förbättras elevernas möjligheter att håva efter den rika insektsfauna som finns i strandkanten. I vattnet förekommer rikligt med vatteninsekter, inte minst de organismer som brukar förekomma i näringsrika vatten t ex klodyvel, vattenspindel, trollsländlarver av släktet *Aeshna*, dykarskalbaggar, flicksländlarver och virvelbaggar.

Vegetation

Stränderna är dyiga eller sandiga med en bård av övervattenväxter. De växter som dominerar är kalmus, smalkaveldun och bredkaveldun. Dessutom förekommer bladvass och svärdslilja i enstaka bestånd. Innanför detta några meter breda bälte växer bl a brunskära, bitterpilört, vattenpilört, kråklöver, blåtåtel, strandklo, hampflockel och videört. Ute i sjön ses vit näckros och gäddnate. Runt sjön växer björk, klibbal, planterad gråal och sälj samt trädgårdsrymlingar som balkanbolltistel.

S FLINKA SJÖ

By Grytåsa, V Flinka
Ek.karta 3C7i Troedstorp

Vattensystem Rönne å
Yta 0,05 km²
Flikighetsvärde 1,7
Djup <2 m
Siktdjup 0,5 m
Omsättningstid uppgift saknas

Biologiska observationer
fisk abborre, gädda, mört, sutare och ål
fågel enkelbeckasin, grågås, gräsand, knipa, kricka, skogssnäppa, sothöna, sångsvan, tofsvipa, trana, vattenrall och årtå

Klass

Försurning
pH 5,8 (vinter) **3 - 4**, svag - mycket svag buffertkapacitet
alk. 0,08 (vinter)

Näringsrikedom (uppmätt 92-07-20)
totalkväve 5,3 mg/l **7**, mycket höga kvävehalter
total fosfor 110 µg/l **5**, mycket näringsrikt

Allmän beskrivning

Flinka sjö är belägen ca 3 km sydväst om Örkelljunga samhälle. Sjön ligger omgiven av jordbruksmark på sin södra och östra sida och i övrigt består omgivningarna av skogsmark. Den är för Örkelljungaförhållanden mycket näringsrik och stadd i snabb igenväxning. Den öppna vattenspegeln minskar i yta för vart år som går och det är främst bladvass som breder ut sig. Den öppna sjön är till stor del täckt av flytbladsvegetation, främst näckrosor. Det grunda näringsrika vattnet hyser ett rikt fisk- och fågelliv. Sjön används i endast ringa omfattning som fiskevatten då den är svårtillgänglig på de breda och sumpiga stränderna. Sjön saknar bryggor och båtplatser. Försurningskänsligheten tycks vara låg vilket är karakteristiskt för denna typ av näringsrika sjöar. pH-värdet går emellertid ner under 6 vissa vintrar. Botten och de breda stränderna är dyiga.

Flinka sjö hyser ganska stora naturvärden som fågelsjö och kommunens naturintresserade har byggt ett fågeltorn vid den nordöstra stranden. Karaktären av igenväxande slättsjö är ovanlig i kommunen och frågan är om en restaureringsinsats ska göras för att öppna upp den grunda och igenväxande sjön.

Vegetation

Vattenytan har tidigare sänkts och detta tillsammans med den stora näringshalten gör att vassbildande växter frodas. De växer i en bred bård på den tidigare sjöbotten. Utmed sjöns södra strand samt på delar av den norra dominerar bladvass. Vid fågeltornet i den nordöstra delen finns en högstarrvegetation med flaskstarr och hundstarr som dominerande arter. Här förekommer även grenrör, trådtåg, kråklöver, videört, kärrsilja, kärrdunört, kärrviol, vattenmåra, topplösa m m. Längre ut i sjön växer i huvudsak sjöfräken tillsammans med ruggar av sjösäv. I ruggarna växer också sprängört, jättegröe, mannagräs, äkta förgätmigej, frossört, strandklo, älggräs, kransmynta, stor igelknopp och bredkaveldun. I den sydöstra delen finns en omfångsrik bård av bredkaveldun med inslag av bl a fackelblomster och rosendunört. Gul näckros dominerar helt ute i sjön men det förekommer även vattenbladdra, rostnate, gäddnate och vattenpilört.

Jämförelse med 1930-talets karta

Den öppna vattenspegeln har minskat med ca 80% och täcks idag av vassbildande övervattensväxter, vilka helt täcker den västra delen av sjön. Åkrarna öster om Flinka sjö är oförändrade till ytan. Väster om sjön fanns tidigare öppna kärr som idag är förbuskade. Norr och väster om sjön har den öppna kärrmarken omvandlats till barrskogar.

FÖRKLARING TILL ANVÄNDA KLASSER I BESKRIVNINGEN AV VATTENDRAG OCH SJÖAR

FÖRSURNING

Livet i sjöar och vattendrag påverkas negativt av den sura nederbörd som faller över Sverige. Många djurarter - småkryp och fiskar - försvinner när vattnet blir surare. Surheten i ett vattendrag mäts om dess **pH-värde**. Förutom pH-värdet är vattnets förmåga att motstå vidare försurning av stor betydelse. Detta mäts som vattnets **alkalinitet** eller **buffertkapacitet**.

Enligt naturvårdsverkets riktlinjer indelas vattendrag i följande klasser beroende på pH-värde och alkalinitet.

<i>Klass</i>	<i>Beteckning</i>	<i>pH</i>	<i>alkalinitet mekv/l</i>	<i>biol. effekter</i>
1	Mycket god buffertkapacitet	>7,1	>0,5	
2	God buffertkapacitet	6,8-7,1	0,1-0,5	
3	Svag buffertkapacitet	6,3-6,8	0,05-0,1	reproduktionen hos känsliga fiskarter påverkas
4	Mycket svag buffertkapacitet	5,7-6,3	0,01-0,05	kräftdjur med kalkskal påverkas
5	Ingen buffertkapacitet	<5,7	<0,01	bottenfaunan drabbas

NÄRINGSRIKEDOM

För att ta reda på ett vattendrags näringstillstånd mäts halterna av fosfor och kväve. Både fosfor och kväve fungerar som gödningsmedel - ju mer det finns desto mer kärlväxter och alger blir det i vattnet. I de flesta vatten är mängden fosfor den viktigaste faktorn som reglerar hur mycket växtproduktion det blir. Problemet med mycket näring är att alla kärlväxter och alger så småningom faller till botten för att brytas ned, vilket tär på syreförrådet. Om växtproduktionen varit för stor kommer syrebrist att uppstå.

Enligt naturvårdsverkets riktlinjer indelas vattendrag i följande klasser med avseende på fosfor.

<i>Klass</i>	<i>Beteckning</i>	<i>totalfosforhalt, µg/l</i>
1	Mycket näringsfattigt	<7,5
2	Näringsfattigt	7,5-15
3	Måttligt näringsfattigt	15-25
4	Näringsrikt	25-50
5	Mycket näringsrikt	>50

Naturvårdsverkets riktlinjer räcker inte riktigt till för kvävehalterna i våra skånska vattendrag och sjöar. Därför använder vi här en utökad skala, som Ekologgruppen i Landskrona har tagit fram.

<i>Klass</i>	<i>Beteckning</i>	<i>totalkvävehalt, mg/l</i>
1	Låga kvävehalter	<0,45
2	Måttligt höga kvävehalter	0,45-0,75
3	Höga kvävehalter	0,75-0,99
4	Höga kvävehalter	1,0-1,9
5	Mycket höga kvävehalter	2,0-2,9
6	Mycket höga kvävehalter +	3,0-3,9
7	Mycket höga kvävehalter ++	>4,0

BOTTENFAUNA

Med utgångspunkt från de småkryp som man hittar vid hävning, kan man bedöma hur pass påverkat ett vattendrag är av försurning resp övergödning. En fördel med denna biologiska bedömning jämfört med att mäta pH, fosfor eller kvävehalt, är bl a att bottenfaunans

sammansättning visar resultatet av påverkan under en lång tid. Dessutom undersöker man direkt de djur man vill bevara, utan att gå omvägen via kemiska mätningar.

Bottenfaunan och övergödningen

Med höga halter av gödningsämnen fosfor och kväve i vattnet blir växtproduktionen stor. När allt detta organiska material skall brytas ned åtgår syre. Renvattenkrävande arter, som inte tål syrebrist, kommer att försvinna från övergödda vattendrag.

Bottenfaunan och försurningen

Många småkryp slås helt ut när pH-värdet sjunker, antingen som en direkt följd av det låga pH-värdet, eller genom att någon viktig födoresurs slås ut.

Metod för insamling av djur

Bottenfaunainsamlingen gjordes under februari månad 1992. Metoden som användes heter M42 och är beskriven av bl a Ekologgruppen och Limnodata HB.

Flikighetstal för sjöar

Flikighetstalet anger strandlängden i förhållande till sjöytan. Höga flikighetstal innebär stora variationer i miljön. Värdet över 1 kan anses vara höga flikighetstal.

Fågel

Örkelljungabygdens Naturs fågelinventering under åren 1995-97 ligger till grund för de flesta av uppgifterna. Stor tillförlitlighet kan sättas till dessa uppgifter

Fisk

Uppgifterna härrör dels från länsstyrelsens material, dels från samtal med enskilda, fiskeintresserade personer. Ojämheter i tillförlitligheten föreligger.

Odlingslandskapet

Många generationers odlarmöda har format ett omväxlande och vackert odlingslandskap med stora natur- och kulturhistoriska värden. I äldre tiders jordbruk fanns en mängd olika bruksformer, bl a fanns ansevärd arealer med naturliga slåtter- och betesmarker som i kombination med skiftande naturförhållanden skapade en mängd olika biotoper. På så vis gavs förutsättningar för många arter som var sällsynta eller saknades i det ursprungliga naturlandskapet. Genom att människan nyttjat vissa marker under lång tid innehåller dessa ofta spår och lämningar av olika verksamheter. Boplatser från de första människorna i trakten har hittats på flera ställen, medan minnen från bylandskapet är rikligt representerade i form av stengårdsgårdar, odlingsrösen, torpruiner m m.

Ängs- och hagmarker

Naturliga slåtter och betesmarker är uråldriga odlingsformer som har präglat det svenska landskapet i mer än tusen år. I de äldsta odlingsbygderna förekom betande husdjur redan under bondestenåldern. När klimatet sedan blev kallare och fuktigare under århundradena före Kristi födelse, tvingades man börja stalla kreaturen om vintern. Därmed uppkom behovet att samla gräs- och lövhö till vinterförråd och snart fick man röja fram nya fodermarker som var lämpliga för ängsbruk.

Ängen

De första ängarna låg troligen vid sjöstränder, längs åar och bäckar eller i någon sluttning med rörligt markvatten. Den här typen av ängsmarker, strandängar och sidvallsängar, saknade ofta träd och buskar. De gav goda höskördar eftersom nya näringsämnen hela tiden tillfördes med översvämmande eller översilande vatten.

Något längre fram, troligen under senare delen av järnåldern, började man använda även torra och friska marker för att samla in vinterfoder. Sådana fastmarksängar eller hårdvallsängar var många gånger beväxade med lövträd och buskar, vilka gav marken en lämplig jämvikt mellan ljus och skugga. Samtidigt förhindrade de att ängen blev utmagrad genom att hämta näring från djupare jordlager. En kraftig tuktning av träd och buskar var dock nödvändig för att inte ängen skulle bli alltför skuggig. Träden och buskarna i ängen användes för att samla virke, frukter och inte minst lövhö för vinterfoder. I vissa delar av landet topphögg man träden på lämplig höjd och skördade sedan löv med jämna mellanrum, s k hamling. Ask, lind, björk och sälg gav näringsrikt löv och var vanliga hamlingsträd i ängarna. Hasselbuskar var också vanligt förekommande, de gav bl a värdefulla nötter och passande käppar för halmtak.

Det behövdes stora arealer ängsmarker för att få ihop det nödvändiga vinterfodret och ängarna kom med tiden att uppta en ansevärd del av odlingslandskapet. På många håll nyttjades dessutom utmarkernas kärr och kärrdrag för slåtter. Ängen var kanske bondens viktigaste markslag och det krävdes mycket kunskap och arbete för att bibehålla dess fruktsamhet. Mängden hö avgjorde inte bara hur många djur som kunde utfodras utan också åkerns avkastning, eftersom den enda tillgängliga gödseln kom från de vinterstallade djuren.

I våra dagar är naturliga slåtterängar mycket sällsynta och i Örkelljunga kommun finns för närvarande bara en gammal ängsmark som hävdas med årlig slåtter. Det är en översilad kärrmark vid Spångabygget som har restaurerats till en vacker sidvallsäng.

Betesmarken

De naturliga betesmarkerna har som tidigare nämnts mycket gamla anor med skiftande utseende både i tid och rum. Efter det att systemet med inägor och utmarker uppkommit hölls betesdjuren mest på den samfällda utmarken där de fick ströva fritt över vidlyftiga arealer. I de inre delarna av Sverige utgjordes utmarken främst av skog och den omfattande betesdriften gjorde att skogarna glesades ut runt byarna. Vid sidan av betet användes utmarksskogen för en rad andra ändamål. Här tog man ut timmer och ved, framställde tjära och pottaska och här röjdes och brändes små ytor där man sedan odlade rovor, potatis eller säd under några år. Utmarken fick också ge ett bidrag till djurens vinterförsörjning genom lövtäkt samt slåtter av kärr och sjöstränder. Det här mångsidiga brukandet gav skogen ett särpräglat utseende som skilde sig avsevärt från dagens täta, likformiga kulturskogar. Efterhand blev emellertid trycket på utmarkerna mycket högt i södra Sverige och i landets sydvästra delar utbildades vidsträckta ljunghedar. Äldre kartor och skrifter berättar att ljunghedarna haft en betydande utbredning också i Örkelljunga kommun, framför allt i de mellersta och södra delarna.

Inhägnade betesmarker, hagar, förekom i det äldre odlingslandskapets inägor och var avsedda för de djur som användes i de dagliga sysslorna eller djur som man ville ha särskild uppsikt över. De flesta av dagens hagmarker, som björk- och ekhagar, har dock tillkommit i senare tid när djuren flyttades från utmarkerna till inägorna. För det mesta ligger således hagarna på gammal slåttermark. Sedan skiftesreformernas genomförande har jord- och skogsbruk genomgått omvälvande rationaliseringar vilket bl a medfört att så gott som allt skogsbete upphört och idag återstår endast små fragment av den här brukningsformen. De öppna utmarkerna har till stor del planterats med barrträd eller lämnats att växa igen. Tyvärr har många av de utmarksrester som bevarats öppna in i våra dagar under senare tid utsatts för olika produktionshöjande åtgärder som dikning, konstgödsling m m. Konstgödsling av naturliga fodermarker medför att många arter som är anpassade till låga kvävehalter slås ut. Istället gynnas bredbladiga gräs och örter som snart får övertaget och skuggar ut de små, ljusberoende arterna.

Hotade arter

Då dagens odlingslandskap endast innehåller spridda rester av naturliga, ogödslade fodermarker har många arter fått en allt svagare ställning. Ett stort antal av de kärlväxter, svampar, insekter o s v som har sin huvudsakliga utbredning i naturliga slåtter- och betesmarker är därför sällsynta eller hotade att försvinna från landet. Flera arter är hotade att försvinna från kommunen, även om deras ställning i landet som helhet inte är i fara. Bland kärlväxterna rör det sig delvis om arter som tidigare ansågs allmänna, bl a slåttergubbe, svinrot, jungfru Marie nycklar, nattviol, jungfrulin m fl, som nu har blivit alltmera sällsynta och i behov av särskilda skötselinsatser. Några andra hotade ängs- och hagmarksväxter i kommunen är t ex smörbollor, backsippa, backglim, vildlin och sommarfibbla.

Ängs- och hagmarksinventeringen

Den ängs- och hagmarksinventering som genomfördes i Örkelljunga kommun under 1989 gav en bekräftelse på att de naturliga slåtter- och betesmarkerna numera är mycket få och ofta små till ytan. I kommunen finns enligt 1989 års jordbruksstatistik 3977 hektar åker, vall och betesmark.

Endast 151,9 ha (ca 3,8%) av den här jordbruksmarken finns upptagen i länets ängs- och hagmarksrapport. Inget av de 44 objekten i Örkelljunga kommun har bedömts tillhöra naturvärdeklass 1 och bara 8 stycken naturvärdeklass 2. Flertalet objekt är små till ytan och den förhållandevis stora arealen i naturvärdeklass 2 beror på att Grytåaskogen (61,4 ha) har placerats här.

Nästan samtliga objekt utgörs av betesmarker och så många som 38 objekt består av öppen eller annan hagmark, således betesmark som sannolikt är belägen på tidigare slättermark. Av de gamla ljungvidderna återstår bara småfläckar och endast den lilla enefäladen vid Hunnahuset (0,7 ha) har varit stor nog att noteras. Ett stort bevarat utmarksområde finns vid den betespräglade skogen vid Grytåsa. Gamla kartor visar emellertid att området tidigare varit betydligt mera öppet och stora delar har sannolikt varit klädda med ljunghedsvegetation.

Beträffande hävdade ängsmarker har vissa förändringar inträffat sedan inventeringen genomfördes. Den sk Holmasidden vid Pinnån, som tidigare slogs med lie, hävdas idag med nötkreatur och får därmed betraktas som hagmark. Däremot har slätter återupptagits på cirka en halv hektar av den gamla sidvallen vid Spångabygget. Den 10,1 ha stora sidvallen i klass 4 är belägen utmed Lärkesholmsån (Flyet) och har troligen inte varit hävdad sedan andra världskriget.

Om man begränsar sig till att ta med öppna och välhävdade naturliga fodermarker, varvid Grytåaskogen och Flyetområdet ej kan medräknas, krymper arealen betydligt. Betydelsen av att bevara de små återstående resterna av dessa naturtyper är dock stor.

Sammanställning av ängs- och hagmarksinventeringen i Örkelljunga kommun

Areal och antal objekt fördelat på naturvärdeklasser

Klass	1	2	3	4	Totalt
Antal objekt	0	8	21	15	44
Areal (ha)	0	78,0	52,3	21,6	151,9

Areal (ha) av olika naturtyper fördelat på naturvärdeklasser

Naturtyp	klass 1	klass 2	klass 3	klass 4	Totalt
<i>Ängar</i>					
Sidvallsäng	0,0	1,0	0,0	10,1	11,1
<i>Betesmarker</i>					
Öppen hagmark	0,0	9,8	26,8	7,0	43,6
Annan hagmark	0,0	5,8	20,3	3,8	29,9
Betad skog	0,0	61,4	4,5	0,7	66,6
Enefälad	0,0	0,0	0,7	0,0	0,7

Småbiotoper

Ett varierat och omväxlande odlingslandskap är en viktig förutsättning för ett artrikt växt- och djurliv. Småbiotoper i form av stengårdsgårdar, odlingsrösen, åkerholmar, solitära träd, skogsbyn, buskridåer, brukningsvägar, öppna diken, småvatten osv är därför mycket värdefulla inslag i bondens landskap. Sådana miljöer utgör livsviktiga refugier för många arter. Många insekter, grodor, kräldjur, fåglar och däggdjur använder olika småbiotoper för födosök, bobygge eller bara tillfälligt skydd. På t ex åkerholmar, i skogsbyn och utmed olika renar har också flera slätter- och betesmarksväxter funnit en tillflyktsort. Långsträckta inslag som vägrenar, busk- och trädridåer fungerar dessutom som spridningskorridorer för växter och djur. Många småbiotoper har dessutom stort kulturhistoriskt värde och ger landskapet sin speciella prägel.

Träd i odlingslandskapet

Odlingslandskapet innehåller många vackra och säregna träd som har präglats av bonden och hans djur. Flera är mycket gamla och står i öppna solbelysta lägen. Betesmarker, åkerholmar, åkerrenar och skogsbyn i Örkelljungatrakten är ibland bevuxna med gamla vidkroniga trädindivider. Vanligen rör det sig om ekar men vi kan även finna bok, ask, lind, björk m fl. De betesmarker som innehåller grova vidkroniga träd har med stor sannolikhet varit ängsmarker innan skiftena genomfördes. Oftast är det marker som varit för svåra eller omöjliga att odla upp och därför nyttjats till bete. Andra miljöer i odlingslandskapet som ibland innehåller gamla fristående träd är t ex gårdsplaner, vägrenar och bäckkanter.

De här gamla träden har stor betydelse för mångfalden av växter och djur. Ett stort antal arter, varav flera hotade och sällsynta, är dessutom helt beroende av denna speciella miljö för sin fortlevnad. Särskilt värdefulla är grova ekar och andra gamla ädellövträd med död ved. Många lavararter har sin huvudsakliga växtplats på grova stammar i öppna och solvarma miljöer, i första hand på ek men även på andra lövträd. Åtskilliga skalbaggar och andra insekter är helt beroende av gamla lövträd i ljusöppna lägen. Eken kan t ex under sin livstid vara värd för mer än femhundra insektsarter där många drar nytta av den murkna veden hos äldre träd. Grövre lövträd med död ved och håligheter kan även användas som boträd av hackspettar, skogsduva, stare, kattuggla och flera andra fågelarter.

En mycket viktig naturvårdsåtgärd är att spara gamla träd, döda träd och högstubbar i markerna, så att växter och djur som är specialiserade till sådana miljöer kan fortleva. Gamla vidkroniga ädellövträd är på väg att försvinna i det moderna odlingslandskapet och många flerhundraåriga träd riskerar att skadas eller dö i förtid på grund av igenväxning. Om inte en mängd åldriga ädellövträd ska skuggas ihjäl måste röjningar och förbättrat betestryck komma till stånd i värdefulla marker. Det måste också säkerställas arvtagare genom att träd av olika ålder sparas.

Småvatten och våtmarker

Variationen i landskapet spelar som ofta nämns stor roll för att skapa hemvist för olika växt- och djurarter. Förekomsten av vattenrika miljöer såsom småvatten och våtmarker är därför av stor betydelse. Under 1800- och början av 1900 talet var det många våtmarker som dränerades för att öka åkerarealen. Senare har ofta dylika miljöer varit till hinder för ett mer rationellt jordbruk och har därför torrlagts eller övergivits.

I äldre tider var det dock vanligt att man utnyttjade den växtkraft som finns i våtmarkerna för slåtter eller bete. I Örskelljunga kommun hävdades bl a ett flertal strandnära våtmarker, exempelvis bedrevs slåtter vid Flyet (Lärkesholmsån) och Flinka sjö under vissa tider. Idag kan sjö- och åstränder med betande djur påträffas på vissa håll i kommunen, även om det mer hör till undantagen. Marker nära intill Stensån vid Tockarp och längs stränderna av Vårsjön och Skinningeholmssjön är dylika exempel.

När våtmarkerna hävdas med slåtter eller bete hålls konkurrensstarka växter tillbaka och det skapas utrymme även för ett stort antal lågvuxna arter. Därmed gynnas mångfalden av växter och djur. Hävdade våtmarker är således särskilt värdefulla för den biologiska mångfalden. Blöta, kärrartade partier på betesmarker är t ex viktiga för grodor, fåglar som tofsvipa och skogssnäppa samt vissa växtarter. Inom områden som under lång tid varit hävdade är det därför mycket angeläget att fortsätta med bete eller slåtter och eventuella uppslag med buskar och sly bör röjas bort. Vidare är det viktigt att våtmarksområdena inte påverkas negativt genom t ex dränering eller tippning av fyllnadsmaterial.

Våtmarkerna har inte bara betydelse för det biologiska livet utan har också en utjämnande inverkan på vattenföringen i landskapet. Vidare har de en renande effekt på vattnet och minskar därigenom utsläppen av närsalter till sjöar och vattendrag.

Flora

Kärlväxter

Kärlväxterna i Örskelljunga kommun är väl undersökta, mycket tack vare ett omfattande inventeringsarbete av Leif Sigbo, vilket ger möjlighet att redovisa en del uppgifter. Sammantaget har ca 800 olika arter påträffats inom kommunen under de senaste decennierna, då medräknas även förvildade och kvarstående arter. Från tidigare inventeringar och källor finns ytterligare 100 arter uppgivna. Nedan berörs endast för landet eller trakten hotade, sällsynta och särskilt hänsynskrävande arter. Beträffande typiska och för trakten vanliga arter hänvisas till beskrivningarna av olika naturtyper.

Rödlistade arter

Databanken för hotade arter vid Lantbruksuniversitetet i Uppsala har presenterat en lista över hotade, sällsynta och hänsynskrävande växter i Sverige (Aronsson, M m fl 1995). Arterna har klassificerats i olika hotkategorier efter den typ och grad av hot som föreligger. Därvid har siffrorna följande betydelse: 0 = försvunna, 1 = akut hotade, 2 = sårbara, 3 = sällsynta och 4 = hänsynskrävande. Urvalet av rödlistade arter och deras placering i hotkategorier är dock inte fastlagt en gång för alla, utan följs hela tiden upp och anpassas efter ny kunskap.

Om man först ser till kärlväxternas situation i hela Sverige kan man konstatera att 445 av totalt cirka 2000 arter har tagits upp på hotlistan. Av dessa återfinns cirka 300 i jordbruks-landskapet, vilket är den landskapstyp som hyser det klart största antalet hotade kärlväxter. Av de listade kärlväxterna har 16 arter påträffats i Örskelljunga kommun under senare tid.

1. Akut hotade
Skuggbräken *Polystichum braunii* (S)
2. Sårbara
Renlost *Bromus arvensis* (J)
Borstsäv *Isolepis setacea* (J)
3. Sällsynta
Bergbräken *Oreopteris limbosperma* (S)
Åsljungabjörnbär *Rubus nessensis ssp scissoides* (J)
Vildris *Leersia oryzoides* (V)
Fingerhirs *Digitaria ischaemum* (J)
4. Hänsynskrävande
Granbräken *Dryopteris cristata* (S)
Fältkrassing *Lepidium campestre* (J)
Småfruktig jungfrukam *Aphanes inexpectata* (J)
Hårginst *Genista pilosa* (J)
Mellanhäxört *Circaea x intermedia* (S)
Granspira *Pedicularis sylvatica* (JV)
Skogsklocka *Campanula cervicaria* (JS)
Åkerfibbla *Hypochoeris glabra* (J)

Inom parentes anges den/de landskapstyp/er där växten hör hemma; S = skog, J = jordbrukslandskapet och V = sjöar, sjöstränder och myrar.

Databankens rikslistor innehåller emellertid bara de arter som är hotade i Sverige som helhet. Ett mycket stort antal arter är lokalt eller regionalt hotade även om situationen i hela landet är utom omedelbar fara. De arter som inom den närmaste framtiden är mest hotade att försvinna från Örkelljunga kommun är framförallt de som har få växtlokaler och små populationer. Även på det lokala planet finns det största antalet hotade arter i jordbrukslandskapet. Många av dessa hade tidigare en stor utbredning i det äldre odlingslandskapets ängs- och hagmarker. Men i takt med att de naturliga gräsmarkerna gått kraftigt tillbaka under 1800- och 1900-talen har ängs- och hagmarksväxterna fått försämrade förutsättningar och blivit hårt trängda.

Flera i kommunen hotade arter anses slåttergynnade och har haft sin huvudsakliga hemvist i naturliga slåttermarker. Hit hör smörbollor, svinrot, nattviol, sommarfibbla, jungfru Marie nycklar, slåtterfibbla, loppstarr, brudborste, tvåblad och kärrspira som alla har en svag ställning. Även sällsynta arter som vildlin, tätört, darrgräs och ängsstarr får räknas som slåttergynnade på de magra silikatjordar som utgör det huvudsakliga underlaget i kommunen. Idag har de naturliga slåttermarkerna helt tjänat ut sin roll i bondens landskap och i Örkelljunga kommun slås bara cirka ett halvt hektar med hjälp av ideella krafter. De arter som anses mest gynnade av beteshävd har också en utsatt position, då endast fragment återstår av äldre tiders naturliga betesmarker. Sådana arter är t ex kattfot, backsippa, jordtistel, backnejlika, hårginst, backtimjan och backglim. En annan hävdgynnad art som är sällsynt i kommunen är den på rikslistan upptagna granspiran. Några ängs- och hagmarksarter som tidigare noterats i kommunen är nu sannolikt försvunna. Hit hör bl a vityxne, kustgentiana, fältgentiana, ljungögontröst, ormrot, mosippa och knagglestarr.

Till det äldre odlingslandskapet hörde också en mängd s k ogräs. De moderna odlings-metoderna med konstgödning och bekämpningsmedel har gjort att många av dessa arter blivit ytterst sällsynta och hotade. De på rikslistan upptagna åkerfibbla, renlost, fältkrassing, fingerhirs och småfruktig jungfrukam tillhör alla den här kategorin och har blivit alltmer sällsynta i åkerlandskapet. Det rör sig om ett- eller tvååriga arter som behöver störd och blottad jord för sin etablering och som är mycket känsliga mot ogräsmedel. Många av dessa arter hittas idag på vägkanter, ruderatmarker, banvallar osv. Även bland de s k ogräsen finns ett flertal arter som inte har påträffats i senare tid. Av dessa kan nämnas intressanta arter som klätt, sminkrot, åkersyska, åkermadd och sommarklynne.

Även de växter som tycks föredra skoglig kontinuitet har fått förändrade betingelser. De moderna skogsbruksmetoder med dikningar, kalhyggesbruk och täta barrplanteringar som använts under senare delen av 1900-talet har medfört att många av dessa skogsarter fått allt färre livsmiljöer. Några av de i Örkelljunga kommun sällsynta skogsväxterna hör hemma i rikare lundar. Eftersom denna skogstyp naturligt är mycket sparsamt företrädd är det mera förklarligt att arter som vispstarr, stor häxört, underviol, tandrot, blåsippa, gulplister, kransrams och vätteros är sällsynta. Några rara skogsarter påträffas i dråg och översilade sluttningar i annars hedartade bokskogar. Exempel på sådana är skogsbräsma, gullpudra, dvärghäxört, mellanhäxört, skogsstjärnblomma och vildbalsamin. Men även några arter som tillhör den hedartade barr- och barrblandskogen har få växtlokaler och bör uppmärksammas. Hit hör exempelvis mattlumner, knärot, linnea,

spindelblomster och klockpyrola. Några ovanliga skogsarter som enligt gamla uppgifter tidigare funnits i trakten är nästrot och plattlummer.

Ytterligare en grupp växter som har få lokaler inom kommunen hör hemma på fuktiga och blöta marker vid sjöstränder, åstränder och myrar. Några sällsynta myrväxter är t ex korallrot, sumpstarr, taggstarr, tagelsäv, snip, gräsull, kärrbräken, granbräken och kallgräs. Utmed några sjöstränder uppträder strandlummer, klockgentiana och dvärglin samt de på rikslistan uppförda vildris, borstsäv och granspira. Längs någon sträcka av Pinnån ses också den vackra ormbunken safsa.

Mossor

Mossor är en välkänd och stor växtgrupp i Sverige som täcker merparten av sitt vatten- och näringsbehov genom nederbörden. En del arter används därför för att spåra exempelvis tungmetaller. De växer i skilda miljöer men gynnas av platser med hög och jämn luftfuktighet. Det förekommer således fler mossor i fuktiga skogar än i torra, glesa sådana. Andra mossor finner en lämplig växtlokal på blottad jord, på sten och bark, som alla är platser där de i regel slipper konkurrens från övermäktiga kärlväxter. Om marken är rik eller fattig på kalk avslöjas detta av de mossor som växer där. Likaså växer olika arter på rik- resp fattigbark. En speciell grupp arter utgör vitmossorna som bl a bygger upp och växer på mossarna.

Mossorna har något över 1000 arter representerade i landet. De finns som nämnts i olika miljöer och viktiga biotoper som minskat under senaste halvseklät är bl a ”urskogar”, ädellövskogar, äldre och solbelysta ädellövträd. Hela 241 mossarter har rödlistats (betraktats som i olika mån hotade), vilket utgör 23 % av totalantalet.

I samband med skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering har några sällsynta och mindre vanliga arter hittats i kommunen.

4 Hänsynskrävande

Bokfjädermossa (*Neckera pumila*)

Dunmossa (*Trichocolea tomentella*)

Andra arter som är värda att uppmärksamma är fällmossa (*Antitrichia curtipendula*), guldlockmossa (*Homalothecium sericeum*), påsfliksmossa (*Frullania tamarisci*), revlevermossa (*Bazzania trilobata*) och trubbfjädermossa (*Homalia trichomanoides*).

Lavar

Lavar är en biologiskt intressant grupp som blivit mycket framgångsrik, särskilt då i extrema miljöer där andra växter har svårt att klara sig. Nyckeln till framgången ligger i lavens uppbyggnad som består av en svamp och en alg i nära samliv med varandra. Det här symbiosliknande förhållandet har gett lavarna möjlighet att växa på de mest skilda biotoper. Exempelvis har många lavar en fantastisk förmåga att klara höga temperaturer och långvarig uttorkning, vilket gör att de kan växa på utsatta ställen som hållar, klippbranter och alléträd. Lavarna är dock mycket känsliga för djupgående förändringar eller störningar utifrån och kan således fungera som goda indikatorer i olika sammanhang. T ex är de mycket känsliga för luftföroreningar och genom att studera lavfloran kan man få en uppfattning om luftkvalitén i området. Många trädlevande lavar är också beroende av lång skogskontinuitet, då de har långsam

tillväxt och dålig spridningsförmåga och kan sålunda fungera som indikatorer på biologiskt värdefulla skogsområden. Under senare tid har många av dessa drabbats hårt av det moderna skogsbruket. Andra trädlevande arter, som har krav på gamla, grova träd i solbelysta lägen, har fått allt färre lämpliga växtplatser i dagens jordbrukslandskap. Förändringarna i skogs- och jordbruksskötseln utgör tillsammans med luftföroreningarna de främsta hoten mot många lavararter.

När det gäller lavar är Sverige ett artrikt land med cirka 2100 olika arter. Av dessa är numera 238 stycken rödlistade. I Örskelljunga kommun är förekomst och utbredning av olika lavar mycket dåligt kända. Några uppgifter om sällsynta och mindre vanliga arter har dock framkommit, framför allt vid skogsvårdsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper.

1. Akut hotade

Liten ädellav *Catinaria laureri*

Orangepudrad klotterlav *Opegrapha ochrocheila*

2. Sårbara

Matt pricklav *Arthonia pruinata*

Rosa lundlav *Bacidia rosella*

4. Hänsynskrävande

Bokkantlav *Lecanora glabrata*

Bokvårtlav *Pyrenula nitida*

Brun nål-lav *Chaenotheca phaeocephala*

Andra skogslevande arter som bör uppmärksammas är t ex gammelgranslav *Lecanactis abietina*, gulnål *Chaenotheca brachypoda*, havstulpanlav *Thelotrema lepadinum*, koralllav *Sphaerophorus globosus*, lunglav *Lobaria pulmonaria*, lönnlav *Bacidia rubella* och skägglav *Usnea filipendula*.

Svampar

Svamparna utmärker sig genom att helt sakna klorofyll, förmåga till fotosyntes. Istället lever de antingen som nedbrytare eller parasiter. En hel del arter lever i symbios med olika träd eller andra växter genom att bilda mykorrhiza. Hit hör flera av våra vanligaste matsvampar.

Svampar växer i olika miljöer, varav skogen är den artrikaste. Vissa arter kan vara mer eller mindre knutna till ett visst trädslag. Andra svamprika miljöer är betesmarker, helst ogödslade sådana. Sjöstränder och kärr utgör också de växtplatser för svampar, även om mindre artrika.

Svamparnas roll som gott och nykommet tillskott i kosten är en sidogren av deras betydelse. Symbiosen med skilda träd är en viktig och ibland helt avgörande faktor för trädens tillväxt. Störst betydelse har dock svamparna i sin roll som nedbrytare av organisk substans.

Totalt beräknas ca 10 000 svamparter finnas i Sverige och av dessa förs ca 4 000 till storsvamparna. Det är endast storsvampar som förts till skilda hotkategorier och därvid har 528 arter tagits upp. Kunskapen om hotade svampars förekomst i kommunen är dock mycket bristfällig.

Fauna

Däggdjur

Däggdjuren är relativt få vad gäller antalet arter, men flera av dessa arter är desto mer uppmärksammade av människan.

Älgen, kommunens största däggdjur, fanns inte i Skåne under större delen av 1800-talet. Under innevarande sekel har den dock ökat kraftigt för att nå en topp på 1980-talet. Rådjuret var på 1830-talet så gott som utrotat från Skåne, men hyser numera täta stammar på många håll. Både älg och rådjur har gynnats av det moderna skogsbruket med dess trakthyggesbruk. Ett annat hjortdjur som under framförallt 1970-talet fanns med en mindre stam i den södra delen av kommunen är kronhjorten. Dovhjort i enstaka exemplar påträffas ibland i t ex Harbäckshult. De utgör delar av en stam som uppehåller sig väster om kommunen.

På 1600- och 1700-talen tycks vildsvinet helt ha försvunnit från Norden. Arten har dock kommit tillbaka genom uppfödning och utsättning eller genom rymning från hägn. Dess förekomst i kommunen är än så länge mest av sporadisk natur och den har oftast setts i den sydvästra delen av kommunen.

Det enda av de större rovdjuren som kan noteras är lodjuret. Under sina långa vandringar händer det att den även förrirrar sig ner i nordvästra Skåne. Längre tillbaka i historien har även vargen påträffats i trakterna. Den försvann kring mitten av 1800-talet. Rävén är ett annat rovdjur som ofta haft en stark stam i landskapet. Denna stam har dock kraftigt decimerats under de sista decennierna, framförallt på grund av en otäck skabbsjukdom. Ser man på rävens förekomst över en längre tidsperiod tycks den dock variera mycket i populationsstorlek.

Flertalet mårddjur är representerade i kommunen varvid grävling och mård är relativt vanliga. Mården tycks ha ökat i samband med rävens tillbakagång. Minken har sedan länge etablerat sig vid flertalet vattendrag och sjöar, medan individtätheten av hermelin och småvessla är dåligt kända. I kommunens vattendrag har tidigare uttern varit en stadigvarande gäst, men den är sen mitten av 1970-talet försvunnen.

Fältharen påträffas på många håll och är oftast betydligt vanligare än skogsharen. Kaninen är, liksom fältharen, ursprungligen inplanterad i landet och är ganska fläckvis i sin utbredning och varierar stort i antal. Bland gnagarna finns flera sorkar och möss representerade. Även näbbmöss och fladdermöss finns på många håll. Några ovanliga, sällsynta arter från dessa djurfamiljer är dock inte kända i kommunen.

Fåglar

Fåglarna är också en djurgrupp som ofta ses och uppmärksammas. Den är förhållandevis väl undersökt i kommunen. Det är kring 120 arter som under de senaste 30 åren konstaterats häcka i trakten, medan antalet arter stiger till cirka 200 om även tillfälliga, förbiflyttande arter medräknas. Här nedan är ett urval av dessa fågelarter omnämnda.

Fiskgjusen häckar vid ett par fiskrika sjöar i norr och ses då ofta ryttlande över vattenytan. Några häckningar av brun kärrhök har noterats under de senaste åren. Storlommen har utnämnts till

Örkelljungas kommunfågel och den häckar på några ställen vid oligotrofa klarvattensjöar. Fiskgjusen och storlommen är fåglar med betydande del av sina populationer förlagda till Norden, vilket ökar betydelsen av hänsyn. Under det senaste decenniet har sångsvanen kunnat räknas in bland häckfågeln i kommunen och kan ibland ses i sjövikar och mindre sjöar. I dylika miljöer håller också grågåsen till, en gåsart som ökat mycket markant de senaste årtiondena. Storskrake, knipa och skäggdopping är andra arter som håller till vid sjöarna. Vid de steniga stränderna hörs ofta drillsnäppan, medan fisktärnan med eleganta vingslag avspanar vattenytan på jakt efter något matnyttigt.

Den färgstarkt blåskimrande kungsfiskaren ses ibland längs Pinnån och vid Hjälmjön och har även noterats som häckfågel. Vid bäck- och åsträckor syns här och var den gul och gråa försärlan. Strömstaren har häckat något enstaka år, men ses mest vintertid vid något forsande avsnitt av ett vattendrag.

Vattenrallen finns vid en del lämpliga, vassrika sjöar. På liknande lokaler finns också enkelbeckasinen, men på grund av den begränsade tillgången på våtmarker är förekomsten relativt sparsam. Tofsvipan och storspoven trivs framförallt i odlingslandskapets våtmarker och har minskat starkt under de senaste decennierna, delvis beroende på dränering av lämpliga våtmarker, gräsmarker.

Äldre uppgifter, från 1960-80, antyder att ljunpiparen häckat på någon, några av de större mossarna i norra delen av kommunen. Nattskärrans svirrande, surrande ton är ett typiskt moss ljud, även om arten också kan höras från en del torra tallskogar och hyggen. Ute på öppna mosseplan brukar orrtuppar hålla till och kuttra, spela under vårmånaderna. Tjädern håller mer till i kanten mellan skog och mosse. Dessa två hönsfåglar har minskat mycket i numerär, speciellt om man jämför med 1930-talets goda år. En art med anknytning till våtmarker och mossar är tranan. Den har under senare år etablerat sig som en säker häckfågel i kommunen.

Träden och skogarna har olika betydelse för fågellivet. Här ska nämnas några arter med stark koppling dit. Hackspettarna är fåglar med kraftiga läten och spillkråka och gröngöling kan i regel höras på långt håll. Genom att dessa arter hackar ut stora hål kan de också fungera som nyckelarter för andra fåglar. Det kan vara skogsduva och pärluggla (sällsynt i kommunen) som på detta vis kan ordna bofrågan genom att överta gamla hackspettbon. Den endast sparvstora mindre hackspetten gillar lövkärsartade skogsdungar, med tillgång till död ved. Arten är endast sparsamt förekommande och är troligen på tillbakagång.

Korp och duvhök häckar numera bägge med en ganska fast stam i kommunens skogar. Nötkråkan finns i mindre antal, ofta i anknytning till hasselbuskage. Hålhäckande arter är nötväcka och göktyta, varvid speciellt den sistnämnda har minskat starkt i antal under senaste decenniet. Många tättingar, som mesar, sparvar och sångare, nyttjar skogarna under sin häckning. Några arter som däremot endast sporadiskt förekommer i kommunen är näktergal, gransångare och mindre flugsnappare.

Kulturlandskapet nyttjas som jaktmark av flera rovfåglar som kattuggla, ormråk och tornfalk. Tornfalken häckar endast sporadiskt i kommunen. Ett nytillskott i fågelfaunan är gladan som expanderat kraftigt under inte minst 1980- och 1990-talen. Arten håller gärna till i anslutning till det öppna jordbrukslandskapet och känns lätt igen på sin klavna stjärt. Rapphönan är en sällsynt

företeelse i dessa skogrika trakter. Staren har på många håll minskat i antal, kanske på grund av förändringar i kulturlandskapet. En art som däremot dykt upp i sen tid är kärrsångaren. Antalet häckande par i kommunen är dock relativt lågt. Stenskvätta och buskskvätta ses också i kulturlandskapet, fast ibland relativt sparsamt. Hämplingen är endast sällsynt förekommande.

Av ovannämnda arter finns representanter för både de som vistas hela året i landskapet och för de som endast är här under häckningssäsongen. Ytterligare en grupp är de som bara påträffas här flyktigt under vår- eller höststräcket.

Transträcket under fina vår- eller höstdagar är bekant för många. Under fin plogformation drar de norr- resp söderut. Åtskilliga andfåglar kan ses rasta i kommunens talrika sjöar under våren. Det kan vara vigg, brunand, bläsand, sjöorre, alfågel eller kanske en mer sällsynt art som svarthakedopping.

Vita storkar har under senare år setts på tillfälligt besök, medan rovfåglar som kungsörn, blå kärrhök och stenfalk hör till de arter som ibland passerar förbi under icke-häckningstid.

Den stora mängden av flyttande fåglar utgörs av tättingar. Den vanligaste arten är bofink, som tillsammans med bergfink kan bilda jättflockar - speciellt bokollonrika år. Sångare, ärlor, piplärkor och trastar drar genom landskapet, varvid bland annat gulärlor noteras årligen, medan exempelvis ringtrasten ses mera sällan. Bland arter som bara tillfälligt har setts under sträcket kan nämnas ett par fjällhäckande arter som blåhake och lappsparv. En annan art som under senare decennier enbart setts på sträck är trädlärkan.

Fågelarter som uppehåller sig i landskapet under vintertid, men sen åter försvinner norrut, är sidensvans, varfågel, strömstare och vissa år gråsiska.

Rödlistade arter

Databanken för hotade arter vid Lantbruksuniversitetet i Uppsala har presenterat listor över hotade, sällsynta och hänsynskrävande ryggradsdjur (Ahlén & Tjernberg, 1996). Om man gör en uppräknings av de fågelarter som häckar/nyligen har häckat i Örskelljunga kommun och som samtidigt finns med bland dessa hotade arter får man följande lista:

2. Sårbara

Årta, *Anas querquedula*

4. Hänsynskrävande

Storlom, *Gavia arctica*

Häger, *Ardea cinerea*

Sångsvan, *Cygnus cygnus*

Bivråk, *Pernis apivorus*

Glada, *Milvus milvus*

Brun kärrhök, *Circus aeruginosus*

Duvhök, *Accipiter gentilis*

Fiskgjuse, *Pandion haliaetus*

Tornfalk, *Falco tinnunculus*

Tjäder, *Tetrao urogallus*

Rapphöna, *Perdix perdix*
Trana, *Grus grus*
Mindre strandpipare, *Charadrius dubius*
Storspov, *Numenius arquata*
Skogsduva, *Columba oenas*
Kungsfiskare, *Alcedo atthis*
Spillkråka, *Dryocopus martius*
Mindre hackspett, *Dendrocopos minor*
Backsvala, *Riparia riparia*
Mindre flugsnappare, *Ficedula parva*
Nötkråka, *Nucifraga caryocatactes*
Stenknäck, *Coccothraustes coccothraustes*

Grod- och kräldjur

Utöver något fynd av större vattensalamander finns troligen inte några mer ovanliga representanter för grod- och kräldjur i kommunen. De arter som kan påträffas är bl a åkergroda, vanlig groda, vanlig padda och mindre vattensalamander. Skogsödlan är kanske den vanligaste kräldjursarten, medan kopparödlan är mer eller mindre allmänt spridd. Även huggorm och snok förekommer på många ställen.

Snoken, *Natrix natrix* och den större vattensalamandern, *Triturus cristatus* anses som hänsynskrävande.

Fiskar

I kommunen finns ett stort antal sjöar och ett par större vattendrag. Ett flertal olika fiskarter har påträffats i dessa vatten. De arter som dominerar är oftast gädda, abborre, braxen och mört. Gös finns i några sjöar som resultat av inplantering. Även lake, sutare och sarv finns i flera vatten, medan björkna, ruda och karp troligen är mer begränsade i sin förekomst.

Mer udda arter finns eller har funnits på några håll. Det är arter som nejonöga, löja och grönling. Siklöjan har påträffats i Lärkesholmssjön.

Bäcköring (stationär öring) finns i de större vattendragen och förekommer där i måttliga stammar. Definitiva vandringshinder gör att laxen inte kan nå upp till kommunens vattendrag. Ål påträffas i de flesta vatten, men förekomsten har skiftat mycket genom åren.

Ryggradslösa djur

De djurgrupper som förs till de ryggradslösa djuren består oftast av arter med ringa storlek. Artrikast är insekterna, men även spindel- och kräftdjuren är stora djurgrupper.

Kunskapen om den lägre faunan i kommunen är synnerligen bristfällig. Privata insamlingar av exempelvis insekter finns dock, varvid Nils Ove Lindmans (i Trottatorp) skalbaggsinsamling bör nämnas.

I samband med framtagandet av denna naturvårdsplan gjordes en speciell inventering av insektsfaunan i några naturskogsområden. Det var lövskogar med tillgång på grova högstubbar

och lågor (bok) som studerades. Skalbaggsfaunan visade sig vara speciellt rik med över 230 olika arter. Flera rödlistade arter fanns med bland dessa. Studien visade vidare att även små "urskogsbitar" kan hysa skyddsvärd fauna.

Beskrivning av värdefulla naturområden

FÖRKLARINGAR TILL KARTOR OCH TEXT

Kartor

Alla beskrivna områden har ritats in och de olika naturtyperna har rasterats på ekonomiska kartan. Olika naturtypers utbredning är ibland svår att avgöra, exempelvis kan detta gälla för gränslinjen mellan skog och myr. Inom två större områden, Svinabromyren och Vårsjö/Stensmyr, har bara delarna med klass 1 och 2 rasterats.

För de flesta områden är kartskalen 1:10 000, men för några stora områden har kartan förminskats till skalen 1:20 000.

Sjö

Lövskog

Limnisk våtmark

Blandskog

Myr

Barrskog

Åker och fodermark

Särskilt område

Markering av område utanför kommungränsen

Text

Namn: Många områden har fått namn efter den by inom vilken de är belägna, t ex Grytåsa och Florshult. Vid namngivningen har också kända namn använts, exempelvis Stensmyr, Fäjemyr och Flugesjö.

By: Anger den/de by/ar inom vilken/vilka området är beläget.

Ek. karta: Anger det/de ekonomiska kartblad i skala 1:10 000, inom vilket/vilka området är beläget.

Areal: Arealuppgifterna anger endast den areal som ligger innanför kommungränsen, även om områdets avgränsning sträcker sig in i intilliggande kommun.

Värdekriterier: Här anges ur vilka aspekter som området bedöms vara skyddsvärt.

Primära värdekriterier

G - Geomorfologi
N - Naturtyp
B - Botanik
Z - Zoologi
K - Kontinuitet

Sekundära värdekriterier

k - kulturhistoria
o - opåverkan
s - storlek
m - mångformighet
l - landskapsbild
r - rekreation
f - forskning och undervisning

Naturvärdeklass: Anger hur värdefullt området bedöms vara ur naturvårdssynpunkt. De tre naturvärdeklasserna har följande innebörd:

- 1 = Särskilt högt naturvärde
- 2 = Mycket högt naturvärde
- 3 = Högt naturvärde

Befintliga planer och skydd: Här anges betydelsefulla planer och former av skydd för området. I länsstyrelsens natur- och kulturmiljövårdsprogram har naturvärdena delats in i tre klasser enligt följande: N1 - högsta naturvärde, N2 - mycket höga naturvärden och N3 - höga naturvärden. Kulturmiljövärdena har inte delats in i klasser utan benämns enbart med K.

Beskrivning: Efter beskrivningen av varje område anges källorna till informationen enligt följande:

1. Leif Sigbos inventering "Floran i Örkelljunga".
2. Sjöfågelinventering av Örkelljungabygdens Natur.
3. Skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering.
4. Mikael Sörenssons insektsinventering.
5. Myrar i Kristianstads län.
6. Ängs- och hagmarker i Kristianstads län.

Översiktskarta

Med naturvårdsplanen följer en översiktskarta i skala 1:50 000 (April 1998). Här finns de värdefullaste naturområdena inritade och de är färglagda allt efter tilldelad klass. Kartan är ett utdrag ur Gröna kartan, © Lantmäteriverket, Gävle, 1998. Medgivande Dnr 507-98-38. Den är godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 1998-02-10.

FÖRTECKNING ÖVER UTVALDA STÖRRE OMRÅDEN

Obj. nr	Objektnamn	Klass	Areal (ha)	Sid
1	Smedhultamossen	2	159	81
2	Liamossen	2	107	81
3	Orrhanamossen	3	12	82
4	Södra Flåssmyr	3	58	83
5	Myr SO Fagerhult	3	16	84
6	Järingen	3	23	84
7	Krångelbygget	2 (3)	461	85
8	Karsatorp	3	14	86
9	Lönnsjön	3	8,5	87
10	Långalts myr	1 (2)	340	87
11	Attarpamossen	2	55	88
12	Harbäcken	3	11	89
13	Fjärhanamossen	3	26	90
14	Drakabygget	3	23	90
15	Drakabygget åsar	3	20	91
16	Florshult	3	27	92
17	Mattarp	3	25	92
18	Stensån-Tockarp	3	8,0	93
19	Svinstorp/Mattarp	3	77	94
20	Myr väster Sonnarp	3	77	94
21	Vemmentorp	3 (2)	21	95
22	Krokasjön	3	11	96
23	Långasjö	3	8,0	96
24	Sandsjöholm	2	77	97
25	Väster Vanås	3	9,0	98
26	Fäje myr	2	143	98
27	Värsjö/Stensmyr	1 (2, 3)	870	99
28	Myr SV Sjöholma	3	34	101
29	Jälla	3	34	101
30	Jälla sjö	3	8,0	102
31	Lärkesholm	2	356	103
32	Söder Åsljungasjön	3	8,5	105
33	Åsljungaklippan	3	76	105
34	Pinnån/Spinneriet	2	37	106
35	Spångabygget	2	48	107
36	Östra Ringarp	3	10	108
37	Sonnarpsbacken	3	80	109
38	Pinnån/Bruket	2	24	109
39	Rävahalla	3	46	110
40	Turabygget	3	45	111
41	Ljungaskog	3	8,0	112
42	Persköp	3	14	112

43	Mosse S Persköp	3	35	113
44	Västrarp	3	7,0	114
45	Rya	3	53	114
46	Ingeborrarp	2	33	115
47	Eket	3	27	116
48	SV Åkarp	3	48	117
49	Abborrasjömossen	2	95	118
50	Grytåsa	2	60	118
51	Flinka sjö	2	85	119
52	Fluge sjö	3	38	120
53	Maglemyren	2	47	121
54	Myr V Maabygget	3	29	122
55	Hallen	3	16	122
56	Söder Årröd	3	14	123

1 SMEDHULTAMOSSEN

By: Smedhult

Ek.karta: 4C0j Långalt
4C1j Hishult
4D0a Porkenahult
4D1a Norra Össjö

Areal: 159 ha

Värdekriterier: B K N Z s

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

En tydligt välvd mosse belägen norr om Smedhult på gränsen till Halland. De centrala delarna av mosseplanet ger ett ganska öppet intryck, men mot kanterna blir det allt tätare med lågvuxna tallar. På vissa håll i söder finns även barrskogspartier med mera högvuxna stammar. Mossen har en tydlig tuva-höljastruktur där vegetationen på torrare delar vanligtvis består av arter som tuvull, ljung, klockljung och kråkbär, medan sileshår och vitag förekommer i blötare höljor. På flera ställen finns drågpardier med framförallt myrlilja, flaskstarr och ängsull. En skvattramlokal har påträffats i väster och de två orkidéerna korallrot och spindelblomster har setts i söder. På fastmarksholmarna i mossen växer ofta tall, ibland kompletterad med björk och även på fastmarken intill mossen finns på några ställen olikåldrig skog med tall och björk. Här förhöjs värdet genom förekomst av död ved. Orre, tjäder, spillkråka och tofsmes håller till i anslutning till mossen, medan ljungpiparen troligen häckade för en del år sedan. *Källa: 1, 5*

En mindre väg tvärrar över södra delen. Här finns också en relativt nygjord skogsväg ut till Älgbacken. Diken finns i kanten av mossen, speciellt i norr och nordost. Smedhultamossen dräneras via bäckar och diken till Stensån och Smedjeån (Lagan).

Befintliga planer och skydd

Mossen finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3).

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarksholmarna i mossen undantas från skogsbruk och får utvecklas fritt. På fastmarksområdena med olikåldrig skog bedrivs ett naturvårdsanpassat skogsbruk, vilket bl a innebär att tall och lövträd gynnas på bekostnad av gran, död ved sparas samt att någon form av plockhuggning tillämpas. Dessutom bör en zon på 15-20 m närmast intill hela mossen undantas från skogsbruk. Själva mossen lämnas för fri utveckling.

2 LIAMOSSEN

By: Sönder Össjö
Trulsabygget

Ek.karta: 4D0a Porkenahult
4D1a Norra Össjö

Areal: 107 ha

Värdekriterier: B K N Z o s

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Liamossen är belägen öster om Sönder Össjö och domineras av ristuvevegetation. Centralt finns dock ett parti där höljorna blir fler och större. I höljorna hittar man framförallt vitag och småsileshår. I norr förekommer fina dråg där myrlilja och ängsull dominerar. Mosseplanet kantas bitvis av breda laggkärr med arter som flaskstarr, blååtätel och pors. Själva mosseplanet är till största delen ganska öppet, medan partiet längst i öster är relativt tätt bevuxet med halvhöga tallar. I mossens östra del finns dessutom fastmarksholmar och landtungor med äldre tallskog som har inslag av torrakor och enbuskar. Även i sydväst förekommer likartade skogstyper. Bland de fågelarter som kan påträffas på eller i kanten av mossen hör tjäder, orre, nattskärra, skogssnäppa och spillkråka. *Källa: 5*

Mossen är relativt opåverkad. Endast några äldre diken och torvtäcker förekommer i den norra delen. Liamossen dräneras via bäckar till Store sjö (Lagan).

Befintliga planer och skydd

Mossen finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2).

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarksholmar, landtungor och en zon på 15-20 m närmast intill mossen undantas från framtida skogsbruk och får utvecklas fritt. Allmänt är det önskvärt med ett försiktigt skogsbruk intill mossen varvid lövträdsinslaget bör behållas och gamla tallar samt torrakor sparas. Vidare är det av vikt att tallskogsdominansen i området bevaras och förstärks. Överföring av gran till tall är på sikt önskvärt. Mossen lämnas för fri utveckling.

3 ORRHANAMOSSEN

By: Bärnalt
Trottatorp

Ek.karta: 4D1b Örnalt

Areal: 12 ha

Värdekriterier: K Z

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

En mindre mosse belägen norr om vägen mellan Fagerhult och Hishult. Stora delar av mosseplanet är relativt torrt och till stora delar bevuxet med 10-15 m höga tallar. I mitten finns dock ett mera öppet område med endast små tallar. Runt stora delar av mossen finns en tydligt utbildad lagg med arter som flaskstarr och ängsull. På mosseplanet växer framför allt rikligt med tuvull och olika risväxter. Mossen med omgivning är hemvist för fåglar som tjäder, morkulla, större hackspett, talltita och tofsmes.

Hyggen har i senare tid tagits upp på framförallt södra och östra sidan om mossen. Orrhanamossen avvattnas via Store sjö (Lagan).

Befintliga planer och skydd

Saknas

Förslag till skydd och skötsel

En zon på ca 15 meter närmast intill mossen, längs de delar av laggkärret som inte avverkats, undantas från skogsbruk. Själva mossen lämnas för fri utveckling.

4 SÖDRA FLÅSSMYR

By: Bjärabygget
Fagerhult
Killhult

Ek.karta: 3D9b Bjärabygget
4D0b Fagerhult

Areal: 58 ha

Värdekriterier: B Z m

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett myrkomplex med riklig tillgång på sank och öppna drågpartier. Området ligger norr om Bjärabygget och utgör sydligaste delen av den stora Flåssmyr. I de öppnare delarna, som endast innehåller glest med lågvuxna björkar och tallar, finns rikligt med myrtilja och pors. Dominerande i många dråg är utöver myrtilja och pors även flaskstarr och ängsull. Torrare områden, med tuvull som tuvbildare, är tallbevuxna med inslag av björk och här förekommer ljung, klockljung och kråkbär. Några lokaler med skvattram har noterats och på ett par ställen har spindelblomster, jungfru Marie nycklar och korallrot påträffats. Fågellivet är relativt rikt och arter som orre, tjäder, spillkråka, tofsmes vittnar om detta. Intill myren finns ett värdefullt skogsparti som klassats som nyckelbiotop. Här förekommer gamla träd av bok, tall och al samt en del lågor, högstubbar och torrakor. Flera skyddsvärda mossor och lavar växer i skogspartiet, bl a klippfrullania *Frullania tamarisci*, gammelgranslav *Lecanactis abietina*, havstulpanlav *Thelotrema lepadinum* och koralllav *Sphaerophorus globosus*. Källa: 1, 3

Området är svåravgränsat i norr och öster där en del kraftiga diken tillstöter. Söderut mot höjdområdet vid Gräsbjär, finns relativt nyupptagna hyggen gränsande till området.

Befintliga planer och skydd

Saknas

Förslag till skydd och skötsel

Myrholmarna och en zon närmast myrkanten, laggkärret bör undantas från skogsbruk. Även den blandskog som klassats som nyckelbiotop lämnas lämpligen för fri utveckling och i bokbeståndet intill bör ett flertal träd sparas till sk evighetsträd.

5 MYR SO FAGERHULT

By: Bjärabygget
Fagerhult

Ek.karta: 4D0b Fagerhult

Areal: 16 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett relativt orört, variationsrikt våtmarksområde beläget ca 1 kilometer söder om Skånes Fagerhult. Området domineras av öppna, fuktiga drågpartier och utgör nordöstra delen av ett större, delvis torvtäktpåverkat myrområde. I norra delen finns drågartade partier som domineras av ängsull och myrlilja, med mycket pors i kanten. Ett avvikande område uppträder i den östra delen, där fuktiga marker, dominerade av tråd- och flaskstarr, breder ut sig. Ett torrare tallbevuxet område finns i väster med tuvull, ljung och klockljung.

Kraftledningarna tvärrar området. Myren dräneras åt väster via bäckar och diken till Pinnån.

Befintliga planer och skydd

Saknas

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarken intill myren bör undantas från skogsbruk i en zon på 15-20 m och själva myren lämnas för fri utveckling.

6 JÄRINGEN

By: Sällerås

Ek.karta: 4D0a Porkenahult

Areal: 23 ha

Värdekriterier: B G

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett kombinerat våtmarks- och rullstensåsområde strax söder om Skånes Fagerhult. Den igenväxande sjön Järingen har numera bara en mindre öppen vattenyta kvar. I övrigt består den av igenväxande vikar och stränder. De växter som dominerar är ängsull, flaskstarr, blad-vass och sjöfräken, men även arter som vattenklöver, missne och trådstarr är vanliga. Ute på de vitmossrika gungflymattorna växer bl a tranbär, dystarr och rundsileshår. Även kallgräs har noterats från ett ställe. En rullstensås med getryggskaraktär tvärrar in i området. Bokskog växer på östra delen av åsen, medan tätare planterad granskog finns i den västra delen. Norr om åsen utbreder sig en tallbevuxet mosse, inkluderande en mindre gyl. Vid gylen finns arter som flaskstarr, rundsileshår, missne och gul näckros.

Befintliga planer och skydd

Saknas

Förslag till skydd och skötsel

På sikt bör granplanteringen på rullstensåsens västra del omföras till lövskog. Den tallbeväxta mossen i norr lämnas utan ingrepp.

7 KRÅNGELBYGGET

By: Bosjöholm
Höjaholm
Krångelbygget
Onsena
Porkenahult
Sjöhultet
Stjärneholm
Sällerrås

Ek.karta: 3D9a Vårsjö
4D0a Porkenahult

Areal: 461 ha (varav
74 ha sjö)

Värdekriterier: B K N *s m l r*

Naturvärdeklass: 2 (3)

Beskrivning

Ett stort, omväxlande natur- och kulturlandskap i och omkring Krångelbygget. Här ingår skogar, myrar, odlingslandskap samt ett flertal sjöar. Odlingslandskapet som är landskaps-bildsmässigt tilltalande är beläget runt delar av Gårdsjön och Vita sjö. Merparten av betesmarkerna är f d åkrar men smalare partier med naturbete finns på vissa ställen ner mot Vita sjö. Här ses också ett mera småskaligt odlingslandskap med åkrar och trädholmar.

För beskrivning av Vita sjö, Svarta sjö och Gårdsjön hänvisas till sjöavsnittet (sid 53-58). Kallrasjön i nordost är huvudsakligen kantad av lövträd, ibland med inslag av tall. I öster går fastmarken ner till stranden medan de södra och västra sidorna omges av gungflyartade växtbälten. Hanasjön i sydväst är en mindre skogssjö som mestadels omges av tallskog, ibland med mossekaraktär. Arter som flask- och trädstarr, sjöfräken, vattenklöver, blåtåtel och pors växer i kanten.

Svinabromyren är ett större skogs- och myrkomplex vari flera rullstensåsar drar fram och reser sig över omgivande våtmark. Myren består dels av rena mossepartier, dels av mer drågartade stråk. På och i kanten av myren växer i regel tall. Ibland förekommer tätare, nästan rena tallmosskogar. I dråg och laggkärr finns arter som myrlilja, ängsull och flaskstarr. Korallrot har påträffats på ett par ställen och i ett dråg växer rikligt med jungfru Marie nycklar. På åspartierna finns i regel en blandskog dominerad av tall och gran, med olika risväxter i fältskiktet. Ofta är skogen skött med hjälp av "plockhuggningsmetoder" vilket skapat en olikåldrig blandskog i vissa partier. Inslag med enstaka bokar ses här och var, inte minst i skogen i sydost. Stundtals riklig förekomst med enar vittnar om att skogen varit ljusare förr i tiden. Mossen dräneras till Stensån.

Furemyren är en ganska torr och tätt tallbevuxen mosse belägen sydväst om Svinabromyren. På den torra mossedelen växer olika ris samt tuvull. I några delar förekommer mindre höljeinblandning med vitag och i västra delen finns välutvecklade laggkärr. Äldre tvärande diken påträffas framförallt i östra kanten och äldre torvgravar syns i söder. Furemyren avvattnas till Stensån.

Källa: 5

Befintliga planer och skydd

Området är upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3, K) och kulturmarken är omnämnd i länets bevarandeprogram. Området är beaktat i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Det är av stor vikt att odlingsmarkerna hålls öppna, inte minst gäller detta betesmarkerna intill sjöarna. Blandskogen på de åsliknande partierna vid Svinabromyren samt i några anslutande skogspartier bör skötas på ett naturvårdsanpassat sätt. Död ved och evighetsträd lämnas kvar i bestånden och karaktären av blandskog bevaras. Närmast myrkanterna bör en zon på 15-20 m helt undantas från skogsbruk. Svinabromyren och Furemyren lämnas för fri utveckling.

8 KARSATORP

By: Karsatorp
Smedhult

Ek.karta: 4C0j Långalt

Areal: 14 ha

Värdekriterier: N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett mindre område med äldre kulturlandskap beläget ett par kilometer norr om Lönnsjöholm. En stor del utgörs av ett betat skogsområde med sumpskogsinslag. Här dominerar tall tillsammans med björk. I fältskiktet växer framförallt blåtåtel, ibland med inslag av myrlilja, tuvull, lingon m m. En rullstensås tvärr genom skogsbetet. Skogen är öppen i anslutning till åkertegarna i sydväst, men i övrigt är den relativt sluten. Den ålderdomliga skötseln märks bl a genom enklare former av stängsel och mindre, handgrävda diken. Under skiftetiden (kring 1840) var en mindre del av dagens skogsbete brukad som ängsmark, medan större delen var betecknad som backar och mossar. Åkertegarna i väster förstärker det småskaliga intrycket.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Önskvärt är att hävden på markerna upprätthålls.

9 LÖNNSJÖN

By: Lönnsjöholm

Ek.karta: 4C0j Långalt

Areal: 8,5 ha

Värdekriterier: Z

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

En mindre, tidigare sänkt sjö i västra delen av Lönnsjöholms öppna marker. Sjön ligger sydost om Långalts myr och avvattnas söderut mot Stensån (Vemmentorpasjön) via ett kraftigt dike. Vattenspeglarna i sjön är få och små och beväxta med gul och vit näckros. De öppna ytorna omges av tät vegetation som över stora områden domineras av sjöfräken, flask- och trådstarr. Här finns också inslag av bredkaveldun, sjösäv och bladvass. Runt sjön växer björk och viden, men även al och tall tillstöter vid kanterna. Hästsvans och sumpstarr har noterats från sjön. Genom sitt ostörda läge och sin rikliga vegetation har sjön goda förutsättningar att fungera som häckningslokal för arter som sångsvan, grågås, vattenrall, enkelbeckasin m fl. *Källa: 1, 2*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Framtida åtgärder kan eventuellt vara nödvändiga för att bevara några vattenytor öppna. Området är känsligt för störningar.

10 LÅNGALTS MYR

By: Boalt

Karsatorp

Långalt

Lönnsjöholm

Tockarp

Vemmentorp

Ek.karta: 4C0j Långalt

Areal: 340 ha

Värdekriterier: B K N Z *s m*

Naturvärdeklass: 1 (2)

Beskrivning

Ett stort myr- och skogsområde söder om byn Långalt. Här ligger det omfattande myr-komplexet Långalts myr, som består av en svagt välvd mosse med laggkärr och drågartade partier. På det öppna mosseplanet finns tuvor med olika ris och tuvull. Här förekommer också stora lösbotenhöljor med vitag och småsileshår. I norr korsas mossen av ett brett drågarti. I dråget dominerar arter som flaskstarr och ängsull men även myrlilja, vattenklöver och kråklöver är allmänna. Flera fastmarksholmar med äldre skog förekommer speciellt i södra delen. I väster

ligger en skogsmosse som kallas Sänkesmossen. Här växlar kärr och mossdelar med fastmarksbitar beväxna med grövre tallskog.

Skogspartierna runt Långalts myr är på flera håll intressanta. I sydost finns långsträckta system av rullstensåsar som har rikligt inslag av bok. Både i norr och söder förekommer mindre intensivt brukade blandskogar nära inpå mossen. I dessa påträffas döda träd (torrakor) och lågor. Dock finns även mer ensartade granplanteringar på flera håll. Orrspel har förekommit på en öppnare del av mossen. Övriga fågelarter som påträffas i anslutning till myrkomplexet är bl a tjäder, enkelbeckasin, skogssnäppa, skogsduva och tofsmes.

Nordost om myrkomplexet ligger Skrikamyren som är en välvd mosse skild från Långalts myr med hjälp av en rullstensås. Myren är till stora delar beväxten med låga tallar och ger ett ganska öppet intryck.

Långalts myr avvattnas i nordost till Smedjeån och i sydväst till Stensån. Skrikamyren avvattnas via Lönsjön till Vemmentorpsjön i Stensåns vattensystem.

Källa: 5

Befintliga planer och skydd

Större delen av området är upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N1/N3). Det är också omnämnt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området bör vidareutredas för eventuellt avsättande som naturreservat. Av stor vikt är att de relativt orörda skogspartierna på myrholmar och i vissa angränsande fastmarksdelar fortsättningsvis också lämnas för fri utveckling. Stor naturvårdshänsyn visas i samband med skogsbruksingrepp. Exempelvis bör man låta en del skogsbestånd bli mycket gamla samtidigt som evighetsträd lämnas. Körning med tunga skogsmaskiner i våtare marker undviks. På sikt föreslås en omföring av de ensartade granbestånden till mer naturligt växande tall- och lövskog. Den mark som närmast gränsar till Långalts myr och Skrikamyren bör på en zon av 15-20 m undantas från skogsbruk. De olika myrområdena lämnas för fri utveckling.

11 ATTARPAMOSSEN

By: Attarp

Lilla Bjälkabygget

Stora Bjälkabygget

Tockarp

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult

4C0i Floalt

4C0j Långalt

Areal: 55 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Attarpamossen, som är belägen ca 1 km öster Attarp, är en välvd mosse som i sin centrala del har en tydlig struktur av tuvor och höljor. Tuvorna består bl a av tuvull och risväxter som ljung, klockljung, kråkbär och hjortron. I höljorna växer vitag och silesår. Mossen är glest beväxt med låga tallar och saknar i stort tydliga laggkärr eller dråg. I ett skogsparti väster om mossen finns inslag av olikåldrig ekskog.

De ingrepp som gjorts består av diken i norr och väster samt ett antal äldre torvgravar i kanterna. Mossen dräneras till Stensån.

Befintliga planer och skydd

Mossen finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och har skyddsklass II i länets myrinventering.

Förslag till skydd och skötsel

I skogspartiet väster om mossen bevaras strukturen med olikåldrig ekskog samtidigt som några ekar sparas till sk evighetsträd. En skyddszon närmast mossen bör undantas från skogsbruk. Självva mossen lämnas för fri utveckling.

12 HARBÄCKEN

By: Harbäckshult
Nissakäll

Ek.karta: 3C9h Stavershult

Areal: 11 ha

Värdekriterier: N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett par kilometer nordväst om Harbäckshult ligger ett värdefullt område längs en sträcka av Harbäcken. På den här sträckan erhåller Harbäcken flera tillflöden. På ett par ställen delar bäcken upp sig i flera fåror och särskilt i den västra delen bildas ett nätverk av olika förgreningar. Utmed bäcken förekommer alkärr med relativt likåldrig sammansättning, dock finns inslag av en del gamla träd och något enstaka dött träd. I västra delen förekommer inslag av ask och i den centrala delen har ett mindre parti planterats med gran. Buskskiktet är i vissa delar rikligt utvecklat och innehåller bl a hägg och olvon. Fältskiktet är artrikt och frodigt med mycket ormbunsväxter, samt örter som kabbleka, bäckbräsma, kärrfibbla och flädervänderot. Från skiftetiden på 1820-talet kan noteras blandad mark i form av mosse och äng utmed bäcken. Flera mölledammar fanns också vid den här tiden.

Befintliga planer och skydd

Området ligger inom riksintresse för friluftsliv och är omnämnt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Några delar med riktigt blöta alkärr lämnas för fri utveckling. Gamla och döda träd sparas. I övrigt bedrivs ett försiktigt skogsbruk där tunga skogsmaskiner undviks såvida inte marken är ordentligt tillfrusen. Det är dessutom viktigt att bäcksystemet förblir orört.

13 FJÄRHANAMOSSEN

By: Björnamossa Ek.karta: 3C9i Lemmeshult Areal: 26 ha
Fasalt
Florshult
Gudebygget

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Några kilometer norr Harbäckshult ligger Fjärhanamossen. Ordet fjärhana lär ha med hönsfågel att göra. Denna svagt välvda mosse är ganska torr och mosseplanet är mer eller mindre glest bevuxet med framförallt tall. Bland kärleväxterna är ljung och tuvull dominerande. Välutbildade höljor är endast sparsamt förekommande. Laggartade partier finns framförallt i norr och här finner man arter som myrlilja, blååtätel, ängsull och klockljung.

Diken och torvgravar förekommer i viss omfattning runt mossen. Husbehovsbrytning i liten skala har skett i väster. Kraftledningars korsar området. Mossen avvattnas mot norr åt Stensån och mot söder via en bäck till Rössjön (Rönne å). *Källa: 5*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

En zon närmast intill mossen bör undantas från skogsbruk. Mossen lämnas för fri utveckling.

14 DRAKABYGGET

By: Drakabygget Ek.karta: 3C9i Lemmeshult Areal: 23 ha

Värdekriterier: N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett lövskogsområde på Hallandsåsens nordsluttning i närheten av Drakabygget. Större delen är beklädd med hedbokskog men i sänkor och fuktstråk förekommer alkärr och fuktlovskog. Grusavlagringar skapar en kuperad terräng och på några ställen finns kraftiga branter. I sydost ligger ett alkärr som innehåller gamla träd, högstubbar och en del lågor. Genom området rinner en liten fin bäck och i anslutning till denna finns på några ställen alkärr och fuktstråk med riklig ormbunksvegetation. Dvärghäxört förekommer på flera fuktiga och översilade partier och även kambräken har hittats.

En väg och en större kraftledning går genom området.

Befintliga planer och skydd

Skogen vid Drakabygget ligger inom riksintresse för friluftsliv. Området är upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och finns omnämnt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Alkärr och fuktstråk lämnas orörda och får utvecklas fritt. I övrigt sköts skogsbruket med stor försiktighet och med hänsyn till områdets naturvärden. Inga fler fritidshus bör uppföras i skogsområdet. Död ved lämnas kvar och en del träd utses till evighetsträd.

15 DRAKABYGGET ÅSAR

By: Attarp
Drakabygget
Tockarp

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult

Areal: 20 ha

Värdekriterier: G

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Söder och norr om väg 24 vid Drakabygget, finns ett tudelat område med rullstensåsar. Geologiskt visar åsarna på hur den mäktiga isälven tvingats västerut när den mött Hallandsåsen. Det har fått till följd att rullstensåsen viker av kraftigt och får samma huvudriktning som urbergshorsten. I den södra delen drar flera åsryggar fram parallellt med mellanliggande torvmarker. Vissa av åspartierna uppvisar här också en tydlig getryggsprofil. I åspartiet norr om vägen finns bl a ett varierat böljande, grytliknande landskap. Här dominerar högre, äldre bokskog. Vegetationen i och kring åsarna är ordinärt hedskogsartad och bok, ek, björk och tall dominerar i trädskiktet, men även asp förekommer. Fältskiktet inbegriper arter som liljekonvalj, kruståtel, vårfryle och stenmåra.

Befintliga planer och skydd

Åsarna vid Drakabygget finns upptagna i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3).

Förslag till skydd och skötsel

Åsarna skyddas mot täktverksamhet. Området får behålla naturliga trädslag och enskilda träd lämnas att bli "evighetsträd".

16 FLORSHULT

By: Florshult

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult

Areal: 27 ha

Värdekriterier: N k

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett skogsområde på Hallandsåsens nordsluttning som består av tall- och bokskogar av hedtyp. Just öster om kraftledningsgatan syns några gamla s k bokpurror - greniga och spretiga bokträd som blivit formade genom tidigare betespåverkan. I bokskogen finns också enstaka döda träd och högstubbar. I våta sänkor och längs ett par små bäckflöden förekommer al. Längs dessa bäckar växer bl a många ormbunkar, loppplummer och kabbleka. Bland fåglar i området kan nämnas hackspettarter, stenknäck, nötväcka och dubbeltrast.

En del av bokskogen har nyligen avverkats och många "bokpurror" har tagits bort. Bäckens i den norra delen av området har till stora delar dikats och rätats ut.

Befintliga planer och skydd

Skogen vid Florshult ligger inom riksintresse för friluftsliv. Området finns beskrivet i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området med vidlyftiga bokar lämnas för fri utveckling. Det är viktigt att döda träd och högstubbar får finnas kvar i hela området.

17 MATTARP

By: Florshult
Mattarp

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult

Areal: 25 ha

Värdekriterier: B K

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett småskaligt kulturlandskap som innehåller ett flertal olika naturtyper. Stora delar har tidigare varit uppodlad mark och här finns ett flertal gamla åkerlyckor, men området inbegriper också

lövdungar, bryn samt ett par bitar med naturbetesmark. Lövdungarna består till största delen av hedbokskog, men även här kan spår av tidigare odlarflit upptäckas i form av spridda rösen. Genom området rinner också en mindre bäck som i stora delar tyvärr är dikad och rätad. Partierna med naturbetesmark innehåller flera för trakten hotade och sällsynta kärlväxter, till exempel hittar man knägräs, darrgräs, ängsstarr, jungfru Marie nycklar, slåttergubbe och granspira. I alridån intill bäcken har häckning av mindre hackspett observerats. Vid skiftetiden (1840-talet) var stora arealer ängsmark, medan mindre åkerlyckor fanns här och var.

Befintliga planer och skydd

Hagmarken vid Mattarp finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och dessutom länets bevarandeprogram. Området är också beskrivet i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Det är av största vikt att hävden upprätthålls på de öppna markerna, särskilt då bitarna med naturbetesmark. Skogsbruket inriktas på framtagande av äldre lövträd.

18 STENSÅN-TOCKARP

By: Mattarp
Tockarp

Ek.karta: 3C 9i Lemmeshult
3C 9j Sonnarp

Areal: 8,0 ha

Värdekriterier: B K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

En längre relativt orörd del av Stensåns sträckning mellan Östra och Västra Tockarp. Åbotten är grusig/stenig och vattenföringen omväxlande lugnflytande och småforsande. Ån grenar sig på några ställen, varvid bl a en större, mestadels granbevuxen ö bildas. Vegetationen närmast ån är oftast yppig med olika lövträd som dominanter. Al och hägg är vanliga, liksom olvon, björk och ask. Älgört, strätta, kärrfibbla, humleblomster och kabbleka hör till de arter som dominerar fältskiktet, medan för trakten ovanliga arter som ormbär, kransrams och storrans växer mer sparsamt. En till stor del ogödslad, småblockig betesmark hyser arter som borsttåg, slåttergubbe, granspira, svinrot, ängsviol och jungfru Marie nycklar. *Källa: 1*

I västra delen av området finns rester efter en gammal sågkvarn samt en ålderstigen ålkista.

Befintliga planer och skydd

Området beaktas i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Lövskogsridåerna närmast ån undantas från skogsbruk och får utvecklas fritt. Granbeståndet på ön bör på sikt omföras till lövskog. Vidare är det av stor vikt att åfåran förblir intakt och att den naturliga betesmarken får en fortsatt god hävd.

19 SVINSTORP/MATTARP

By: Mattarp
Svinstorp

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult
3C9j Sonnarp

Areal: 77 ha

Värdekriterier: B N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett stort sammanhängande lövskogsområde beläget på Hallandsåsens nordsluttning mellan Mattarp och Svinstorp. Terrängen är kuperad och relativt omväxlande med bl a en klippbrant och berg i dagen. Större delen består av ganska likåldrig hedbokskog. På flera håll finns dock översilade sluttningar och dråg där framförallt klibbal förekommer. I några av drågen rinner små bäckar fram. I anslutning till de fuktiga stråken förekommer kärleväxter som dvärghäxört, skärmstarr, gullpudra, kambräken, kärrfibbla, bäckbräsa och småvänderot. Området innehåller enstaka döda träd och lågor. Några små granbestånd ligger insprängda i lövskogen.

Källa: 1

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) samt kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Fuktstråken lämnas för fri utveckling och körning med tunga skogsmaskiner bör ej ske i dessa delar. Ett flertal sk evighetsträd sparas i området och en lämplig del av bokskogen lämnas för fri utveckling.

20 MYR VÄSTER SONNARP

By: Bjärabygget
Skogen
Sonnarp
Svinstorp

Ek.karta: 3C9j Sonnarp

Areal: 77 ha

Värdekriterier: K N Z

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett större myrkomplex beläget mellan Svinstorp, Sonnarp och Bjärabygget. Området innefattar både torrare mosspartier, sumpskogsartade tall-/björkskogar, översilade lövkärr och öppna kärrstråk. I den sydöstra delen finns ett relativt öppet parti där fältskiktet domineras av olika ris, framförallt ljung. Längst i nordost kantas mossen av en stor, välutbildad lagg med

fattigkärrsvegetation. Flera drågartade partier, fuktstråk finns i de centrala och västra delarna. Arter som myrlilja, flaskstarr, ängsull och vattenklöver dominerar, medan nålsäv och korallrot har noterats på några ställen. I väster ligger ett mindre, översilat lövkärrsområde med framförallt björk. Vissa år påträffas här rikligt med korallrot. Tjäder och orre har iakttagits i området.

En stor kraftledning tvärrar myrkomplexet och Skåneleden går fram i den därvid uppkomna "gatan". Torvgravar förekommer framförallt i öster. Myren avvattnas norrut via Möllebäcken till Stensån och söderut via diken till Pinnån. *Källa: 5*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Skogsbruksåtgärder som medför kraftig spårbildning bör undvikas.

21 VEMMENTORP

By: Järnbläst
Tockarp
Vemmentorp

Ek.karta: 3C9j Sonnarp

Areal: 21 ha

Värdekriterier: K Z r

Naturvärdeklass: 3 (2)

Beskrivning

Norr Vemmentorpasjön finns ett kuperat område, med tydliga inslag av åsryggar och annat isälvsmaterial. Bl a sträcker sig en åsrygg ut i sjön och avskärmar en mindre vik. Yngre löv- och blandskogar dominerar i området, medan inslag av äldre tallar finns längs sjön på några håll. Fältskiktet är framförallt rikt på bärris såsom blåbär, men även arter som kruståtel och örnbräken är vanliga. Området är värdefullt för rekreation.

Intill den östra stranden ligger ett värdefullt skogsparti. Den mest intressanta delen består av ett gammalt bokbestånd på kullar av isälvsmaterial. Beståndet är glest, luckigt och innehåller många döda träd och högstubbar med tickor. Detta har gett upphov till en rik och spännande insektsfauna som innehåller flera rödlistade arter. I anslutning till sommarstugorna finns också några gamla ekar. Den strandnära delen består av olikåldrig blandskog med framförallt bok och ek men även något tall. I den norra delen av området rinner Stensån fram. Ån är på den här sträckan rätad och strax intill finns gles blandskog med mycket björk. Närmast sjön blir dock marken fuktigare och här växer al. Vegetationen är av hedtyp med mycket blåbärsris och på fuktiga ställen mannagräs. *Källa: 4*

I området ligger några sommarstugor och här finns ett antal mindre körvägar och stigar.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

I området norr Vemmentorpasjön bedrivs lämpligen ett skogsbruk med stark naturvårdsinriktning. Bl a är det viktigt att spara äldre strandnära tallar.

I skogspartiet öster om sjön sparas alla äldre träd liksom all död ved i form av högstubbar och lågor. Förekomsten av död ved är helt avgörande för att den rika insektsfaunan ska bevaras. Vidare bör inga fler sommarstugor byggas i området.

22 KROKASJÖN

By: Järnbläst
Sonnarp

Ek.karta: 3C9j Sonnarp

Areal: 11 ha

Värdekriterier: Z

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

En mindre, sänkt sjö som tillsammans med en serie sjöar ingår i Stensåns upprinningsområde. Sjön har sedan den sänktes i stort förvandlats till två separata småsjöar. Vattenspeglarna är förhållandevis små och omges oftast av gungflyartade, svårtillgängliga kantområden. Gul och vit näckros dominerar de öppna vattenytorna, medan vegetationen i övrigt varierar mellan bladvassregioner och områden med flaskstarr, sjöfräken, topplösa, kråklöver och bred-kaveldun. Andra arter vid den dyrika sjön är pors, blåtåtel, vitag och sileshår. En landtunga går norrifrån ner mellan vattenområdena och här växer relativt unga björkar, alar och tallar. Granskog i olika åldrar omger sjön på flertalet sidor men även tall och lövskog finns på ett par ställen. Grågås, kricka, gräsand och vattenrall har häckat i anslutning till sjön. *Källa: 2*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Sjön lämnas orörd.

23 LÅNGASJÖN

By: Bosjöholm
Sjöhultet

Ek.karta: 3D9a Vårsjö

Areal: 8,0 ha

Värdekriterier: Z

Naturvärdeklass:

Beskrivning

En igenväxande sjö, dominerad av bladvass, bredkaveldun, sjöfräken och flaskstarr. På sommaren syns endast en mindre vattenspegel ute i sjön. Sjön kantas längs stora sträckor av kläna, döende björkar. Lövträden dominerar i kanterna men även tall förekommer. På södra sidan finns en hel del hävdade betesmarker nära sjön. Den igenväxande sjön är en god fågel-lokal. Här förekommer bl a grågås, enkelbeckasin, vattenrall, brun kärrhök och rörsångare. *Källa: 2*

Befintliga planer och skydd

Saknas

Förslag till skydd och skötsel

På sikt får eventuellt insatser göras för att hindra sjön från att helt växa igen.

24 SANDSJÖHOLM

By: Bosjöholm
Sandsjöholm

Ek.karta: 3D9a Vårsjö

Areal: 77 ha

Värdekriterier: B K N *m*

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett stort, kuperat och omväxlande område med flera olika naturtyper. Största delen utgörs av hedbokskog med inslag av fuktiga dråg och översilade partier men även bestånd med gran är rikligt förekommande. Översilade partier och dråg består av al och björk och hyser intressanta kärllväxter såsom skärmstarr, gullpudra, dvärghäxört, stor häxört, skogsbräsma och skogsstjärnblomma. I sydost finns ett bokskogsbestånd med åtskilliga grova högstubbar och lågor. Här finns goda möjligheter att skapa fina betingelser för vedinsekter i framtiden. Mossen i den norra delen är mestadels tallbevuxen. En idyllisk göl ligger i dess sydöstra del och här växer det ovanliga och skyddsvärda kallgräset i riklig mängd. Här finns också arter som dystarr, vitag, tranbär, ängsull och rundsileshår. Några av de ovannämnda lokalerna har av skogsvårdsstyrelsen bedömts som nyckelbiotoper. De innehåller flera skyddsvärda kryptogamer, bl a de rödlistade arterna dunmossa *Trichocolea tomentella*, bokkantlav *Lecanora glabrata* och bokvårtlav *Pyrenula nitida*. Längst i nordväst ligger Bosjön som utgör ett av källområdena till Stensån. Sjön är sänkt och omgivningen består av relativt ung sumpskog. *Källa: 1, 3*

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) samt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

En del av bokskogen lämnas för fri utveckling (se streckmarkerat område på kartan). Även dråg och fuktstråk undantas från aktivt skogsbruk. På sikt bör granbestånden omföras till lövskog.

25 VÄSTER VANÅS

By: Åsljunga

Ek.karta: 3D9a Vårsjö

Areal: 9,0 ha

Värdekriterier: B

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

En sydostsluttning med hedbokskog, belägen 500 m väster om Vanås, som på sina ställen har mycket inblandning med avenbok. Skogen har vissa inslag med gamla och döda träd. Terrängen är kuperad och blockrik och marken har stora vegetationslösa ytor. Sluttningen innehåller flera fuktstråk och dråg med al och björk. Här förekommer skyddsvärda växter som skärmstarr, rankstarr, gullpudra, småvänderot och dvärghäxört. Bland kryptogamerna har bl a den rödlistade arten dunmossa *Trichocolea tomentella* upptäckts och lokalen har sammantaget betecknats som nyckelbiotop. *Källa: 3*

Den västra delen är nyligen gallrad och har en del körskador.

Befintliga planer och skydd

Området är omnämnt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Marken är känslig för körskador och måste skötas med försiktighet. Fuktstråk och dråg undantas helt från skogsbruk och avenboken gynnas där så är möjligt.

26 FÄJE MYR

By: Vårsjö

Ek.karta: 3D9b Bjärabygget

Areal: 143 ha

Värdekriterier: B K N Z s

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett större myrkomplex beläget på gränsen mellan Örkelljunga och Hässleholms kommuner. Myren inbegriper flera relativt öppna mosseplan och kärrdråg, medan slutna skogar växer i kantzonerna samt på fastare mark intill. I de blötare drågen påträffas arter som ängsull, flaskstarr och myrlilja, men även vitag och rundsileshår växer här. På torrare partier växer tuvull och risväxter av ordinärt slag. Inslag med utbildade höljor finns på något ställe. I gränsen mellan fastmark och lagg finns en lokal med spindelblomster. På Hässleholmsidan finns botaniska sällsyntheter i form av mossnycklar och myggblomster. Fågelarter som ses och hörs i anslutning

till mossen är bl a tjäder, spillkråka, nattskärna och korp. Kantmarkerna är mestadels tallbeväxta med björkinslag. Granbestånd finns på fastmarksbitar intill mossen och här har i flertal fall aktivt skogsbruk bedrivits. *Källa: 1, 5*

Diken och skogsvägar finns framförallt i de västra delarna, medan kraftledningar tvärrar på mitten. Fäje myr avvattnas dels via Pinnån till Rönne å, dels via Vårsjön till Helge å.

Befintliga planer och skydd

Myren finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2).

Förslag till skydd och skötsel

De myrholmar som fortfarande har naturliga trädslag undantas från skogsbruk. Närmast mossen bör en zon på 15-20 m lämnas fri från skogsbruksingrepp.

27 VÄRSJÖ/STENSMYR

By: Sjöholma
Vårsjö

Ek.karta: 3D8a Slättsjö
3D8b Änglarp
3D9a Vårsjö
3D9b Bjärabygget

Areal: 870 ha (varav
280 ha sjö)

Värdekriterier: B K N Z *l m s*

Naturvärdeklass: 1 (2, 3)

Beskrivning

Ett stort och mångskiftande natur- och kulturlandskap beläget kring Vårsjön och Stensmyr. Området innehåller flera värdefulla naturtyper. Både Vårsjön och Stensmyr med omgivning är klassade som riksintressen.

Kulturlandskapet

Vårsjö by är en gammal kulturbygd, vackert belägen intill nordvästra delen av Vårsjön. Här finns kulturhistoriska spår i form av terrasserade åkrar, ganska rikligt med stengärdsgårdar och lövträdsholmar. Betade skogspartier förekommer ner mot sjöstranden och ute på Landön. Byn genomförde laga skifte i slutet på 1830-talet. Hästhagen som ligger på nordöstra sidan av sjön är en gård som flyttades ut från Vårsjö by vid detta skifte. Den här gården hyser ett småskaligt och varierat odlingslandskap alldeles intill sjöstranden.

Vårsjön

Beträffande beskrivning av Vårsjön hänvisas till sjökapitlet (sid 49-51).

Skogar

Utmed långa sträckor av Vårsjöns stränder växer skyddsvärd skog. Bl a längs västra stranden finns områden som bör uppmärksammas. Här uppträder hedartade skogar med skiftande ålder och trädslag, rena granskogar förekommer liksom blandskogar med tall, björk, gran etc. På flera

håll växer grova tallar nära stranden och på något ställe syns stormskadad skog med mycket rotvältor. Vid Linhultet i sydväst ligger ett särpräglad skogsparti gränsande till en mosse. Skogen domineras här av bok i olika ålder och grovlek, men även ek, tall och björk förekommer. Speciellt i skogspartiets västra del finns ett flertal grova högstubbar och lågor. Genom uppkomsten av högstubbar har också gläntor skapats. Här har en detaljerad insektsinventering genomförts, vilken visar på en mycket intressant och skyddsvärd artsammansättning. Sju av de påträffade arterna finns upptagna på rödlistan över hotade arter. Vid nyckelbiotopinventering har bl a gammelgranslav *Lecanactis abietina*, gulnål *Chaenotheca brachypoda* och havstulpanlav *Thelotrema lepadinum* påträffats och två nyckelbiotoper har avgränsats.

Stensmyr

Ett större myrkomplex med både öppna och skogbevuxna mosseytor. En tjärn ligger centralt i mossen och därifrån utgår flera kärrdråg i olika riktningar. I dessa dråg växer rikligt med ängsull, myrlilja, rosling, klockljung och blåtåtel. Just intill tjärnen finns tråd- och flaskstarr. Öppna laggkärr framträder speciellt i södra och sydöstra myrkomplexet. Flera myrholmar uppträder i området, bl a intill tjärnen. Tall och björk dominerar i kanten av mossen. Fågellivet är rikt. Av arterna kan nämnas orre, trana, tofsvipa, tofsmes, kattuggla och pärluggla.

Dike och torvgravar finns, speciellt i söder. Myren, som delvis ligger i Hässleholms kommun, avvattnas via bäckar och mindre åar till Helge å.

Källa: 3, 4

Befintliga planer och skydd

Både Vårsjön och Stensmyr har klassats som riksintresse för naturvård. Vårsjön - Vårsjö (N2, K) och Stensmyr (N1) finns upptagna i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram. Kultur-markerna kring Vårsjö är uppförda i länets bevarandeprogram. Större delen av området beaktas också i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Stensmyr föreslås bli naturreservat där en särskild utredning får utvisa var gränsdragningen mot omgivande skogsmark bör dras. Generellt sett är det viktigt att fastmarksholmar och en zon närmast myrkanten undantas från skogsbruk.

Kulturlandskapet

Det är av stor vikt att kulturlandskapet kring Vårsjö by hålls öppet med bevarande av den äldre strukturen. Särskilda insatser kan krävas för att behålla den terrasserade åkermarken hävdad och öppen. De lövdungar och trädriddåer som bryter av den öppna marken bevaras i möjligaste mån. Här är det också önskvärt att en del äldre ädellövträd får stå kvar och utvecklas fritt.

Skogar

Skogen på holmarna i sjön lämnas för fri utveckling och en remsa på ca 20 - 50 m intill själva sjön undantas från rationellt skogsbruk. Det innebär att någon form av plockhuggning tillämpas samt att död ved liksom gamla och grova träd sparas. Det är också viktigt att säkra tillgången på åldriga träd för framtiden.

Den värdefulla insektslokalen i sydväst föreslås få någon form av skydd, kanske kan biotopskydd vara lämpligt. Speciella skötselinsatser bör också utföras enligt Michael Sörenssons förslag (Sörensson, 1994). Förutom att befintliga träd även i fortsättningen får utvecklas fritt bör man också försöka att trygga den framtida tillgången på död ved. Detta görs enklast genom att man i biotopskyddet även inkluderar en del angränsande skog som då kan användas som "vedresurs". Således bör en del av gran-lövblandskogen, myrslagen och även alkärret ingå i ett sådant biotopskyddat område. Vill man ha kvar en mera varierad faunatyp som innehåller både solälskande och skuggföredragande arter, bör man hålla efter vissa partier av det uppväxande slyet och kanske fälla några granar och björkar i den södra kanten.

28 MYR SV SJÖHOLMA

By: Lärkesholm

Ek.karta: 3D8a Slättsjö

Areal: 34 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett våtmarkskomplex beläget söder om Vårsjön, intill vägen mellan Sjöholma och Slättsjö. Växlingar förekommer mellan öppna mosseytor, dråg och mer talldominerad skog. Det är ofta tallsumpskog av varierad höjd som växer i området. Men ibland finns inslag av något grövre tallar och då i regel kopplat till förekomsten av moränkullar, med inslag av större stenblock. På dessa mindre fastmarksöar växer förutom tall också en del björk. Talrika dråg med växlande utseende innehåller arter som myrlilja, ängsull, flaskstarr, klockljung, tranbär m m. Ett mer traditionellt mosseplan finns i sydost, vari endast lägre tallar orkar hålla sig vid liv. Tjäder vistas i området.

Myren avvattnas norrut till Vårsjön och söderut via bäckar till Lärkesholmssjön.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarksöar undantas från skogsbruk.

29 JÄLLA

By: Jälla

Lärkesholm

Ek.karta: 3D8a Slättsjö

Areal: 34 ha

Värdekriterier: B

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett par kilometer öster om Åsljunga samhälle ligger ett höjdområde med intressanta sluttningar mot väster och nordväst. I den sydvästra delen finns ett brant, blockrikt parti med berg i dagen. Sluttningarna är till stora delar beklädda med bokskog men även avenbok, asp, björk och hassel är företrädade. Högstubbar och nedfallna stammar finns på en del håll. Uppe på det mer flacka höjdområdet har granbestånd planterats i olika omgångar. Här uppe finns också ett större bestånd med fuktskog bestående av björk, al och tall. Skyddsvärda växter förekommer på några ställen, dels i sydväst med arter som skärmstarr, dvärghäxört och skogsstjärnblomma, dels i bokskogssluttningen i norr med bl a skärmstarr, stor häxört och rankstarr. Under vår och försommar kan man bl a höra skogsduva i området. Vid en nyckelbiotopsinventering hittades flera skyddsvärda lavararter som bokkantlav *Lecanora glabrata*, bokvårtlav *Pyrenula nitida*, liten ädellav *Catinaria laureri* och lunglav *Lobaria pulmonaria*. Skogsvårdsstyrelsen har avgränsat två nyckelbiotoper i området. *Källa: 1, 3*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Granbestånden bör på sikt omföras till löv. I de brantare partierna och i närheten av berg i dagen bör lövbestånden få utvecklas fritt, liksom vid det område i norr där två bäckar rinner fram (se markering på kartan). Från dessa lövbestånd bör gran röjas bort.

30 JÄLLA SJÖ

By: Jälla
Åsljunga

Ek.karta: 3D8a Slättsjö

Areal: 8,0 ha

Värdekriterier: Z

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett sankt område med Pinnån som genomrinnande vattendrag, beläget utmed E4:an ett par kilometer öster om Åsljunga. Området utgör den centrala delen av den redan på slutet av 1800-talet sänkta Jälla sjö. Vegetationsmässigt domineras den f d sjöbotten av arter som flaskstarr, sjöfräken och bredkaveldun. Men även åtskilliga andra arter är vanligt förekommande som kärrsilja, kråklöver, topplösa, fackelblomster, hundstarr, brunven och mannagräs. Olika viden finns framförallt i sydväst och ofta finns aldominerade trädriddar utmed ån. Under sångsvanens flyttningstid kan ofta ansamlingar på 30-100 svanar ses ligga i det översvämmade området. Enkelbeckasin och tofsvipa lär häcka här under försommaren och gäss av olika slag ses ofta. Under vissa skeden av 1900-talets första hälft har vegetationen i området slagits och tagits till vara. Det var s k sidvallslätter som här genomfördes.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Förbud mot igenfyllning av sankmarken.

31 LÄRKESHOLM

By: Lärkesholm

Ek.karta: 3C8j Ö. Spång
3D8a Slättsjö

Areal: 356 ha (varav
95 ha sjö)

Värdekriterier: B N Z *klrf*

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Området kring Lärkesholmssjöarna har en varierad natur med kulturmarker och skiftande skogsmarker. Väg 108 mellan Åsljunga och Bälinge passerar genom den östra delen av området. Markerna närmast sjöarna består av isälvsavlagringar med flera exempel på åsbildningar, kullar och isgropar. Det smala näset mellan Lillsjön och Lärkesholmssjön utgörs just av en rullstensås. Relativt markerade skogsbevuxna sluttningar finns norr om sjöarna.

Kulturmark

Odlingsmarker av hög ålder finns i det öppna landskap som omger sjöarna, speciellt söder om Lärkesholmssjön. Rikligt med stengårdsgårdar och odlingsrösen som ibland lagts i bredare strängar finns exempelvis öster om gårdarna vid Källstorp. Dessa lämningar vittnar om att markerna har brukats under mycket lång tid, i alla fall sedan tidig medeltid. Terrasserade åkrar i angränsande skogsparti är ytterligare bevis på äldre odling. Betade lövträdsdungar, ofta bestående av ek och ibland med inslag av lind, ses på flera håll. I ett sådant område, nära Vångamöllan, växer bl a brun nållav *Chaenotheca phaeocephala*. Söder om Lärka Sjöhult finns åtskilliga grova ekar och några andra äldre lövträd utspridda i odlingslandskapet. Även intill Lärkesholmssjöns nordöstra spets finns ett flertal åldriga lövträd, bl a flera grova ekar där matt pricklav *Arthonia pruinata* påträffats. Små fläckar med naturbetesmark har bevarats och en del ängs- och hagmarksväxter finns bl a utmed de stensträngar som tidigare nämnts.

Fiskodling på Lärkesholm har medeltida anor och på 1700-talet anlades ett stort antal dammar under von Liewens ledning. Carl von Linné skriver i sin Skånska resa 1749 att dammarna vid Lärkesholm "*sågos här flere och vidlöftigare än på någor annor ort*". Dammsystemet låg på markerna norr om Lärkesholms gård, som på den här tiden bestod av "*kala ljungbackar... och dällder med kärr, pussar och myror, som det eländigaste land i världen*". Här hade ett 50-tal dammar grävts ut och förbundits med kanaler (1984, Bringeus & Forsell). Idag är de flesta av de forna dammbottnarna trädbevuxna, ofta med lövträd, medan omgivande backar är gran-bevuxna.

Sjöar

Se sjöavsnittet (sid 74-76).

Skogar

Området mellan sjöarna och vägen på norra sidan är ett starkt kuperat parti med åsar, kullar och grytor. Bokskogen avlöses ibland av granbestånd i olika åldrar. Ek växer på en del ställen, även planterad. Björk och al finns i anslutning till blötare partier. En del större träd ses bl a i väggkanten, varvid några fina högstubbar kan noteras. Tallinslag finns på udden ute i stora sjön. Även i höjdslutningen norr om vägen finns omväxlande bok- och barrskogar. Här går strövstigar fram som har förbindelse med Åsljungasjön. Floran i skogarna är oftast artfattig men inslag av mer skyddsvärda växter finns framför allt i några fuktdråg. Här växer bl a skogsbräsa, dvärghäxört, gullpudra, skärmstarr och springkorn. Inom området finns också kommunens enda kända förekomst av gulplister.

Markerna söder om sjöarna omfattar både löv- och barrskogar. Bok- och ekbestånd dominerar i regel närmast vattnet, medan områdena omedelbart söder om åkrarna mestadels är granbevuxna. Intill Vångamöllan, sydost om stora sjön, finns dels en damm, dels en busk- och vegetationsrik bäcksträcka från vägen ner till sjön. Tillsammans med al växer här en hel del hägg och olvon utmed bäcken. Enstaka smörbollor minner om en tid med öppnare marker. Även kransrams har noterats i den skyddsvärda miljön.

Flyet

Detta våtmarksområde utmed Lärkesholmsån utgör en viktig lokal för framförallt fågellivet. Sångsvanar ses här under flyttning, medan grågåsen sen länge hört till häckfåglarna. Andra arter som troligen häckar eller har häckat i området är enkelbeckasin, vattenrall, rörsångare och sävsparv. Törnskatan trivs i de uppväxande buskagen. De stora ytorna är framförallt bevuxna med bladvass, som ibland blir helt allennarådande, och med högstarrvegetation. Tråd-, flask- och bunkestarr växer tillsammans med kråklöver, vattenklöver, åkermynta, strandklo, kärrsilja, topplösa, dyfräken m m. Pors växer mot kanterna medan ett område mitt ute i den öppna våtmarken börjar växa igen med al. En fastmarksö är bevuxen med tall och björk. Omgivningarna runt våtmarken är nästan uteslutande granskogsplanterade, men inslag av björk och tall förekommer allra närmast det öppna partiet. Här har sällsynta arter som granbräken och korallrot påträffats.

Fågellivet

Fågellivet i och kring Lärkesholmssjöarna är förhållandevis rikt. Ett 50-tal fågelarter kan inräknas en stilla försommardag. Grågås, storlom, knipa, häger, drill- och skogssnäppa, spillkråka, gröngöling, nötkråka m fl arter häckar i eller i anknytning till området. Även den mindre flugsnappare har gjort häckningsförsök vid något tillfälle.

Källa: 1, 2, 3

Befintliga planer och skydd

Lärkesholmsområdet finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2, K) och kulturlandskapet är upptaget i länets bevarandeprogram. Området finns även omnämnt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Hävden av det öppna, oftast småbrutna odlingslandskapet ges stor prioritet. Gödsling av betesmarker måste ske med försiktighet och helt undvikas intill sjöarna, stensträngarna och vid marker med naturlig grässvål. Grova och storkroniga hagmarksträd av ek och lind gynnas.

Det är viktigt att skogarna sköts med stor hänsyn till natur- och kulturmiljövården. Generellt bör lövandelen öka på granens bekostnad. Särskilt i områdena närmast sjöarna och intill den öppna kulturmarken föreslås en sådan omföring. Bevarandet och framtagandet av äldre träd och trädbestånd är av stor vikt. Sådana möjligheter finns bl a på flera ställen nära sjöarna, exempelvis norr om Lillsjön. Det nu i stort granbevuxna ås-, höjd- och gropområdet i nordost bör på sikt omföras till skogar med dominans av tall och bok.

32 SÖDER ÅSLJUNGASJÖN

By: Åsljunga

Ek.karta: 3C 8j Ö. Spång

Areal: 8,5 ha

Värdekriterier: N B

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

På nordslutningen ner mot Åsljungasjön finns ett olikåldrigt ädellövskogsområde, huvudsakligen bestående av bok och i någon mån ek. Mycket av skogen är relativt ung men på några ställen finns inslag av grova, åldriga bokar och några lågor. En del av de gamla bokarna har vida kronor och innehåller död eller döende ved med tickor. Skogen har glest utvecklade fältvegetation och stora ytor täcks av endast lövförna. Mestadels består florans arter, medan ekbräken, liljekonvalj och vildkaprifol visar på något näringsrikare förhållanden. Myskmadra och hässlebrodd kan ses i den övre delen av slutningen och intill stigen vid sjön finns ett par växtlokaler för långsvingel, skogsbräsma och skogsstjärnblomma. Här finns också ett par lokaler för traktens egen björnbärsart, åsljungabjörnbär. Ett par signalarter bland mossor och lavar har upptäckts i samband med nyckelbiotopinventeringen; det gäller rostfläck *Arthonia vinosa* och klippfrullania *Frullania tamarisci*. Källa: 1, 3

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

De gamla, grova träden lämnas till sk evighetsträd och död ved sparas. På sikt gynnas framtagandet av en stor andel grova lövträdsstammar.

33 ÅSLJUNGAKLIPPAN

By: Västra Spång
Åsljunga

Ek.karta: 3C8j Ö. Spång

Areal: 76 ha

Värdekriterier: B G N r

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett stort sammanhängande bokskogsområde på Hallandsåsens sydsluttning, strax väster Åsljunga samhälle. Här finns ett visst inslag med avenbok och fältskiktet är hedartat. Lågor och högstubbar med tickor förekommer sparsamt. På flera ställen finns våta sänkor med albestånd. Stora delar är småkuperade och den nordöstra delen är kraftigt kuperad med inslag av klippbranter. I den branta sluttningen ner mot E4:an rinner småbäckar fram genom fuktiga stråk och i nordost finns en mindre ravin. De fuktiga stråken innehåller intressanta växter som skärmstarr och dvärghäxört och ravinen har en rik ormbunksflora bl a med kambräken, lundbräken och nordbräken samt den hotade arten bergbräken. Vid foten av sluttningen ligger ett litet kärr som bl a hyser skogsbräsa och dvärghäxört. På en grov, döende bok, invid en skogsbilväg nära E4:an, finns flera skyddsvärda lavar, bl a de rödlistade arterna rosa lundlav *Bacidia rosella*, bokkantlav *Lecanora glabrata* och bokvårtlav *Pyrenula nitida*. Källa: 1, 3

Vid Åsljungaklippan, som är områdets högsta punkt (161,9 m ö h) och lätt tillgänglig från norr, har man milsvid utsikt åt väst och sydväst med Hjälmsjön och Pinnådalen i förgrunden och Söderåsen i fonden. Stora delar av skogen är också vandrarvänlig och innehåller anlagda ströv- och naturstiggar.

Flera granplanterade bestånd finns insprängda och några skogsvägar går genom området. Vid Åsljungaklippan fanns tidigare en skidbacke. Denna är nu igenväxande med lövsly.

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området bör få formellt skydd för friluftsmiljön. Skötseln av skogsmarken bör ske med hänsyn till friluftslivet och områdets naturvärden. Härvid ska särskild hänsyn tas till de fuktiga stråken med småbäckar och sänkorna med alkärr. För ravinen i nordost föreslås någon form av biotopskydd. I bokskogen utses lämpligen ett flertal träd till ”evighetsträd”. Bestånden med gran omförs på sikt till bok.

34 PINNÅN/SPINNERIET

By: Västra Spång
Åsljunga
Östra Spång

Ek.karta: 3C8j Ö. Spång

Areal: 37 ha

Värdekriterier: B N

Naturvärdesklass: 2

Beskrivning

Intill Pinnån i Östra och Västra Spång ligger ett värdefullt område som till stora delar består av ädellövskog och alkärr. Längs den här sträckan bildar Pinnån ett nätverk av förgreningar, vilket har gett upphov till ett säreget landskap. Där åfåran förgrenas finns ett fint alkärr med betydande inslag av ask. Den här delen ger ett orört intryck och innehåller en del döda träd, lågor och boträd. Alkärrret har en rik flora med arter som ormbär, gullpudra, småvänderot, kambräken, safsa och brunstarr. Väster om alkärrret finns idag en ädellövskog sammansatt av ek, avenbok och bok med hassel i buskskiktet. De många stenrösen vittnar om förekomsten av en tidigare kulturmark. Detta bekräftas av skifteskartan över Västra Spång från 1840-talet, vilken visar att ängsmark var ett vanligt markslag utmed ån vid den här tiden. En bit öster om den förgrenade åfåran finns översilade sluttningar där ett antal småbäckar letar sig ner mot ån. Här växer bl a gullpudra, dvärghäxört samt den rödlistade dunmossan *Trichocolea tomentella*. Skogsdelen består i övrigt av bok- och granbestånd samt blandskog. En fågelart som ofta ses utmed ån är forsärlan. Området är vackert beläget nära cykelleden mellan Örkelljunga och Åsljunga och i den norra delen finns lämningar efter ett gammalt spinneri.

F d Sörsjön ligger utmed Pinnån i östra delen av området. Här fanns tidigare en grund sjö som dikades ut i samband med ett avvattningsföretag, då vattennivån för hela systemet sänktes. Våtmarksområdet är långsamt igenväxande med vide, björk och al. Dominansen i fältskiktet växlar mellan framförallt jättegröe, bunkestarr och bladvass, men även arter som kråklöver, vattenklöver, kabbleka, hästsvans och sjöranunkel påträffas i området. Längst i SV finns några igen-växande f d åkrar/fuktängar men det är framförallt lövskog som kantar detta öppna område. Sångsvan kan ibland ses i de översvämmade markerna och arter som häger och enkelbeckasin ses även under häckningstid. *Källa: 1, 3*

Befintliga planer och skydd

Spinneriet finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området bör skyddas genom naturvårdsförordnande. Dikningar eller andra vattenföretag får inte genomföras i eller närmast uppströms området. Alkärrret bör lämnas för fri utveckling och övrig lövskog skötas med stor försiktighet. Området är mycket känsligt för markskador.

35 SPÅNGABYGGET

By: Västra Spång

Ek.karta: 3C8j Ö. Spång

Areal: 48 ha

Värdekriterier: B K N k

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett kombinerat natur- och kulturområde beläget på Hallandsåsens sydsluttning mellan Örkelljunga och Åsljunga. Kulturlandskapet är småskaligt och består huvudsakligen av betade f d

åkrar och skogslyckor. I den östra delen finns en blandskog med fuktig, översilad mark. Stora delar av detta område har tidigare använts som slåttermark, s k sidvallsäng, och i någon del pågick ängsbruket fram till andra världskriget. Sedan hävden upphörde har den gamla ängsmarken vuxit igen med framför allt björk, al och tall. Ett mindre parti har dock bevarats mera öppet och här började Örkeljunga Fältbiologer 1991 att röja och återuppta slåtter-hävden. Den översilade marken i kombination med slåttertraditionen har gett upphov till en säregen flora med flera sällsynta arter. Här kan man hitta exempelvis loppstarr, ängsstarr, nålstarr, darrgräs, tätört, gräsull, tagelsäv och granspira. Längst i sydost finns ett fint alkärr som bl a hyser granbräken, grönvit nattviol, bäckbräsma och taggstarr. Även längst i väster ses fina lövkärrspartier med en genomrinnande bäck. *Källa: 1*

Under skiftetiden (1840-talet) bestod området till ganska stora delar av ängsmark, samt av några mindre åkerlyckor.

Befintliga planer och skydd

Delar av området är upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2), länets bevarandeprogram och kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Skogsskötseln i de våta lövkärrspartierna måste utföras med stor försiktighet. Skogen runt sidvallsängen samt alkärrret söder därom (streckmarkerade på kartan) lämnas för fri utveckling. Det är av största vikt att hävden på kulturmarken upprätthålls och att avtal med berörda markägare tecknas. Sidvallsängen slås lämpligen med lie i augusti månad.

36 ÖSTRA RINGARP

By: Östra Ringarp

Ek.karta: 3C8j Ö. Spång

Areal: 10 ha

Värdekriterier: N r

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Vid Hjälm sjöns sydöstra strand ligger ett skogsområde som helt domineras av bok, men det förekommer även mindre inslag med björk, al, ek, tall och gran. Isälvsmaterial bygger upp området som är ganska kuperat. En mindre bäck och en damm finns i norra kanten. Vid bäcken påträffas skogsbingel och klotpyrola växer nära intill. I övrigt förekommer det en hedartad vegetation i det av boklöv dominerande marktäcket. Harsyra, ekorrhår, vårfryle, skogsstjärna och kruståtel är de arter som oftast syns. I området öster om vägen finns bl a förekomst av lunglav *Lobaria pulmonaria*. Spillkråka och skogsduva har observerats i bokskogen under häckningstid.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Strandnära partier undantas från kalhyggesbruk. Fuktstråk lämnas fria från skogsbruk. Högstubbar lämnas orörda. Ett flertal trädindivider sparas för fri utveckling och får stå kvar som "evighetsträd".

37 SONNARPSBACKEN

By: Skogen
Örkelljunga

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga
3C8j Ö. Spång

Areal: 80 ha

Värdekriterier: N r

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett tätortsnära skogsområde på Hallandsåsens sydsluttning som till stora delar består av hedbokskog. Skogen fungerar bl a som motions- och rekreationsområde. Ett centralt område är bevuxet med gran, men det finns också mindre våtmarkspartier med al och björk. Ett par mindre bäckar drar ner över sluttningen och ett speciellt artrikt fuktstråk påträffas i öster med arter som gullpudra, stinksyska, dvärghäxört och skärmstarr. I skogarna finns inslag med döda träd, "ticketräd". Skogsduva, nötväcka, stenknäck, större hackspett m fl fågelarter kan ses i området.

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i kommunens översiktsplan (1991).

.

Förslag till skydd och skötsel

På sikt bör en detalj- och skötselplan upprättas över området. Vid markernas framtida skötsel måste bl a deras friluftsvärden beaktas. Efterhand ska en överföring av gran till löv ske och någon del av bokskogen ska lämnas för fri utveckling. Ingen bebyggelse ska tillåtas i området.

38 PINNÅN/BRUKET

By: Västra Ringarp
Örkelljunga

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga
3C8j Ö. Spång

Areal: 24 ha

Värdekriterier: B K N Z r m

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett långsträckt område intill Örkelljunga tätort, längs med Pinnåns dalgång. Kulturmarker varierar med skogspartier längs den i huvudsak opåverkade åsträckan. Två äldre dammar finns dock längs vattendraget. Kulturmarken har i alla fall sedan skiftet (1837) innefattat slätterområden i form av sidvallar. Slätter bedrevs också, av ideella krafter, i vissa områden under åren

1979-1990. Mellanliggande partier med ogödslade betesmarker innehåller en artrik flora med bl a granspira, jungfru Marie nycklar, krussilja, darrgräs, ängsstarr och jungfrulin.

Nedströms kvarndammarna är åfåran ursprunglig och opåverkad. Den slingrar sig fram i flera armar och vid dess stränder växer på flera håll den ståtliga safsan.

Intill ån finns mestadels en trädrik vegetation med en örtrik flora. Arter som påträffas är storrams, kransrams, grönvit nattviol, tvåblad, brunstarr och vätteros. Mer hedskogsbetonad flora finns i vissa skogsbackar med bok och ek som dominanter.

Fågellivet är väl undersökt och åtskilliga tättingar häckar i området. Häckfågeltaxeringar av Björn Herrlund, Örkelljunga visar på att sångare som svarthätta, trädgårdssångare, näktergal och lövsångare förekommer i området liksom ofta mindre hackspett, nötväcka och trädkryp. Även försärlan syns under häckningstid medan strömstaren nyttjar det porlande vattnet på vintern. Uttern fanns förr i området men den har inte setts de sista 20 åren. Åsträckan har fina lekplatser för stationär öring.

Möjligheten att utnyttja området som ett attraktivt strövområde förstärker dess skyddsvärde. Kombinationen intressant kulturmark, spännande skog, rik flora och en relativt opåverkad åfåra förhöjer rekreativvärdena. *Källa: 1*

Befintliga planer och skydd

Området är upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2) och i länets bevarandeprogram. Det finns beskrivet i kommunens översiktsplan (1991) och är dessutom reglerat som "Rekreations- och naturområde" (Rn) i detaljplan.

Förslag till skydd och skötsel

För att ge området ett starkare skydd kan naturvårdsförordnande användas. Av yttersta vikt är att hävden upprätthålls på kulturmarken. Vidare bör framtagandet och bevarandet av döda och äldre träd gynnas. Nuvarande skötselplan bör aktualiseras.

39 RÄVAHALLA

By: Ekholm
Västra Ringarp

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga

Areal: 46 ha

Värdekriterier: B r

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett skogsdominerat område strax söder om Örkelljunga samhälle, i norr tangerat av Pinnån. Närheten till samhället gör Rävahalla extra värdefullt som både natur- och rekreativområde. Området är kuperat och på några ställen finns berg i dagen samt klipp- och rasbranter. Andelen lövskog med framförallt ek och bok är stor. Alskog finns i blötare och översilade marker, ibland med inslag av ask eller hassel. Vegetationen är i det stora hela betingad av en näringsfattig

jordart, men arter som blåsippra, ormbär och hässlebrodd visar på inflytande från en vittrande diabasgång. Även andra skyddsvärda arter som dvärghäxört, gullpudra, skärm-starr och rankstarr påträffas i området. Lunglaven *Lobaria pulmonaria* och den rödlistade bokvårtlaven *Pyrenula nitida* växer på en grov bokstam intill höjdpartiet i nordväst. Vid bergbranten österut finns några gamla ädellövträd och inslag med död ved. Här växer också bokvårtlav samt havstulpanlav *Thelotrema lepadinum*. I den översilade och mycket blöta sluttningen intill växer den rödlistade dunmossan *Trichocolea tomentella*. Granbestånd finns insprängda på olika håll, bl a ett yngre granbestånd intill branten i nordost. Närmast ån finns hävdad kulturmark. *Källa: 1, 3*

En skogsväg går genom större delen av området och ett par mindre diken förekommer.

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området bör på sikt detaljplanläggas. Ett natur- och rekreationsanpassat skogsbruk bör tillämpas, varvid speciell hänsyn ska tas till skyddsvärd flora. Blöta områden, bergbranten i öster samt branta höjdparter i övrigt bör lämnas orörda. Vid bergbranten i öster är det dessutom viktigt att plocka bort granar närmast bergssidan och istället gynna lövträd. Nuvarande lövskog bevaras, medan granbestånden på sikt omförs till löv.

40 TURABYGGET

By: Ljungaskog
Turabygget

Ek.karta: 3C8i Örkejlunga

Areal: 45 ha

Värdekriterier: N B

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett lövskogsdominerat område på en ganska brant sydsluttning av Hallandsåsen. Det trädslag som förekommer talrikast är boken, men det finns även al, avenbok och björk. Graninslag finns på flera håll och har i något fall nyss avverkats. Förutom ordinära växter finns även mer skyddsvärda arter som vätteros, blåsippra och klockpyrola. I fuktigare drag växer bl a skärmstarr, dvärg- och mellanhäxört. *Källa: 1*

Detta är ett tätortsnära område med möjligheter för rekreation. Dels i ett avlångt, smalt område söder om E4:an, dels i det större området strax norr om vägen.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Området undantas från framtida bebyggelse. Försiktighet i skogsskötseln krävs framförallt i fuktstråken. Ett lämpligt område undantas från skogsbruk och får utveckla sig till gammal-skog.

41 LJUNGASKOG

By: Ljungaskog

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr
3C8i Örkelljunga

Areal: 8,0 ha

Värdekriterier: N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett område med al- och blandlövskog ca 1 km norr om gårdarna i Ljungaskog. I området ingår upprinnelsen till en mindre bäck vars lopp sedan fortsätter söderut. Området är alrikt och inbegriper partier med socklar, men också blandlövskog i en svagt sluttande terräng. En frodig växtlighet finns bland alarna, framförallt i form av ormbunkar som maj-, hult- och lundbräken. I nordost finns ett mer blandskogsartat parti med bok, björk, ek, tall och döda enar. Skogen är olikåldrig och innehåller en del lågor och högstubbar.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Området lämnas för fri utveckling, i alla fall i de blötaste alpartierna. Biotopskydd kan vara en lämplig skyddsform.

42 PERSKÖP

By: Persköp

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr

Areal: 14 ha

Värdekriterier: B G N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett småskaligt kulturlandskap beläget i sydvästra delen av Persköp, vari smala långsträckta åkrar ligger tillsammans med lövskogsklädda åssträckningar. Det är alltså isälvsavlagringar som utgör underlaget för växtligheten. Bok dominerar i skogen, men det finns även inslag av större ekar. Enstaka högstubbar syns på några håll. Den hedartade vegetationen inbegriper arter som kruståtel, piprör, liljekonvalj och klotpyrola. Intressanta fågelarter som kan höras i området är skogsduva och spillkråka. Den öppna kulturmarken används oftast som slåttervall eller betesmark. På en öppen slänt intill åkermarken finns ett mindre parti med ogödslad grässvål där

skyddsvärda arter som backsippa och backstarr växer. En mindre brukningsväg går genom området. *Källa: 1*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Det är av stor vikt att kulturmarkerna brukas även i framtiden. Vid skogsskötsel sparas äldre träd och högstubbar. Gammelträd av exempelvis fristående ek är extra eftersträvänsvärt.

43 MOSSE S PERSKÖP

By: Eket
Persköp
Sjunkamossa

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 35 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Mossen söder om Persköp, nära gränsen till Ängelholms kommun, är svagt välvd och stora delar är bevuxna med tall och björk. Bitvis står småträden ganska tätt, men i nordöstra och södra delen av området finns större, öppnare partier. Fältskiktet består huvudsakligen av ristuvevegetation där ljung och tuvull dominerar. I den södra delen förekommer dock en del höljor med inslag av vitag, små- och rundsileshår. I öster ligger ett brett laggkärr och här finns också en markant nivåskillnad mot mosseplanet. Laggkärret domineras av flaskstarr, vatten-klöver och blåtåtel med inslag av ängsull, myrlilja och dystarr. Skogsbestånd med bl a bok och gran omger mossen. Fågelarter som iakttagits i anslutning till mossen är orre, nötkråka och tofsmes. *Källa: 5*

Äldre, mindre diken förekommer på flera håll och i den nordöstra delen ses spår av gammal torvtäkt. Mossen dräneras via bäckar, som rinner vidare mot Rönne å.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarken närmast intill mossen bör undantas från skogsbruk. Själva mossen lämnas för fri utveckling.

44 VÄSTRARP

By: Västrarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 7,0 ha

Värdekriterier: G

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett måttligt kuperat skogsområde med höjdsträckning i form av en rullstensås, beläget i Västrarp norr om E4:an. Större delen av området är lövskogsdominerat, oftast med ek som framträdande trädslag. I anslutning till den bäck som rinner fram i sydväst finns ett ganska artrikt alkärr med bl a grönvit nattviol, kärrfibbla, flädervänderot och kabbleka. På själva åsen växer främst ek, men även bok, björk och avenbok. Något parti av åsen är bevuxet med planterad gran. Uppe på åsen finns en långsträckt, inbyggd gårdsgård i form av ett vallagärde.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Ett naturvårdsanpassat skogsbruk bedrivs varvid alstråket bevaras och åsryggen med den gamla gårdsgården undantas från skogsmaskinkörning. Granen omföres på sikt till lövskog. Äldre individer av ek och bok sparas som evighetsträd.

45 RYA

By: Rya

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 53 ha

Värdekriterier: B k

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett skogs- och odlingslandskap beläget i Rya by, intill Rya kyrkoruin. Markerna är små-kuperade och omväxlande med lövdungar, björkhagar, öppna lyckor och värdefulla bryn.

Odlingslandskapet är småskaligt och innehåller stenrösen och ett flertal fina stengårdsgårdar. Skifteskartan från 1820-talet visar på omväxlande åker, äng och skogbevuxna kullar. Vissa partier av dessa marker var även på den gamla ekonomiska kartan (1925-27) markerade som slättermark, hårdvall. Nära Rya gård, i golfbanans utkant, finns några grässlänter med flera skyddsvärda växter. Backsippa, backglim och backstarr växer i norr medan smörbollor och grönvit nattviol ses i söder. Ekbackar uppbyggda av isälvsmaterial finns i området och de har i några delar ett väl utvecklat buskskikt med bl a hassel, hägg, rönn och olvon. I ekbackarna förekommer också en värdefull flora, främst längs en markerad diabasgång, med arter som blåsippa, getrams och lundstarr. I en ljusöppen sluttning nära banvallen växer bl a blodnäva, backglim och brudbröd. Raklosta växer i en annan ekbacke. Förutom ek förekommer även bok

och avenbok i lövskogarna. Inom området finns också planterade granbestånd varav flertalet växer på tidigare åkermark. *Källa: 1*

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (K) och odlingslandskapet uppmärksammas i länsstyrelsens bevarandeprogram. Delar av området finns dessutom med i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Det är av största vikt att hävden upprätthålls på den öppna kulturmarken. På de värdefulla ekbackarna måste ett naturvårdsanpassat skogsbruk tillämpas. Granskogarna omförs på sikt till ek-/lövskogar.

Sammantaget finns goda möjligheter att tillsammans med Ingeborrarsområdet skapa ett större, varierat natur- och kulturlandskap.

46 INGEBORRARP

By: Ingeborrarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 33 ha

Värdekriterier: B K N Z *kr*

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett småkuperat och omväxlande kulturlandskap med såväl botaniska, zoologiska som kulturhistoriska värden. Stora delar av området har under lång tid nyttjats som åker-, ängs- eller betesmark. Genom området löper näringsrika diabasstråk vilket ger förutsättningar för en rik flora i både skogsdungar och betesmarker. Området innehåller en hel del isälvsavlagringar.

Skogsdungarna domineras av ädellövträd som ek, ask, lind och avenbok. De hyser en spännande kärlväxtflora med bl a blåsippan, vispstarr, underviol, skogstry, vätteros och stor blåklocka. De yngre granskogsbestånden i norr och öster är däremot mer ensartade.

De öppna markerna innehåller kulturhistoriska lämningar i form av linbastu, fägata och odlingsrösen. Här finns också några partier med ogödslad naturbetesmark som rymmer flera olika vegetationstyper med skyddsvärda kärlväxter. På näringsfattiga gräshedsmarker hittar man bl a slättegubbe, bockrot, knägräs, borsttåg, granspira och backtimjan. På mera näringsrikt underlag ses bl a jordtistel, ängshavre, ängsskära, ängsruta, rödklint, darrgräs och smörbollor, svinrot, gökblomster, läkevänderot och krussilja. Flera av de senare arterna är slätterindikerande. Åtskilliga fågelarter har påträffats i området. Nämnas kan stenknäck, grå flugsnappare, gårdsmyg, nötväcka, stenskvätta, flera hackspettarter samt kattuggla.

Vid Ingeborrarp ligger också en hembygdsgård med flera bevarandevärda byggnadsminnen - ryggåsstuga, backstuga, skvaltkvarn m m. Örkejljunga hembygdsförening har i flera decennier bedrivit en omfattande kulturverksamhet i området.

Källa: 1

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3, K) liksom i dess bevarandeprogram. Kulturlandskapet vid Ingeborrarp uppmärksammas också i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Ingeborrarsområdet bör få formellt skydd för naturmiljön, naturvårdsförordnande kan vara en lämplig skyddsform.

Av största vikt är att de öppna markerna hålls välhävda. Skogsdungarna behöver en försiktig gallring med jämna mellanrum. Gamla och döda träd ska dock sparas, konkurrerande träd ibland hållas efter. Granbestånden i norr och öster omföres på sikt till lövskog.

47 EKET

By: Eket

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 27 ha

Värdekriterier: N r

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett lövdominerat, svagt-måttligt kuperat skogsområde beläget strax nordväst om Eket. Området utgörs till stora delar av bokskog, ibland med inslag av ek och avenbok. Fuktigare al- och björkpartier finns på ett par olika håll. I nordväst finns ett avlångt, nyligen avverkat och granplanterat område. I anslutning härtill finns planterad ek, lind, fågelbär, björk och lärk. Det centrala området utgörs av en bokbacke med förekomst av grövre bokar, högstubbar och lågor. Fältskiktet i skogen är relativt artfattigt, men en relativt rik förekomst av högstubbar och torrakor skapar goda betingelser för olika vedinsekter. Stengårdsgårdar genomkorsar skogsmarken på flera håll och i bokskogen i nordost finns ett stort antal odlingsrösen. Ett 2,5 km långt motionsspår är till stora delar förlagt till detta tätortsnära område. Utmed detta spår finns ett antal informationsskyltar, där olika trädslag presenteras.

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Området bör detaljplanläggas och omfattas av bebyggelseförbud. Skogsbruket bör bedrivas med stor naturvårdshänsyn. Ek och avenbok gynnas och framtagandet av äldre träd efter-strävas, liksom förekomsten av högstubbar, lågor och torrakor. Höjdpartiet med grövre bok lämnas för fri

utveckling. Framtida förnygring av bokskog bör ske i omgångar så att inte all äldre skog avverkas samtidigt.

48 SV ÅKARP

By: Åkarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 48 ha

Värdekriterier: B 1

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Området är beläget på sluttningen ned mot Pinnån i den sydvästra delen av Åkarps by: Här finns ett ganska småskaligt kulturlandskap omgivet av lövskog. Markerna är starkt till måttligt kuperade och innehåller åsliknande bildningar. Åkrar och betesvallar avbryts av flera löv-dungar men även av gårdsgårdar, en mindre brukningsväg och en bäck med en mindre damm. Skogen domineras på några ställen av bok, men har även inslag av ek, björk och avenbok. I nordost finns ett område med grövre ekar.

I lövdungarna påträffas bl a lindar och bland kärlväxterna kan nämnas liljekonvalj och ängskovall, liksom de något mer ovanliga arterna mattlumner, bergslok, getrams, storrams och hässlebrodd. Utmed åker- och vägrenar hittas bl a backsippa, ängsvädd och slätterfibbla. I ett mindre kärrområde rinner en bäck fram och här finns flera skyddsvärda arter som darrgräs, jungfru Marie nycklar, svinrot och smörbollor. *Källa: 1*

Spillkråka, gröngöling och skogsduva kan höras i området, men även arter som grönsångare, grå flugsnappare, stjärtmes, nötväcka och stare förekommer. Från gården i norr utgår en fägata och delar av en gammal kyrkväg går söderut över markerna.

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Det varierade och småskaliga landskapet bevaras genom att hävden i kulturlandskapet upprätthålls. Lövskogsinriktningen på skogsbruket bibehålls och skötseln bedrivs på ett naturvårdsinriktat sätt. Speciell skötsel föreslås för området med grövre ekar i nordost. De grövre ekarna bevaras, samtidigt som björk- och granuppslag röjs bort. För att på längre sikt få behålla ekkarakteren måste också några yngre ekar få komma upp.

49 ABBORRASJÖMOSSEN

By: Ingeborrarp
Åkarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 95 ha

Värdekriterier: B K N

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Mossen är svagt välvd med ett par gölar och ett i huvudsak tallbevuxet mosseplan. Området, som på den skånska rekognoseringskartan (1812-20) kallas Uggle myr, är beläget söder om vägen mellan Eket och Troedstorp.

Fältskiktet på tallmossen består av tuvull, klockljung, ljung och kråkbär. Hjortron ses här och var. Tallarnas höjd växlar mycket ute på mosseplanet, alltifrån bara några dm till 10-15 m. I något öppnare partier finns inslag av höljor med arter som vitag och småsileshår. Ute på mossen finns ett par fastmarksholmar.

Gölen i norr, Abborrasjön, ligger omgiven av relativt höga tallar. Flaskstarr förekommer ganska rikligt närmast vattenytan, medan arter som dystarr, rundsileshår, vitag och tranbär växer i de mer eller mindre breda gungflypartierna. Granbräken och korallrot växer på östsidan. Lingasjön i sydväst är en idyllisk tjärn där vass, flask- och trådstarr dominerar. På vattenytan förekommer rikligt med olika näckrosor. Den avvikande vegetationen på det större gungflyartade området intill norra sidan av sjön hyser arter som ängsull, rundsileshår och dystarr. *Källa: 1, 5*

Förutom flera tvärande diken finns i väster ett område med äldre torvgravar. En kraftledning korsar i norr. Mossen avvattnas mot väster till Pinnån.

Befintliga planer och skydd

Mossen uppmärksammas i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3).

Förslag till skydd och skötsel

Fastmarksholmarna och en zon närmast mossen bör undantas från skogsbruk. Själva mossen med Abborrasjön och Lingasjön lämnas för fri utveckling.

50 GRYTÅSA

By: Grytåsa

Ek.karta: 3C7h Rya
3C7i Troedstorp

Areal: 60 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Ett stort utmarksområde beläget sydost om Pinnån, vid Grytåsa som under lång tid fått tjäna som betesmark för gårdens husdjur. Under senare år har dock hävden upphört. Detta utmarksbete består framförallt av tallskog med inslag av björk, ek och lite varstans rikligt med enbuskar. Planterade granbestånd av olika ålder finns insprängda på flera ställen.

Området är svagt till tydligt kuperat och olika åsbildningar går fram, speciellt i södra delen. Flinkabäcken rinner fram i södra kanten och mindre våtmarkspartier påträffas på flera håll. Floran är mest av hedskogskaraktär med kruståtel, blåbär, skogsstjärna, stenmåra m fl samt några ovanligare arter som klockpyrola, lopplummer och kambräken. Vid Flinkabäcken finns bitvis en frodig vegetation som bl a innehåller majbräken, hultbräken, kabbleka, småvänderot och kärrfibbla. Kryptogamfloran är relativt riklig, bl a påträffas blomkålssvamp.

Skiftetiden (1830-talet) visar på en öppen utmark med ljunghedar, där mindre slätterkärr fanns insprängda. Grytåsaområdet (Möllers skog) har fortfarande tydliga drag av den tidigare beteshävden. Bl a vittnar enarna om en öppnare, ljusare tid. Goda möjligheter finns att här återskapa en tydligt utbildad betad skog.

Källa: 1

Befintliga planer och skydd

Skogen vid Grytåsa uppmärksammas i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N2), i länets bevarandeprogram samt i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

Det är viktigt att området behålls intakt, eftersom stora sammanhängande skogsbetesmarker idag är ytterst sällsynta. Viktigt är också att beteshävden återupptas snarast samt att viss utglesning av trädskiktet kommer till stånd. De insprängda granbestånden bör också på sikt ersättas med tallblandskog.

51 FLINKA SJÖ

By: Grytåsa
Sjöbygget
Västra Flinka
Östra Flinka

Ek.karta: 3C7i Troedstorp

Areal: 85 ha

Värdekriterier: G N Z

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

Flinka sjö är en igenväxande sjö med förhållandevis rikt fågelliv, belägen ca 3 km sydväst om Örkelljunga samhälle. Sjön sänktes i början på 1920-talet. Under i alla fall de senaste 30 åren har igenväxningen varit omfattande och idag är stora delar av sjön täckt med mattor av bred-

kaveldun, bladvass, sjösäv, sjöfräken m m. Öppen vattenyta finns endast i nordost och denna är under sommarhalvåret beväxt med näckrosor och gäddnate. På flera håll växer täta buskage av viden och närmare fastmarken finns ofta björk och al. Angränsande skogsmark är ibland lövbeväxt, men täta granplanteringar förekommer också på flera håll. Markanta åssträckningar finns strax norr om sjön och ytterligare norrut ligger en i huvudsak tallbeväxt mossedel. Här ses vattenfyllda torvgravar efter tidigare torvtäkt.

Går man tillbaks till skiftetiden (1830-talet) finner man dels mycket ängsmark kring själva sjön, dels stora och små åkerlyckor i öster. Idag finns öppen kulturmark i söder och öster. De används till slätter- och betesvall. Stengårdsgårdar och åkerholmar förekommer på några håll.

Fågellivet är dokumenterat sedan 1950-talet. Under årens gång har åtskilliga arter synts i och vid sjön. Sångsvanen har vinter- och vårmånaderna (när is ej funnits) varit en trogen gäst, under senare år har den häckat. Grågås, knipa, kricka, enkelbeckasin, skogssnäppa och tofsvipa är andra arter som har sjön som tillhåll. Vattenrall har ibland hörts från vassarna, tranor har setts och brun kärnhök har avpatrullerat sjön. Tillfälliga gäster har smådopping, årtä, skedand, brushane, grönbena, kungsörn, glada m fl varit. *Källa: 2*

Befintliga planer och skydd

Området finns upptaget i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3) och i kommunens översiktsplan (1991).

Förslag till skydd och skötsel

För att komma tillrätta med sjöns accelererande igenväxning bör olika insatser övervägas. Någon form av muddring, eventuellt kombinerad med vattenståndshöjning kan vara en möjlig åtgärd. Det är viktigt att kulturmarkerna hålls öppna även i framtiden. De sjönära gran-bestånden omförs på sikt till löv/tall.

52 FLUGE SJÖ

By: Västra Ringarp
Östra Ringarp

Ek.karta: 3C7i Troedstorp
3C7j Bälinge

Areal: 38 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett skogs- och myrmarksområde runt en idyllisk göl, Fluge sjö, på gränsen mellan Östra och Västra Ringarp. Gungflymattor omger sjön, med arter som flaskstarr, vitag och kallgräs. Mossen är till stora delar tallbevuxen, om man bortser från något öppnare drag i norr. Skogen i väster består dels av hedbokskog med inslag av enstaka grövre, döda träd och lågor i södra kanten. Dels av ett småkuperat blandskogsområde med tall och löv. Även här finns enstaka döda träd.

Ett kraftigt dike med sydvästlig riktning finns upptaget i området. En mindre skogsväg drar fram genom skogen. *Källa: 5*

Befintliga planer och skydd

Fluge sjö finns upptagen i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3).

Förslag till skydd och skötsel

Något område av skogsmarken lämnas till fri utveckling. Grövre och döda träd sparas för framtiden. Eventuellt skogsbruk på mossen bör ske med stor försiktighet och naturvårds-hänsyn. Vilket bl a innebär att en väl tilltagen zon närmast gölen undantas från skogsbruk.

53 MAGLEMYREN

By: Lärkesholm
Östra Ringarp

Ek.karta: 3C7j Bälinge

Areal: 47 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 2

Beskrivning

En svagt välvd mosse som domineras av ristuvevegetation. Mossen är belägen strax öster vägen mellan Maabygget och väg 24 och delar av den ligger i Perstorps kommun. Vegetationen i den torrare delen av mossen består av olika ris och tuvull. I ett mer höljerikt område finns även arter som vitag, rund- och småsileshår. Dråg och laggkärr förekommer också på några håll och domineras ofta av ängsull och myrlilja. Småtallar växer lite varstans. På mossen finns flera fastmarksholmar med olikåldrig blandskog av tall, björk och asp. Rester av en husgrund syns på den största holmen.

Äldre torvtäkter finns i kärren i väster och ett dike går fram i östra laggen. Mossen avvattnas via Rackarebäcken till Hjälmjön. *Källa: 5*

Befintliga planer och skydd

Maglemyren uppmärksammas i länets natur- och kulturmiljövårdsprogram (N3).

Förslag till skydd och skötsel

Avverkningskydd ges för fastmarksholmarna. Skogsbruket intill mossen bör bedrivas med stor naturvårdshänsyn och en zon på 15-20 m närmast myrkanten undantas helt från skogsbruk.

54 MYR V MAABYGGET

By: Västra Ringarp

Ek.karta: 3C7i Troedstorp
3C7j Bälinge

Areal: 29 ha

Värdekriterier: K N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Väster om Maabygget ligger en mosse med flera fastmarksholmar och många dråg. På själva mossen växer ristuvevegetation och relativt mycket småtallar och björk. I de drågartade partierna påträffas rikligt med pors liksom arter som myrlilja, ängsull, blåtåtel, tråd- och dystarr. På fastmarksholmarna växer björk, ek, tall och där syns också flera skelett av enar vilket tyder på att holmarna tidigare varit mera öppna.

En äldre skogs- och körväg genomkorsar området. Intill mossen förekommer flera granplanteringar och diken finns i norr och nordväst. Mossen avvattnas mot norr till Hjälmjön och mot söder via bäckar till Bihagasjön (Rönne å). *Källa: 5*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Skydd mot avverkning på fastmarksholmarna.

55 HALLEN

By: Årröd

Ek.karta: 3C6h Penarp

Areal: 16 ha

Värdekriterier: G

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

I den nordöstra delen av Årröds by ligger ett kuperat skogsområde med berg i dagen och på något ställe finns mer eller mindre lodräta klippväggar. Själva höjdpartiet består huvudsakligen av bokskog med hedartad vegetation och mycket vegetationsfria ytor. På några ställen växer också vispstarr, en art med ringa utbredning i kommunen. Framförallt i den södra och västra sluttningen finns betydande granplanteringar. Fuktigare al- och björkpartier förekommer också på några ställen. I ett alkärr intill kommungränsen i öster har bl a kambräken påträffats i nära anslutning till ett stengärde. Bland fågelarter värda att uppmärksamma kan nämnas skogsduvan, som brukar hålla till i bokskogen. En mindre väg tvärrar området. *Källa: 1*

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Kring höjden, vid branterna lämnas bokskogen för fri utveckling. Granplanteringarna omföres på sikt till bokskog.

56 SÖDER ÅRRÖD

By: Årröd

Ek.karta: 3C6h Penarp

Areal: 14 ha

Värdekriterier: N

Naturvärdeklass: 3

Beskrivning

Ett måttligt kuperat skogsområde med en större bäck som rinner fram i östra kanten. Bäckens är på detta avsnitt så gott som orörd, med mycket sten och block i själva fåran. Den grenar sig på några ställen och bildar öar. Tallskog och blandad lövskog med ek och bok dominerar. Små fuktigare partier finns på några ställen, där al och olvon påträffas. Hassel ses stundom rikligt i buskskiktet. Enstaka döda träd och lågor förekommer främst nära bäcken. Växter som dvärghäxört, småvänderot, kabbleka, frossört och kärrviol kan påträffas inom området. Granskog finns intill åfåran, speciellt på Klippansidan. En kraftledning tangerar i öster och en bilväg tvärrar området.

Befintliga planer och skydd

Saknas.

Förslag till skydd och skötsel

Den närmsta omgivningen till bäcken (20-30 m) lämnas för fri utveckling. Karaktären av blandskog bevaras och generellt gynnas förekomst av hassel.

FÖRTECKNING ÖVER UTVALDA MINDRE OMRÅDEN

Obj. nr	Objektnamn	Areal (ha)	Sid
101	Lille sjö	1,5	125
102	Örnalt	6,5	125
103	Svartegyl	3,0	125
104	Bokbacke vid Healtebäcken	3,0	126
105	Fagerhultasjön	4,0	126
106	Smedhult	3,0	127
107	Nordegårdarna	0,5	127
108	Boalt	0,5	128
109	Lilla Stensån	2,0	128
110	Attarp	0,5	128
111	Bäck i Björnamossa	1,5	129
112	Bäck i Florshult	3,0	129
113	Östra Tockarp	3,0	130
114	Möllebäcken	2,0	130
115	Vanås	1,5	131
116	Bjärabygget	2,5	131
117	Åkatorp	1,0	131
118	Skog vid Trollsjön	4,0	132
119	Östra Spång	3,0	132
120	Lärkesholmsån	1,5	133
121	Rackarebäcken	5,5	133
122	Dråg med göl Ekholm	2,5	134
123	Dråg Ekholm	2,5	134
124	Bäck i Harbäckshult	3,0	134
125	Banvall i Ljungaskog	0,5	135
126	Ramnekärr	5,5	135
127	Kärr N Ramnekärr	1,0	136
128	Bäck i Nissakäll	2,0	136
129	Bäck i Persköp	4,0	137
130	Bokskog i Åkarp	2,5	137
131	Bäck i Åkarp	1,5	137
132	Esborrharp	2,0	138
133	Hövdingagraven	3,5	138

101 Lille sjö

By: Sönder Össjö

Ek.karta: 4D1a N. Össjö

Areal: 1,5 ha

Beskrivning

Lille sjö med omgivande våtmark har stor betydelse för bl a insekts- och fågelliv. Denna göl är belägen strax söder om Smedjeån och är förbunden med denna genom diken. Mosse- och odlingsmarker finns runt ikring, liksom en grandunge. I den krympande "sjön" finns gul och vit näckros och närmast den öppna vattenytan växer bladvass och bredkaveldun. Bland de dominerande arterna i fuktmarken västerut kan nämnas flaskstarr, ängsull och pors. Dybläddra växer lite varstans i fuktiga partier. Uppväxande björk syns i kanterna. Fågelarter som enkelbeckasin, skogssnäppa, rörsångare och törnskata är noterade från området.

Förslag till skydd och skötsel

Det är viktigt att våtmarken runt gölen inte växer igen utan får förbli ganska öppen.

102 Örnalt

By: Örnalt

Ek.karta: 4D1b Örnalt

Areal: 6,5 ha

Beskrivning

Ett mindre skogsområde intill östra sidan av Store sjö i närheten av Örnalt. Området är småkuperat med delvis branta kullar. Från sjön finns ett brant strandhak upp mot skogen, som minner om den tidigare sänkningen av Store sjö. Största delen av skogsmarken består av olikåldrig, högvuxen tallskog med inslag av framförallt gran. Fältskiktet är hedartat med en dominans av blåbär och lingon. På kullarna växer rikligt med den lilla orkidén knärot.

Förslag till skydd och skötsel

En alternativ skogsbruksmetod tillämpas, där någon form av plockhuggning föreslås. Samtidigt sparas en del av de äldsta, grövsta träden till "evighetsträd".

103 Svartegyl

By: Sandhult
Höjalt

Ek.karta: 4D0b Fagerhult

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

En relativt stor gyl i kanten av en tallbevuxen mosse. Området är beläget ca en kilometer nordost Fedingesjön, på gränsen mellan Sandhult och Höjalt. Den närmsta omgivningen består av skogsmark. Gul näckros kan ses i vattnet, medan flaskstarr och blåtåtel växer vid kanterna. Andra

arter är dy- och sumpstarr, rundsileshår, tranbär och ängsull. Förekomsten av stora tallar i kanterna tyder på att torvtäcket inte är alltför djupt. Risväxter som blåbär, lingon, odon och ljung växer på mossen och nära gylen, liksom den ofta dominerande tuvullen. Ett gränsdike tvärrar mossen i väst-/östlig riktning. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

En zon på ca 20 m kring gölen undantas från skogsbruk och på övriga delar av mossen bör stor naturvårdshänsyn tas vid eventuell skogsskötsel.

104 Bokbacke vid Healtebäcken

By: Höjalt

Ek.karta: 4D0b Fagerhult

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

Knappt en kilometer norr om Fedingesjön ligger en bokbeklädd höjd bestående av isälvs-material. Dess nordsluttning sträcker sig ner mot Healtebäcken. Utöver den dominerande boken växer här också enstaka ek och björk. Bokbeståndet är gammalt och innehåller gott om död ved i form av högstubbar och lågor. Fältskiktet är glest utvecklat och präglas av hedbokskogens växter. Trädstammarna hyser emellertid stor rikedom på intressanta mossor och lavar och området har av skogsvårdsstyrelsen betecknats som nyckelbiotop. Lunglav *Lobaria pulmonaria* växer på ett flertal bokstammar, på några ställen med fertila exemplar. Dessutom förekommer bokvårtlav *Pyrenula nitida*, havstulpanlav *Thelotrema lepadinum*, gammelgranslav *Lecanactis abietina*, platt fjädermossa *Neckera complanatum*, fällmossa *Antitrichia curtipendula*. En motorcrossbana tvärrar genom området på flera håll. *Källa: 3*

Förslag till skydd och skötsel

Skogsbeståndet lämnas för fri utveckling. Eventuellt kan det vara nödvändigt att hålla efter uppväxande gran.

105 Fagerhultasjön

By: Fagerhult

Ek.karta: 4D0b Fagerhult

Areal: 4,0 ha

Beskrivning

Denna mindre sjö är belägen alldeles inne i Skånes Fagerhults samhälle. Ett litet vattenflöde kommer ifrån Järingen i söder, medan vattnet från Fagerhultasjön rinner vidare till den intilliggande Fedingesjön. Markanta inslag av jättegröe, speciellt på östra stranden, tyder på att sjön är relativt näringsrik. Andra vanliga arter är exempelvis flaskstarr, kråklöver och topp-lösa. Bladvass gör sig bemärkt i några vikar och näckrosor förekommer på flera håll utanför strandvegetationen. I den igenväxande viken i söder ses olika starrarter och missne och på stranden intill växer pors och tallar. Annars är det oftast lövträd som al och glasbjörk som finns

närmast vattnet. Bebyggelsen går på en del ställen ner till sjön. Sjöns centrala läge innebär att den har stor betydelse för bebyggelsemiljö, samt för rekreation och avkoppling.

Förslag till skydd och skötsel

Undersökningar bör göras för att utröna behovet av en eventuell muddring av sjön.

106 Smedhult

By: Smedhult

Ek.karta: 4D0a Porkenahult

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

Nordost om Smedhults by finns ett bestånd med äldre tallskog, cirka 150 år gammalt, som bildar en för kommunen ovanlig naturtyp. Höjdtillväxten har avtagit och flera träd har fått grova stammar, tjock bark och platta kronor. Beståndet innehåller tyvärr väldigt lite död ved, endast någon enstaka torraka. Den glesa, högstammiga tallskogen har visst inslag med enbuskar samt en del yngre björk och gran. Fältskiktet är av hedkaraktär och domineras av blåbär och en del andra ris. Vid nyckelbiotopsinventeringen hittades bl a rikligt med gammelgranslav *Lecanactis abietina*, vilket indikerar att förhållandena börjar bli bra för t ex krävande lavar. *Källa: 3*

Förslag till skydd och skötsel

Det är angeläget att behålla kontinuiteten med tall samt att lämna ett flertal sk evighetsträd i beståndet. Det är också värdefullt att frambringa död ved för att gynna bl a den lägre faunan.

107 Nordegårdarna

By: Långalt

Ek.karta: 4C0j Långalt

Areal: 0,5 ha

Beskrivning

Ett betesmarksområde vari ingår mindre partier med ogödslad grässvål. Området är beläget nära vägen mellan Långalt och Björkeberg (i Halland) och inbegriper dels en blockrikare, torrare del och dels några småpartier med fuktigare mark. En ung, betad tallskog ingår i samma betesmark. Stagg förekommer tillsammans med arter som knägräs, rödven och kruståtel. På en mindre yta växer både granspira, ängsstarr, loppstarr, nålstarr och kärrsälting, arter som idag har en mycket undanträngd utbredning i kommunen.

Förslag till skydd och skötsel

Fortsatt god hävd av betesmarken utan tillförsel av gödningsmedel.

108 Boalt

By: Boalt

Ek.karta: 4C0j Långalt

Areal: 0,5 ha

Beskrivning

En svagt kuperad och delvis ogödslad betesmark som ingår i en större öppen mark, belägen i norra delen av Boalts by. Ytan är svagt kuperad. Slåttergubbe, jungfrulin, ängsskallra, jungfru Marie nycklar, granspira, svinrot, revfibbla och knägräs hör till de arter som gör området bevarandevärdt. Men området är heterogent och i en svacka har vecketåg etablerat sig. En kraftigt utbredd ekkrona dominerar i norr och påverkar vegetationen genom beskuggning och lövnedfall.

Förslag till skydd och skötsel

Behov av ett fortsatt bra betestryck utan tillförsel av gödningsmedel.

109 Lilla Stensån

By: Lilla Bjälkabygget

Ek.karta: 4C0i Floalt

Areal: 2,0 ha

Beskrivning

Ett alkärrsdominerat område vari en mindre bäck, ett biflöde till Lilla Stensån, rinner fram. Bäckfåran har oftast ett trevligt, opåverkat lopp. Området är beläget sydväst om fiskdammarna i Lilla Bjälkabygget. Skogen består framförallt av relativt unga alträd med inslag av tall och uppväxande gran i sydöstra delen. Fältskiktet är ganska artrikt med dominans av arter som kabbleka, majbräken, kärrgröe och tuvtätel, men även småvänderot, hirsstarr, flaskstarr, lopplummer kan ses. Skogssnäppa och större hackspett hör till de fåglar som påträffas här.

Förslag till skydd och skötsel

Bäckfåran lämnas orörd medans skogsbruket inriktas på att få fram äldre alträd. Tyngre skogsmaskiner undviks.

110 Attarp

By: Attarp

Ek.karta: 4C0i Floalt

Areal: 0,5 ha

Beskrivning

Strax norr om den kraftiga S-kurvan i Attarp ligger ett mycket litet hagmarksområde som ingår i en större betesmark. Åtskilliga slätter- och betesindikerande arter förekommer på denna lilla yta. Dessa klarar inte av att fortleva ifall marken konstgödslas eller hävden upphör. Svinrot, slåttergubbe, jungfru Marie nycklar, gökärt, darrgräs, stagg, ängsstarr, hirsstarr m fl arter har

noterats. Buskar av framförallt björk, men också av hassel, hagtorn, apel och rönn förekommer. En vidkronig ek står i östra kanten. Området är under stark igenväxning.

Förslag till skydd och skötsel

Det är viktigt att området röjs och att betestrycket blir tillfredsställande. Ingen gödsling i området.

111 Bäck i Björnamossa

By: Björnamossa

Ek.karta: 3C9h Stavershult

Areal: 1,5 ha

Beskrivning

En relativt orörd bäcksträcka omgiven av en i bredd skiftande zon med alträd. Bäckens rinner upp nordost om gårdarna i Björnamossa, rinner så mot sydväst ut ur kommunen och ned till Snäckebacken (Harbäckens). Det utplockade bäckavsnittet ligger nära gränsen till Ängelholms kommun och utgörs av en sträcka med måttligt fallande nivåer. Sten och block ingår i en ofta snirklande bäckfåra. Alar av olika dimensioner kantar fåran. En hel del alsocklar förekommer också och florans domineras av arter som hultbräken, kärrviol och tuvtåtel tillsammans med riklig mossförekomst. Klobjörnbär växer i den uppströms liggande delen av området. Granbestånd av olika åldrar omger bäcksträckans alar. Mindre dämmen vittnar troligen om tider då skvaltkvarnar drivits med hjälp av vattenkraft.

Förslag till skydd och skötsel

Bäckfårans närmsta omgivning undantas från skogsbruk alternativt sköts med inriktning på framtagande av äldre lövträd (al).

112 Bäck i Florshult

By: Florshult

Ek.karta: 3C9i Lemmeshult

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

Två mindre odikade sträckor utmed ett och samma vattendrag i norra delen av Florshult och södra delen av Drakabygget. Vattendraget rinner nerför Hallandsåsens nordsluttning och når slutligen Stensån. Det uppströms liggande området innehåller yngre och äldre alar bildande ett lövstråk. Gran finns dock som självsådda uppkomlingar. Kärrviol, strandklo, kabbleka och harsyra syns i fältskiktet, tillsammans med ett flertal ormbunksarter. Området i nordost består av en bäcksträcka med dels ganska kraftig fallhöjd och stenig, blockig fåra, dels mer lugnt rinnande vatten. Ett alskogsparti finns i södra delen. I övrigt varierar björk och al med bok.

Förslag till skydd och skötsel

Bäckens närmsta omgivning lämnas för fri utveckling, alternativt sköts med inriktning på framtagande av äldre lövträd.

113 Östra Tockarp

By: Tockarp

Ek.karta: 3C9j Sonnarp

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

Mellan betesvallarna och skogen i Östra Tockarp ligger ett område med naturlig betesmark. Området är mestadels öppet men innehåller några mindre dungar och solitärer med ek, björk och tall. Marken växlar mellan torrare höjdparter och fuktigare stråk och har därför skiftande flora. På torra och friska partier växer bl a fårsvingel, knägräs, slåttergubbe, svinrot, jungfrulin och ängsvädd medan blåtåtel, veketåg, trådtåg, hirsstarr och granspira mer håller till i de fuktigare delarna. Arter som jungfru Marie nycklar, nattviol och ängshavre har också noterats i området. Under senare år har betestrycket varit något svagt och örnbräken har därför börjat breda ut sig på några ställen. Ett ganska kraftigt dike genomkorsar betesmarken i nord-sydlig riktning.

Förslag till skydd och skötsel

Det är av största vikt att beteshävdan fortsätter i området, gärna med högt betestryck.

114 Möllebäcken i Sonnarp

By: Sonnarp
Svinstorp

Ek.karta: 3C9j Sonnarp

Areal: 2,0 ha

Beskrivning

En sten- och blockrik bäck utmed vars sidor det växer olika lövträd. Bäckens rinner upp från det myrkomplex som finns väster om Sonnarp och mynnar ut i Stensån, där denna lämnar Vemmentorpasjön. Genom den relativt stora fallhöjden får vattnet ett porlande, snabbt förlopp nedför den steniga, blockrika slutningen. Resultatet blir en ganska speciell livsmiljö och ett bäckavsnitt av för kommunen ovanligt slag. Al och björk förekommer rikligt men även ask och viden. Gran är planterad på några ställen, speciellt i söder. Arter som noterats är kambräken, småvänderot, kabbleka m fl. En stengärdsgård tvärsär den lilla dalgången medan en annan gårdsgård går parallellt med vattendraget i södra delen. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Området närmast bäcken lämnas för fri utveckling alternativt sköts med inriktning på framtagandet av grövre lövträd.

115 Vanåsfors

By: Åsljunga

Ek.karta: 3D9a Vårsjö

Areal: 1,5 ha

Beskrivning

Ett kortare avsnitt av Pinnån beläget intill E4:an vid Vanås. Ån meandrar svagt och har också en sidokanal, kopplad till gammal kvarnverksamhet. Området utmed ån är bevuxet med alskog av måttlig ålder och innehåller ett rikt buskskikt med framförallt hägg och hassel. Arter som förekommer rikligt är vitsippa och harsyra, men även kabbleka, kärrfibbla och svärdsilja kan noteras. En stor lind och några stora bokar finns i kanten av området.

Förslag till skydd och skötsel

Skogen utmed den här åsträckan får utvecklas fritt.

116 Bjärabygget

By: Bjärabygget

Ek.karta: 3D9b Bjärabygget

Areal: 2,5 ha

Beskrivning

Ett småskaligt odlingslandskap med inslag av både öppna f d åkrar och betesmarker med träd och buskar. Området ligger strax söder om själva bykärnan i Bjärabygget (Skånes Fagerhult). Ogödslade partier finns insprängda i betesmarken med arter som smörbollar, slättergubbe, jungfru Marie nycklar, svinrot, ängsvädd och grönvit nattviol. Fina hasselbuketter finns på en del håll och några stora vidkroniga ekar, ett par äldre askar och en stor bok kan ses i norr.

Förslag till skydd och skötsel

Upprätthållandet av ett gott betestryck är väsentligt liksom ytterligare röjning av björk och uppväxande sly, så att karaktären med ek och hasselbuskar förstärks.

117 Åkatorp

By: Vårsjö

Ek.karta: 3D9b Bjärabygget

Areal: 1,0 ha

Beskrivning

En liten blockrik bokskogsbacke belägen nordost om gårdarna i Åkatorp. Området innehåller en del äldre bokar. Förutom bok finns det något inslag av ek, björk, avenbok och gran i backen. Fältskiktet består av växter som utmärker hedbokskogen, exempelvis kruståtel, piprör, ekorrbar och harsyra. Moss- och lavfloran är ganska rikt utvecklad både på stenblock och trädstammar och området har bedömts som nyckelbiotop. Här förekommer arter som bokkantlav *Lecanora*

glabrata, gammelgranslav *Lecanactis abietina*, havstulpanlav *Thelotrema lepadinum*, bokfjädermossa *Neckera pumila* och fällmossa *Antitrichia curtispindula*. Källa: 3

Förslag till skydd och skötsel

Lövskogen på höjden föreslås få sköta sig själv, dock behöver inkommen gran hållas efter.

118 Skog vid Trollsjön

By: Åsljunga

Ek.karta: 3C8j Ö Spång

Areal: 4,0 ha

Beskrivning

Ett långsmalt skogsområde beläget söder och sydväst om Trollsjön. Området utgörs huvudsakligen av en ganska blockig nordsluttning med äldre bokar. Ett litet mellanparti liksom stora delar av omgivningen består av planterad gran. Strax söder om sjön och längst i sydväst finns höjdparter med bitvis brant lutning. Skogen innehåller flera högstubbar och lågor av bok, liksom många träd med nedsatt kondition. Tillgången på död ved i olika förmultnings-stadier är således ovanligt god. Vegetationen är av hedkaraktär med dominans av kruståtel. På bokstammarna finns en rik lav- och mossflora med flera sällsynta och hotade arter. Vid skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering hittades bl a lunglav *Lobaria pulmonaria*, bokvärtlav *Pyrenula nitida*, orangepudrad klotterlav *Opegrapha ochrocheila*, fällmossa *Antitrichia curtispindula* och guldlockmossa *Lecanactis abietina*. Källa: 3

Förslag till skydd och skötsel

Död ved lämnas kvar i området. Åldriga och försvagade träd sparas till sk evighetsträd. Mellanpartiet med gran omförs på sikt till bok och eventuellt behövs bortröjning av ung gran i själva bokbeståndet.

119 Östra Spång

By: Östra Spång

Ek.karta: 3C8j Ö Spång

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

Ett småskaligt odlingslandskap med ålderdomlig prägel. Det innehåller små f d åkerlyckor, fina stengårdsgårdar, stenrösen och en fägata. Här finns också naturlig betesmark med hagmarks-karaktär. Denna har tidigare varit använd som slåttermark och innehåller ett flertal röjnings-rösen. Handlingar från laga skifte i Östra Spång förtäljer att marken då nyttjades som hårdvall och odlingsmark. Trädskiktet i hagen utgörs främst av björk men här förekommer även ek, rönn och asp. Floran är intressant och innehåller arter som annars är sällsynta i kommunen. Här hittar man t ex knägräs, darrgräs, borsttåg, jungfrulin, prästkrage, grönvit nattviol, svinrot, späddaggkåpa, ängsmaskros, sommarfibbla, slåttergubbe och ängsskallra. Källa: 1

Förslag till skydd och skötsel

Det är viktigt att beteshävden är god, samt att området hålls ljusöppet och fritt från sly.

120 Lärkesholmsån

By: Östra Spång

Ek.karta: 3C8j Ö Spång

Areal: 1,5 ha

Beskrivning

Området utgörs av Lärkesholmsåns nedre lopp, från dammen vid Spångs skolhem ner till inloppet i Hjälmjön. I kanten av dammen växer ekar och hassel och här påträffas bl a skogskovall, stor frossört och några exemplar av det sällsynta gräset vildris. I anslutning till dammen ligger en gammal kvarnplats. Området mellan dammen och Hjälmjön har en rik och frodig vegetation med ask, alm, bok, al och hägg. Fältskiktet innehåller arter som safsa, skogsbingel, storrams, grönvit nattviol, bergsslok, lundelm och aklejruta. Forsärla har häckat här och under vintertid ses ibland strömstare. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Området lämnas för fri utveckling alternativt kan en försiktig gallring genomföras i något parti. Alla åldriga träd och död ved bör sparas.

121 Rackarebäcken

By: Västra Ringarp
Östra Ringarp

Ek.karta: 3C8i Örkejlunga
3C8j Spång

Areal 5,5 ha

Beskrivning

Två relativt orörda bäcksträckor med steniga/blockiga partier och mindre meandrande avsnitt. Bäckan rinner upp vid Maglemyren och fortsätter vidare ner till Hjälmjön. Längs den orörda sträckan söder om väg 24 dominerar al närmast bäcken, men ibland förekommer även björk och tall. Från att ha varit klart fallande i övre delen, blir bäcken delvis meandrande i ett mellanparti. Arter som kabbleka, kärrfibbla, småvänderot, videört, älgört och ältranunkel växer nära vattendraget. I området norr om vägen dominerar också al, men inslag av ask och ek förekommer. Nordväst om bäcken och stengärdsgården finns en hel del grövre ek i en backslänt. I ett något mer kärrartat område växer många yngre alar. Älgört är vanlig, men även arter som kärrfibbla, strandklo, svalting. Forsärla har ibland konstaterats häcka utmed vattendraget.

Förslag till skydd och skötsel

Träd intill bäckfåran får utvecklas fritt, alternativt skötas med inriktning på framtagande av äldre lövträd. Alla äldre ekar bör sparas.

122 Dråg med göl Ekholm

By: Ekholm

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga

Areal: 2,5 ha

Beskrivning

Ett långsträckt dråg som i söder slutar med en öppen vattenyta. Området är beläget öster om vägen mellan Västra Flinka och Ekholm. Björk kantar det blöta dråget utmed större delen av dess gräns mot fastmarken. Viden är vanliga nära gölen. Gran i olika åldrar omger våtmarken. Flaskstarr och vattenklöver dominerar, oftast tillsammans med olika vitmossor och stora björnmosstuvor. Pors finns i området liksom arter som kärrsilja, kråklöver och ängsull. Skvattram kan ses i norra delen. Bland fåglar kan enkelbeckasin och skogssnäppa noteras som troliga häckare. Sångsvan har gjort häckningsförsök.

Förslag till skydd och skötsel

Röjningsinsatser kan övervägas i framtiden. Körning med tyngre maskiner i dråget undviks.

123 Dråg Ekholm

By: Ekholm

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga

Areal: 2,5 ha

Beskrivning

Ett 5-600 m långt kärdråg beläget väster om vägen mellan Västra Flinka och Ekholm. Området som är ganska smalt omges främst av granskog. Vissa öppna partier följs av längre avsnitt med relativt kläna björkar och inslag av tall. Vit- och björnmossor dominerar på sina håll. Arter som flaskstarr, ängsull, kråklöver, kärriol, klockljung är vanliga i området. Den mindre vanliga korallroten ses i regel årligen mitt i kärmarken. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Körning med tyngre maskiner i dråget undviks. Röjningsinsatser kan övervägas.

124 Bäck i Harbäckshult

By: Harbäckshult

Ek.karta: 3C8i Örkelljunga

Areal: 3,0 ha

Beskrivning

En mindre bäcksträcka kantad av en albård med varierande bredd. Bäckens rinner ut från Hålerydssjön och når efter några kilometer Harbäckens. Bäckfåran är näst intill orörd i det utvalda området. Al dominerar kring bäcken och förekommer ibland med socklar av olika storlek och ålder. Björk växer också här och var. Brakved och vide utgör buskskikt, på några håll

kompletterade av olvon och hägg. Tallar finns i väster i anknytning till ett mer mossartat parti. Granskog omger i stort hela det markerade området. De kärleväxter som finns vid den bitvis slingrande bäcken varierar men strandklo, småvänderot, missne och flaskstarr hör till de arter som är vanliga. Mera sparsamt förekommer även bäckbräsma och kärrfibbla.

Förslag till skydd och skötsel

Området närmast bäcken lämnas för fri utveckling, alternativt sköts med inriktning på framtagna äldre lövträd.

125 Banvall i Ljungaskog

By: Ljungaskog

Ek.karta: 3C8i Örskelljunga

Areal: 0,5 ha

Beskrivning

Utmed den till lokalväg/cykelväg omgjorda järnvägsbanken finns en fin floralokal. Området ligger nära bygränsen mellan Ljungaskog och Grytåsa, bara en kort sträcka ifrån E4:an. Den torra sandiga marken skapar bra förutsättningar för t ex ljung men det är framförallt stora bestånd av hårginst som gör platsen värd uppmärksamhet. Hårginst är en ärtväxt, som endast förekommer sparsamt i sydvästra Sverige. Den var betydligt vanligare förr, när stora ljung-marker bredde ut sig på många håll. Andra arter som påträffats längs vägen är bl a kungsljus, slätterfibbla, rockentrav och sandtrav. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Röjningsinsatser är nödvändiga inom kort för att hårginsten inte ska ta skada. Eventuellt är även bränning behövligt.

126 Ramnekärr

By: Ramnekärr

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr

Areal: 5,5 ha

Beskrivning

Odlingslandskapet vid Ramnekärr innehåller värdefulla betesmarker med olika karaktär. Här finns ett betat skogsparti men också en liten f d ängsmark. Sistnämnda område har längre tillbaka varit hårdvallsäng och har en artrik flora som vittnar om hävdade och ogödslade förhållanden. Vegetationen kan här karaktäriseras som friskäng av örtrik typ med rikligt inslag av framför allt svinrot men även arter som slättergubbe, jungfru Marie nycklar, ängsvädd, ängsskallra, jungfrulin och darrgräs. Det betade skogspartiet är småkuperat och rymmer träd av olika ålder, ibland med inslag av enbuskar. Det är tall, björk och al som växer här, förutom enstaka bok och ek. I ljusöppna gläntor syns arter som ljung, slättergubbe, stenmåra, borsttåg, revfibbla, stagg, knägräs, hirsstarr, hönsbär m fl. Även en f d mindre åker ingår i området.

Förslag till skydd och skötsel

Helt avgörande för området är att hävden upprätthålls. Det betade skogspartiet kan efterhand glesas ut ytterligare. Den f d slätterängen bör om möjligt slås med skärande redskap i slutet av juli månad. Ett par veckor efter slåttern behövs försiktigt efterbete. I det senare området finns också behov av viss slyröjning.

127 Kärr N Ramnekärr

By: Ljungaskog

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr

Areal: 1,0 ha

Beskrivning

Ett mindre kärrområde beläget nära vägen mellan Ramnekärr och Stivelsesmosse. Området utgörs av en fuktig, delvis översilad mark som sakta växer igen med olika buskar och småträd. Al och björk dominerar av småträden, men viden, brakved, enar och enstaka tallar växer också i området. Granbestånd kantar på flera håll kärret. Ännu finns partier av ganska öppen karaktär där myrlilja växer rikligt, liksom flaskstarr, vattenklöver och hirsstarr. Risväxter som ljung, klockljung och kråkbär finns också i området. Bland de mer ovanliga arterna kan nämnas snip, tätört, granbräken, tagelsäv, kärrsälting samt lopp-, ängs-, tagg- och nålstarr. De i dessa trakter mycket ovanliga arterna knagglestarr och gräsull har tidigare noterats från denna lokal. Kärret har uppmärksamrats för sin egenartade blandning av rik- och fattig-kärrsarter och är väl dokumenterat (Harry Andersson 1956). *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Här föreslås försiktig bortröjning av buskar och småträd samt slätter enligt särskild skötsel-plan. Själva kärret och torrmarken närmast undantas helt från rationellt skogsbruk. Det bör övervägas om granbeståndet på den fuktiga sluttningen norr om kärret ska tas bort.

128 Bäck i Nissakäll

By: Nissakäll

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr

Areal: 2,0 ha

Beskrivning

I Nissakäll, utmed en mindre bäck, finns ett varierat och artrikt naturområde. Området är beläget norr om Ängelholmsvägen, en kort bit innanför kommungränsen. Den steniga, ibland uttorkade bäckfåran kantas i den övre delen av en stengärdsgård. Den nedre, nordligare delen av området har tidigare varit betad men är nu igenväxande med främst al och björk. I den fuktigare delen kring bäcken finns högvuxna örter och gräs som t ex skogssäv, tuvtåtel och vecketåg samt något bestånd med smörbollor. Här finns också ett artrikt medelrikkärr med arter som tätört, jungfru Marie nycklar, jungfrulin, småvänderot, darrgräs, gräsull, ängsstarr, loppstarr och nålstarr. I den övre, sydvända sluttningen finns framförallt lövträd av olika slag. Al dominerar, men även arter som björk, ask och hassel förekommer. Gran finns i marker intill. Bland örterna kan bl a nämnas grönvit nattviol, skogsbingel, kärffibbla och hultbräken. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Bäckfåran lämnas orörd medan skogsbruket inriktas på framtagandet av äldre lövbestånd. I området behövs röjningsinsatser med jämna mellanrum och gärna också slätter.

129 Bäck i Persköp

By: Persköp

Ek.karta: 3C8h Ramnekärr

Areal: 4,0 ha

Beskrivning

En relativt orörd sträcka av ett vattendrag i Persköp, strax intill kommungränsen mot Ängelholm. Bäckens är dikad upp- och nedströms det utvalda området. Sten och block finns i den lilla, ibland meandrande bäcken och botten är oftast sandbemängd. Al och alkärr kantar i regel bäcken, ofta i form av yngre albestånd. Mindre partier med alsocklar, albuketter påträffas också. Förutom al förekommer även björk, tall och enstaka granar i den oftast fuktiga marken. Kvarvarande enar kan ses. En rik uppsättning på arter såsom videört, småvänderot, klotpyrola, grönvit nattviol, jungfru Marie nycklar och kärrviol finns i området. Bäckområdet är en liten del av en tidigare stor gemensam öppen betesmark. Under de sista decennierna har detta område till stora delar växt eller planterats igen. En mindre öppen, ohävdad del finns dock längst i söder. Här dominerar blåtåtel men små inslag med t ex darrgräs, slättergubbe och stagg har noterats. *Källa: 1*

Förslag till skydd och skötsel

Bäckfåran lämnas orörd medan skogsbruket inriktas på framtagandet av äldre lövbestånd. Eventuellt kan röjningsinsatser göras med jämna mellanrum i det södra, öppna området. Det allra bästa vore naturligtvis om beteshävdens kunde återupptas.

130 Bokskog i Åkarp

By: Åkarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 2,5 ha

Beskrivning

Ett kuperat lövskogsområde med huvudsakligen ganska gamla bokar. Ett flertal träd har knäckts och efterlämnat lågor och högstubbar. Bra förutsättningar har härigenom skapats för svampar och insekter. De nedfallna bokstammarna har kommit olika långt i sina nedbrytningsstadier. På de friska bokarna växer ofta rikligt med både mossor och lavar. Vid skogs-vårdsstyrelsens nyckelbiotopinventering har hittats bl a fällmossa *Antitrichia curtipendula*, platt fjädermossa *Neckera complanata* och bokvårtlav *Pyrenula nitida*. Bokskogen omges på nästan alla sidor av granbestånd.

Förslag till skydd och skötsel

Bäst framtida förhållanden skapas om skogen lämnas för fri utveckling, men med den inskränkningen att de uppväxande yngre granarna tas bort. I luckor efter nedfallna träd bör istället bokföryngring eftersträvas.

131 Bäck i Åkarp

By: Åkarp

Ek.karta: 3C7h Rya

Areal: 1,5 ha

Beskrivning

I området ingår två mindre bäckflöden som rinner ihop söder om vägen mot Troedstorp. Här finns örtrika, ibland översilade marker, dominerade av al och björk. Buskskiktet är ymnigt med framförallt hägg. De växter som trivs här är bl a kabbleka, småvänderot, bäckbräsma, missne, kärrfibbla och lopplummer. Ett torrare fastmarksparti med äldre och yngre ekar ligger mellan bäckarmarna. Här kan bl a lundstarr påträffas.

Förslag till skydd och skötsel

Området närmast bäcken lämnas till fri utveckling, alternativt sköts med inriktning på framtagandet av äldre lövträd.

132 Esborrarp

By: Esborrarp

Ek.karta: 3C7i Troedstorp

Areal: 2,0 ha

Beskrivning

En betesmark som innehåller hävdberoende arter och vegetationstyper. Här växer bl a slåttergubbe, ängsvädd, ängsviol, stagg, knägräs och hirsstarr. Biotopen är varierad med både torrare och fuktigare gräshedsvegetation. Ett igenväxningshot ligger över delar av markerna, men röjningsinsatser av bl a björk och vide har gjorts i senare tid.

Förslag till skydd och skötsel

Det är av stor vikt att hävden upprätthålls och att röjningar genomförs vid behov. Schaktmassorna som ligger i ena kanten körs bort.

133 Hövdingagraven

By: Årröd

Ek.karta: 3C6h Penarp

Areal: 3,5 ha

Beskrivning

Längst i söder, alldeles intill Klippans kommun, ligger en bokskogsklädd höjd helt omgiven av granplanteringar. Ett granbestånd har förts samman med bokskogen och där ligger den fornlämning, Hövdingagraven, som gett namn åt själva området. Berggrunden består av amfibolit som i den norra delen genomkorsas av ett diabasstråk. På några ställen går berget i dagen och bildar lodytor och stora klippblock.

Bokbeståndet är relativt gammalt och innehåller en del död ved i form av högstubbar och lågor. Lokalen hyser ett flertal skyddsvärda och krävande lavar och mossor, bl a rödlistade arter som bokvårtlav *Pyrenula nitida*, bokkantlav *Lecanora glabrata* och liten ädellav *Catinaria laureri*. Lokalt sällsynta växter som vispstarr och svartbräken förekommer och tidigare fanns en växtplats för den mycket sällsynta skuggbräken. Hövdingagraven är ett ganska stort gravröse, vilket dock sargats en hel del. Gravröset uppskattas vara från brons-åldern, men någon närmre undersökning tycks inte vara gjord. Åtskilliga odlingsrösen är belägna i området, framför allt i bokskogen just söder om gravröset. *Källa: 1, 3*

Förslag till skydd och skötsel

Träden närmast klippbranten sparas. Dessutom får ett antal bokar i den övriga delen av området stå kvar och utvecklas till s k "evighetsträd". Granbeståndet runt Hövdingagraven omförs på sikt till bokskog. Efterhand bör gran gallras bort närmast branten för att medge att lövträd etablerar sig. Vid slutavverkning av granbestånden utanför bokdungen är det nödvändigt att spara en skyddskappa, för att i möjligaste mån bevara områdets lokalklimat.

Förslag till framtida handlingsprogram

Säkerställande av värdefulla naturområden

Kommunen arbetar för att naturreservat bildas i något eller några områden. Skötsel förslag behöver tas fram med detaljinventering som grund. Följande områden är intressanta i sammanhanget:

- Långalts myr (hela eller särskilt utvalda delar av nr 10)
- Stensmyr med omgivning (del av nr 27)
- Spinneriet - Pinnån (nr 34)
- Bruketområdet utmed Pinnån (nr 38)
- Ingeborrarp (nr 46)

Kommunala insatser för bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer

Skogsmarker

Kommunen kan genom att teckna särskilda avtal med berörda markägare säkerställa naturvärden i ett flertal skogsområden. Vi har valt att gruppera ett antal områden i tre olika klasser med avseende på naturvärde och skyddsbehov. Behovet av skyddsåtgärder i skogsmark är stort och listan har därför blivit lång. Tanken är dock att områdena ska väljas efterhand. För att skydda alla områden behövs emellertid insatser från flera olika håll.

1. Vemmentorpasjön östra delen (nr 21)
Sandsjöholm (delar av nr 24)
Linhultsskogen - Vårsjö (del av nr 27)
Lärkesholm (delar av nr 31)
Ravin vid Åsljungaklippan (del av nr 33)
2. Liamossen (del av nr 2)
Drakabygget (del av nr 14)
Florshult (del av nr 16)
Jälla (delar av nr 29)
Ljungaskog (nr 41)
3. Harbäcken (nr 12)
Spångabygget (del av nr 35)
Eket (del av nr 47)
SV Åkarp (del av nr 48)
Bokbacke vid Healtebäcken (nr 104)
Skog vid Trollsjön (nr 118)
Lärkesholmsån (nr 120)

Kulturmarker

Marker av stort natur- och kulturvärde kan med hjälp av kommunal ersättning stimuleras till återupptagen eller förbättrad hävd. Det kan röra sig om stängseluppsättning, röjnings-insatser eller ersättning för djurhållning. Den kommunala ersättningen kan dels komplettera ersättningar som ges inom ramen för EU:s miljöstödsprogram men också tilldelas områden som inte erhåller sådant stöd. Ett antal värdefulla kulturmarker där ersättning idag kan vara nödvändig listas nedan.

Bruketområdet vid Pinnån (nr 38)

Grytåsa (nr 50)

Flinka sjö (nr 51)

Attarp (nr 110)

Bjärabygget (nr 116)

Östra Spång (nr 119)

Andra områden kan i framtiden behöva insatser för att hävden ska upprätthållas. Nedan listas ett antal områden som behöver hållas under observation.

Karsatorp (nr 8)

Stensån-Tockarp (nr 18)

Lärkesholm (nr 31)

Rya (nr 45)

Nordegårdarna (nr 107)

Boalt (nr 108)

Östra Tockarp (113)

Sjöar och vattendrag

- Insatser för att undanröja vandringshinder och skapa passande lek- och uppväxtlokaler för lax och havsöring i Stensån
- Skapa och förbättra reproduktionsområden för stationär öring i Pinnån
- Skyddszoner utmed Pinnån, Stensån och eventuellt någon av de större bäckarna
- Insatser för att stoppa igenväxningen av Flinka sjö

Övriga synpunkter

Kommunen kan också arbeta med naturvårdsfrågor genom att:

- föregå med gott exempel i de fall kommunen själv äger värdefulla naturområden; skötselplaner för dessa områden bör tas fram och insatser utföras så att natur- och kulturmiljövärdena bevaras och förstärks (exempelvis Sonnarsbacken och Bruketområdet)
- ge ut en publikation om värdefulla natur- och kulturmiljöer i Örkelljunga kommun
- ge information och skötselråd till markägare

- årligen utvärdera naturvårdsarbetet och efter 10-20 år revidera naturvårdsplanen

Finansiering

För att kunna bevara och förstärka natur- och kulturmiljövärden behövs oftast tillgång till likvida medel. Kommunen bör anslå en årlig summa motsvarande minst 350 000 kr för sådana ändamål. Till olika projekt bör också undersökas alla möjligheter att söka bidrag från EU, statliga verk och myndigheter, fonder, stiftelser o s v.

Källor och litteratur

Allmän naturvård

- Cavallin, B.* 1991. Allemansrätten i Skånes natur. Skånes Natur. Årsbok. Årgång 78.
- Johansson, J.* 1988. Naturvårdsplan för Örkelljunga kommun. Förarbete - programbeskrivning.
- Länsstyrelsen i Kristianstads län* 1994. Bevarandeprogram. Odlingslandskapets natur- och miljövården i Kristianstads län.
- Länsstyrelsen i Kristianstads län* 1996. Från Bjäre till Österlen. Skånska natur- och kulturmiljöer.
- Löfroth, M.* 1991. Våtmarkerna och deras betydelse. Rapport 3824. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket* 1994. Biologisk mångfald i Sverige. Monitor 14.
- Norrköpings kommun* 1990. Naturvårdsprogram.
- Trollhättans kommun* 1992. Naturvårdsplan..
- Westerlund, S.* 1987: Grunderna i plan- och bygglagen & naturresurslagen. SNF.

Klimat och geologi

- Atlas över Sverige* 1953-71. Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi. Stockholm.
- Daniel, E.* 1980. Beskrivning till jordartskartan Helsingborg NO. SGU Ae 42.
- Wikman, H. & Sivhed, U.* 1992. Beskrivning till berggrundskartan Helsingborg NO. SGU Af 148.

Flora

- Alcedo* 1979-97. Medlemsblad för Örkelljunga Fältbiologer/Örkelljungabygdens Natur. Årgång 1-19.
- Aronsson, M., Hallingbäck, T. & Mattsson, J.-E. (red)* 1995. Rödlistade växter i Sverige 1995. ArtDatabanken. Uppsala.
- Hallingbäck, T. & Holmåsen, I.* 1985: Mossor. En fälthandbok. 2:a uppl. Interpublishing AB, Stockholm.
- Krok, Th.O.B.N. & Almquist, S.* 1985. Svensk Flora 26:e uppl. Esselte studium AB. Uppsala.
- Moberg, R. & Holmåsen, I.* 1982. Lavar. En fälthandbok. Rahm & Stenström Interpublishing AB, Stockholm.
- Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S.* 1992. Den nordiska floran. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Ryman, S. & Holmåsen, I.* 1984. Svampar. En fälthandbok. 2:a uppl. Interpublishing AB, Stockholm.
- Sigbo, L.* 1990. Floran i Örkelljunga. Artlistor, stenciler.
- Sigbo, L.* 1994. Floran i Örkelljunga. Artlista, stencil.
- Weimarck, H. & Weimarck G.* 1985. Atlas över Skånes flora. Lund.

Fauna

- Ahlén, I., Andréén, C. & Nilsson, G.* 1992. Sveriges grodor, ödlor och ormar. Databanken för hotade arter. Naturskyddsföreningen.
- Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red)* 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige - Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Alcedo* 1979-97. Medlemsblad för Örkelljunga Fältbiologer/Örkelljungabygdens Natur. Årgång 1-19.
- Carlsson, P. & Hector, P.* "Fåglarna i Örkelljunga kommun" (under arbete), Örkelljungabygdens Natur.
- Ekberg, B. & Nilsson, L.* 1994. Skånes Fåglar. Signum. Lund.
- Jensen, S.* 1993. Nordens däggdjur. Norstedts Förlag AB, Stockholm.
- Jonsson, L.* 1993. Fåglar i Europa med Nordafrika och Mellanöstern. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Rosenberg, E.* 1979. Fåglar i Sverige. 5:e uppl. Almqvist & Wiksell Förlag AB, Uppsala.
- Sörensson, M.* 1994. Inventering av insekts- och spindeldjursfaunan i några naturskogsområden i Örkelljunga kommun. Stencil.

Kulturhistoria

- Berglund, B.* 1968. Vegetationsutvecklingen i Norden efter istiden. Sveriges Natur 1968.
- Dahl, S.* 1942. Torna och Bara. Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860. Meddelanden från Lunds universitets geografiska institution, avhandlingar VI. Lund.
- Emanuelsson, U. m fl* 1985. Det skånska kulturlandskapet. Signum. Lund.
- Kemner, C.F.* 1820. Ödmjukaste memorial med beskrifning öfver Norra Åsbo härad. Handlingar af Christianstads läns hushållningssällskap, nr 6, Christianstad.
- Lilja, H.* 1995. Bebyggelse och kulturmiljö i Örkelljunga kommun. Kristianstads läns museum.
- Lundh, A.* 1943. Skogen i Oderljunga. Bidrag till Skånes Flora, 21. Botaniska Notiser.
- Malmer, N.* 1968. Om ljunghedar och andra rishedar i Sydsverige. Sveriges Natur. Årsbok.

Myrar

- Daniel, E.* 1980. Beskrivning till jordartskartan Helsingborg NO. SGU Ae 42.
- Länsstyrelsen i Kristianstads län* 1983. Myrar i Kristianstads län.
- Löfroth, M.* 1991. Våtmarkerna och deras betydelse. Rapport 3824. Naturvårdsverket.
- Sjörs, H.* 1971. Ekologisk botanik. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Örkelljunga kultur nämnd* 1985. Kulturmiljöer i Skånes Fagerhult.
- Örkelljunga kultur nämnd* 1988. Kulturmiljöer i Skånes Vårsjö och Yxenhult.

Skogar

Bringéus, N.-A. 1983. Resekörare och besekrämare. Om handeln i Örkelljungabygden i gången tid. Signum, Lund.

Ingelög, T. 1981. Floravård i skogsbruket. Del 1 - Allmän del. Skogsstyrelsen. Jönköping.

Naturvårdsverket 1994. Biologisk mångfald i Sverige. Monitor 14.

Naturvårdsverket 1995. Försurningen i Sverige - vad vet vi egentligen? Rapport 4421.

Nordiska ministerrådet 1984. Vegetationstyper i Norden.

Sjörs, H. 1967. Nordisk växtgeografi. 2:a uppl. Stockholm.

Skogsstyrelsen 1990. Rikare skog. Jönköping.

Sjöar

Bydén, S. och Olsson, M. 1986. Vattenmiljön och vattenundersökningar. Göteborgs universitet.

Hanach, J. 1992. Resultat av bottenfaunainventering i Örkelljunga kommun. Stencil.

Herrmann, J. och Andersson, K. 1987. Bottenfaunan i Pinnån 1987.

Lantbruksenheten i Skåne län. Div. material om sjösänkningar och dikningsföretag.

Lingdell, P.E. och Engblom, E. 1990. Kräftdjur som miljöövervakare. SNV rapport 3811.

Lingdell, P.E. och Engblom, E. 1992. Minimum-, maximum- och medelpH för bottenfauna i sötvatten i Sverige. INKA-bladet nr 19.

Länsstyrelsen i Kristianstad län 1986. Från Almaån till Östersjöbäcken - en analys av Kristianstads läns vattendrag. Kristianstad.

Länsstyrelsen i Kristianstad län 1992. Länets referensvatten. Kristianstad.

Länsstyrelsen i Skåne. "Sjöregistret" - en samling data om länets sjöar.

Medin, M. och Oscarsson, H.G. 1992. Biologisk bedömning av Miljöpåverkan.

Naturvårdsverket 1990. Riktlinjer för bedömning av vattenkvalitet.

Naturvårdsverket 1995. Försurningen i Sverige - vad vet vi egentligen? Rapport 4421.

Sjörs, H. 1971. Ekologisk botanik. Almqvist & Wiksell. Stockholm.

Svensson, T. 1995, 1997. Sjöfågelinventering i kommunen. Alcedo - medlemsblad för Örkelljunga Fältbiologer/Örkelljungabygdens Natur; 1995:3, 1997:1, 3.

Örkelljunga kultur nämnd 1990. Kulturmiljöer i Åsljunga.

Odlingslandskap

Ekstam, U., Aronsson, M. & Forshed, N. 1988. Ängar. Naturvårdsverkets serie Skötsel av naturtyper. Lts förlag. Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. 1992. Om hävden upphör. I Naturvårdsverkets serie Skötsel av naturtyper. Naturvårdsverket. Solna.

Ingelög, T. m fl 1992. Floravård i jordbrukslandskapet. Skyddsvärda växter. Databanken för hotade arter.

Jordbruksverket 1994. Småvatten och våtmarker i odlingslandskapet. Broschyr.

Jordbruksverket 1994. Träd i odlingslandskapet. Broschyr.

Länsstyrelsen i Kristianstads län 1993. Ängs- och hagmarker i Kristianstads län.

Bilaga Lagstiftning för skydd och vård av naturområden

Möjligheten till skydd och vård av natur- och kulturmiljöer regleras av ett stort antal lagar och förordningar. I följande avsnitt berörs flera av de viktigaste lagarna med anknytning till dessa intressen.

Plan- och bygglagen (PBL)

När plan- och bygglagen trädde i kraft 1987 ökade kommunernas ansvar för den fysiska planeringen påtagligt. Alla kommuner måste numera inneha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen ska bl a visa hur mark- och vattenområden är avsedda att användas. I planen ska också framgå bebyggelse-utveckling och hur kommunen tänker tillgodose riksintressanta områden för bl a naturvård och friluftsliv. Regleringen av bebyggelsen inom kommunen sker sedan genom olika detaljplaner. Under 1995 kom en ändring i plan- och bygglagen, som innebär att kommunerna i sina kommande detaljplaner är tvungna att miljöpröva projekt med betydande ingrepp.

För begränsade delar av kommunen kan områdesbestämmelser antas, om det är nödvändigt för att säkerställa syftet med översiktsplanen eller tillgodose riksintressen. Vill man t ex skydda ett värdefullt naturområde mot bebyggelse kan man i områdesbestämmelserna ange att området inte får bebyggas.

Eftersom översiktsplanen är vägledande för den framtida planeringen är det av stor vikt hur kommunen här beaktar värdefulla natur- och kulturområden.

Naturresurslagen (NRL)

Naturresurslagen, som trädde i kraft 1987, utvecklar och lagfäster den fysiska riksplaneringen (FRP) och innehåller bestämmelser om hushållningen med mark och vatten. Ett viktigt inslag i hushållningstanken är att bevara natur- och kulturvärden och att skydda särskilt ömtåliga mark- och vattenområden. Naturresurslagen är en "paraplylag" och ska verka genom andra lagar, bl a plan- och bygglagen, vattenlagen, miljöskyddslagen och naturvårdslagen. Emellertid är skogsvårdslagen och lagen om skötsel av jordbruksmark inte underställda NRL. Kommunerna har enligt bl a naturresurslagen ett ökat inflytande över frågor som berör naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv. De skall i samband med sin planering, bl a i den obligatoriska översiktsplanen, tillämpa de grundläggande hushållningsbestämmelser som finns i naturresurslagens andra kapitel.

När andra myndigheter ger tillstånd enligt t ex naturvårdslagen eller vattenlagen skall även naturresurslagens bestämmelser tillämpas. Här kan då kommunens ställningstagande rörande natur- och kulturmiljöfrågor i översiktsplanen få betydelse. Naturresurslagen löser emellertid inte de konflikter som uppstår när olika långsiktiga intressen står emot varandra.

Naturvårdslagen (NVL)

Enligt naturvårdslagen utgör naturen en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Vidare föreskriver den att naturvärden är en såväl statlig som kommunal angelägenhet samt att alla ska visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med naturen. I och med att NRL och PBL trädde i kraft ändrades naturvårdslagen så att kommunerna genom delegation nu har möjlighet att inrätta naturreservat och naturvårdsområde.

Naturreservat

Områden som har värdefull natur eller stor betydelse för friluftslivet kan skyddas genom att man inrättar naturreservat. Denna lagregel erbjuder det juridiskt bästa skyddet för ett natur- eller fritidsområde. Om reservatsbildningen innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras har markägaren rätt till statlig ersättning.

Naturvårdsområde

Naturvårdsområde är en skyddsform som påminner om naturreservat. Inskränkningarna i nyttjandet av fastigheten får emellertid inte vara så omfattande att pågående markanvändning, t ex skogsbruk, avsevärt försvåras. Bildandet av ett naturvårdsområde får således inte medföra att ersättning betalas till markägaren. Skyddsformen används i

första hand till att förbjuda eller ge föreskrifter i fråga om vissa arbetsföretag, såsom byggnad, upplag, schaktning, avverkning eller plantering. Den kan också användas för att frambringa åtgärder för vård och nyttjande.

Naturminne

Fridlysning som naturminne kan användas för att bevara naturföremål eller mindre områden. Under första hälften av 1900-talet var det främst stora och egendomliga träd som avsattes som naturminne. Idag används den här skyddsformen mycket sällan.

Fridlysning

Hotade och sällsynta växtarter kan av naturvårdsverket eller länsstyrelsen skyddas genom fridlysning. Fridlysningen innebär att det är förbjudet att borttaga eller skada växten där den växer vilt. För vissa växter kan förbudet dock inskränka sig till uppgrävning och plockning för försäljning.

Även utrotningshotade och sällsynta djurarter kan fridlysas av naturvårdsverket eller länsstyrelsen. Fridlysningen innebär då förbud att döda, skada eller fånga arten liksom att borttaga eller skada ägg, rom eller bo. Men alla däggdjur, fåglar, fiskar samt bl a kräftor regleras genom jaktlagen resp fiskevårdsstadgan.

Biotopskydd

För att bevara den biologiska mångfalden i landskapet beslutade riksdagen 1991 att införa en ny bestämmelse om biotopskydd i naturvårdslagen. Denna innebär att det är förbjudet att skada naturmiljön inom sådana mindre mark- och vattenområden (biotoper) som utgör livsmiljö för utrotningshotade djur- och växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda. Storleken på biotopen kan variera beroende på skyddsbehovet och kan uppgå till fem hektar. För följande sju biotoper i jordbruksmark gäller generellt skydd från och med 1 januari 1994:

- Alléer
- Pilevallar
- Stenmurar
- Odlingsrösen
- Åkerholmar
- Småvatten och våtmarker
- Källor med omgivande våtmark

För ytterligare 5 biotoper i jordbruksmark och 19 biotoper i skogsmark kan länsstyrelsen resp skogsvårdsstyrelsen besluta om skydd i varje enskilt fall. Enligt lagen kan myndigheten också vidta de åtgärder som behövs för att vårda de skyddade biotoperna. Vid inrättande av biotopskydd kan markägaren vara berättigad till ersättning ifall pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Skogsvårdsstyrelserna ansvarar för skyddet av bl a följande biotoper:

- Äldre naturskogsartade lövbestånd
- Äldre naturskogsartade ädellövskogsbestånd
- Örtrika allundar
- Ravinskogar
- Örtrika bäckdråg
- Ädellövsumpskogar
- Örtrika sumpskogar
- Äldre skogbeten
- Alkärr
- Källor med omgivande våtmarker i skog
- Myrholmar
- Ras- eller bergbranter i skog

Länsstyrelsen ansvarar för skyddet och vården av nedanstående biotoper:

- Rik- och kalkkärr i jordbruksmark
- Naturliga ängar
- Naturbetesmarker
- Naturliga bäckfåror som inte ligger i skog
- Ras- eller bergbranter som inte ligger i skog

Strandskydd

Reglerna om strandskydd hindrar markägaren att uppföra byggnad eller anläggning vid hav, insjöar och vattendrag. De syftar i första hand till att trygga allmänhetens tillgång till strandområden för bad och friluftsliv. Generellt omfattar strandskyddet land och vattenområden inom 100 m från strandlinjen, men kan vid behov utökas till 300 m. Finns särskilda skäl kan strandskyddet upphävas på områden som ingår i detaljplan eller omfattas av områdesbestämmelser.

Markavvattning

Markavvattning får inte utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Som markavvattning räknas åtgärder för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att dränera en mark, när syftet är att varaktigt öka lämpligheten för ett visst ändamål.

Täckdikning är dock provningspliktigt endast om det föreligger sannolika skäl att företaget medför menlig inverkan på naturmiljön. För vissa områden, bl a hela Skåne län råder generellt förbud mot de markavvattnings-åtgärder som är tillståndspliktiga. Inom dessa förbudsområden får länsstyrelsen meddela tillstånd endast om det finns särskilda skäl.

Lagen om skötsel av jordbruksmark

Lagen säger att hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen skall tas vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbrukslandskapet. Av föreskrifterna framgår att vissa objekt på jordbruksmark eller i anslutning till sådan mark inte får tas bort eller skadas. Det rör sig om åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar, brukningsvägar, alléer, enstaka äldre träd eller trädgrupper samt våtmarker. Därutöver finns bestämmelser om röjning av vegetation, dikesrensning, placering av massor och avfall, gödning, bevattning och nyodling. Samtidigt säger lagen att hänsynen inte avsevärt får försvåra pågående markanvändning.

Skogsvårdslagen

En ny skogsvårdslag trädde i kraft den 1 januari 1994. Enligt den nya skogsvårdslagen är naturvården ett lika viktigt mål som skogsbrukets traditionella inriktning, nämligen att producera råvara till skogsindustrin. "Skogen är en nationell tillgång som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln skall hänsyn även tas till andra allmänna intressen".

I den nya skogsvårdslagen har regleringen av produktionen minskat för att ge skogsägarna större valfrihet när det gäller att sköta skogen, t ex i fråga om skogsbruksmetoder och trädslag. Det innebär att den nya lagen är mindre restriktiv i viktiga frågor, t ex sänktes lägsta ålder för slutavverkning och för fastigheter under 100 ha slopades samtidigt kravet på att minst hälften av arealen på brukningsenheten ska bestå av skog äldre än 20 år. Omställningen av skogsbruket bygger också på betydligt större inslag av frivilliga åtgärder än tidigare och det finns inte längre något krav på aktuell skogsbruksplan. Information och utbildning är numera de huvudsakliga styrmedel som staten har för att påverka hur skogsbruket bedrivs.

Ädellövskog

Bestämmelserna för ädellövskog är oförändrade och ingår numera i skogsvårdslagen. Med ädla lövträd menas här de inhemska trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Med ädellövskog avses:

1. Skogsbestånd som utgörs av lövträd till 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent och vars areal är minst ett halvt hektar. 2. Trädbestånd på betesmark, om beståndet utgörs av lövträd till minst 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent. Av de ädla lövträden skall minst 10 träd per hektar ha en diameter av minst 30 centimeter på en höjd av 1,3 meter över marken. Markens areal skall uppgå till minst ett hektar.

I ädellövbestånd får inte annan avverkning än röjning och gallring påbörjas innan skogsvårdsstyrelsen lämnat sitt tillstånd. I ansökan om tillstånd skall sökanden redovisa vad han avser att göra för att tillgodose naturvårdens och kulturmiljövårdens intresse. Det finns också en bestämmelse som säger att ädellövbestånd skall anläggas med ny ädellövskog efter avverkning.

Hänsyn till natur- och kulturmiljövården

Myndigheterna får meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intresse vid skötseln av skog, såsom i fråga om hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av träd och trädsmalningar, gödning, dikning och skogsbilvägars sträckning. För att tillgodose dessa intressen kan man också förbjuda avverkning och andra skogsbruksåtgärder på skogliga impediment. Man får dock inte meddela föreskrifter som är så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Myndigheterna får föreskriva att det skall finnas miljökonsekvensbeskrivningar som gör det möjligt att bedöma vilken inverkan nya skötselmetoder och skogsodlingsmaterial har på miljön.

Markägaren är skyldig att underrätta skogsvårdsstyrelsen om slutavverkning och om sådan dikning i samband med avverkning som inte kräver tillstånd enligt naturvårdslagen. Markägaren är också skyldig att informera skogsvårdsstyrelsen om vad han avser att göra för att tillgodose naturvårdens och kulturmiljövårdens intresse i samband med avverkningen.

Lagen om kulturminnen m m

De inledande bestämmelserna slår fast att ansvaret för skydd och vård av kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skadorna på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas. I denna lag finns bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen.

Fasta fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut eller täcka över en fast fornlämning. Det är också förbjudet att genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning. Till en fast fornlämning hör ett så stort område som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Riksantikvarie-ämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en fast fornlämning.

Fornfynd är föremål som saknar ägare när de hittas och som påträffas i eller vid en fast fornlämning och har samband med denna eller påträffas under andra omständigheter och kan antas vara minst etthundra år gamla.

Vattenlagen

För att få bygga eller förändra t ex dammar, broar, vallar eller andra anläggningar så att någon märkbar inverkan sker på vattenståndet, vattenflödet eller andra egenskaper hos vattnet krävs tillstånd av vatten-domstolen, en s k vattendom. Vattendom kan också krävas för t ex bortledning av vatten eller grävning och sprängning som påverkar vattnet mer än lokalt. Vattendomstolen får enligt lagen inte tillåta projekt som förorsakar bestående skada som leder till "väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt".

Allemansrätten

Allemansrätten är en flerhundraårig sedvanerätt som ger oss en unik möjlighet att fritt vistas i naturen. Inte bara inom begränsade områden, som i de flesta andra länder, utan så gott som överallt. Allemansrätten innebär emellertid både frihet och ansvar. Den är egentligen inte lagstadgad och i lagen klargörs endast vad som är förbjudet att göra. Det är t ex inte tillåtet att

- gå över annans tomt eller över åkrar och skogsplanteringar som kan ta skada
- bryta kvistar, ta näver och bark eller plocka ollon och nötter från växande träd och buskar
- skada stängsel eller underlåta att stänga grind
- jaga eller fiska på annans mark och vatten
- skräpa ner i naturen

Däremot är det t ex tillåtet att

- fritt plocka bär, svamp och blommor om de inte är fridlysta

- gå, rida och cykla på enskild väg eller stig
- färdas på annans vatten och lägga till vid strand som inte tillhör tomt
- tälta ett dygn utan att fråga markägaren om lov